

Jaroslav Malina a kolektiv

KRUH PRSTENU

SVĚTOVÉ DĚJINY SEXUALITY, EROTIKY A LÁSKY
OD POČÁTKŮ DO SOUČASNOSTI

V REÁLNÉM ŽIVOTĚ,
KRÁSNÉ LITERATUŘE,
VÝTVARNÉM UMĚNÍ A DÍLECH ČESKÝCH MALÍŘŮ A SOCHAŘŮ
INSPIROVANÝCH OBSAHEM TĚTO KNIHY

1

„Celý svět“ kromě euroamerické civilizace

AKADEMICKÉ NAKLADATELSTVÍ CERM
NAKLADATELSTVÍ A VYDAVATELSTVÍ NAUMA
BRNO

Adolf Born, *Kruh prstenu*, 1999, tuš na papíře, 14,5x10 cm; grafický emblém projektu *Kruh prstenu* (uvnitř knihy a na zadní desce).

Ilustrace na přebalu: Jiří Kolář, *Vyhánění z ráje*, 1985, koláž z reprodukcí slavného obrazu italského malíře Masaccia (1401–asi 1428), zakladatele rané renesance v Toskánsku a tvůrce lidské postavy jako individualizované bytosti, 26,5x33,5 cm.

Ilustrace na přední předsádce: Anonym, *Čtvrti zábavy a prodejné lásky v Kjótu*, 17. století, tuš, barvy a zlato na papíře, poslední tři pole šestidílného paravánu, 140,3x358,2 cm (celý obraz).

Ilustrace na zadní předsádce: Isoda Korjúsai, „*Milování pána a kmána*“, asi 1770, barevný dřevořez, 19x25 cm.

Ilustrace na straně 4: Lefteris Joanidis, *Kruh prstenu I*, 2003, náramek a prsten, kovaná a tepaná měď, postříbřeno, průměr náramku 7 cm, průměr prstenu 2,5 cm.

Text © Jan Filipický, Helena Honcoopová, Blahoslav Hruška, Josef Kandert, Oldřich Kašpar, Josef Kolmaš, Miroslav Králík, Adéla Křikavová, Olga Lomová, Miriam Löwensteinová, Klára Macúchová, Giuseppe Maiello, Jaroslav Malina, Jakub Maršálek, Jaroslav Oliverius, Lucie Olivová, Jaroslav Skupník, Jiří A. Svoboda, Hana Třísková, Břetislav Vachala, Václav Vančata, Marina Vančatová, František Vrhel, Jaroslav Zvěřina, 2007.

Editor © Jaroslav Malina, 2007.

Obálka, vazba a grafická úprava © Jan Jordán, 2007.

Sazba Martin Čuta – Tomáš Mořkovský, 2007.

Ilustrace © Jiří Anderle, Nikos Armutidis, Tomáš Bím, Adolf Born, František Burant, Tomáš Císařovský, Olga Čechová, Karel Demel, Vladimír Drápal, Oldřich Eichler, Jaromír Gargulák, Kurt Gebauer, Stanislav Hanzík, Jiří Hlušička, Helena Hlušičková, Ladislav Hodný, Zdena Höhmová, Miroslav Hudeček, Petr Jedlička, Josef Jíra, Boris Jirků, Lefteris Joanidis, Jiří Kašpar, Igor Kitzberger, Daniel Klose, Milan Knížák, Jiří Kolář, Vladimír Komárek, Valér Kováč, Jaroslav Krátký, Oldřich Kulhánek, Sylva Lacinová, Josef Liesler, Zdeněk Lindovský, Zdeněk Macháček, Zdeněk Makovský, Jaroslav Malina, Miroslav Malina, Jiří Marek, Dana Marková, Zdeněk Mézl, Alois Mikulka, Jiří Netík, Miroslav Netík, Ladislav Novák, Hana Novotná, Peter Orišek, Petra Orišková, Eduard Ověčáček, Jan Antonín Pacák, Arnošt Paderlík, Josef Paleček, Veronika Palečková, Jaroslava Pešicová, Vladimír Preclík, Vladimír Renčín, Michael Rittstein, Ludmila Seefried-Matějková, Jaromír Skřivánek, Jiří Slíva, Vladimír Suchánek, Jiří Suchý, Jan Svoboda, Jaroslav Svoboda, Vladimír Svoboda, Jiří Šalamoun, Jaroslav Šerých, Jan Šimek, František Štorek, Libuše Šuleřová, Marta Tabery, Marta Taberyová, Josef Vajce, Aleš Vašíček, Jindra Viková, Antonín Vojtek, Roman Wenzel, Vlastimil Zábranský, Olbram Zoubek, 2007.

Fotografie © Irena Armutidisová, Pavel Baňka, Michal Bartoš, Miloslav Bouška, British Library, Jan Filipický, Jitka Havlová, Olga Hudečková, Eva Krásenská, Kyoto National Museum, Jiří Marek, Mita Arts Gallery, Tomáš Mořkovský, Museum of Fine Arts, Nadace Universitas, Národní galerie v Praze, Karel Neubert, Radek Plíhal, Martin Polák, Kamil Voděra, Miroslav Vojtěchovský, Milan Zemina a archiv autorů, 2007.

Translation © Nora Obrtelová (francouzština), Alena Opletalová (němčina), Ivo Pospíšil (angličtina), 2007.

Vydaly © Akademické nakladatelství CERM v Brně, Nakladatelství a vydavatelství NAUMA v Brně, 2007; 1. vydání.

Tisk Tiskárna Expodata-Didot, spol. s r. o., Výstaviště 1, 648 75 Brno.

Tato kniha ani jakákoli její část nesmí být přetiskována, kopírována či jiným způsobem rozšiřována bez výslovného povolení vydavatele.

ISBN 978-80-7204-494-8

ISBN 978-80-7204-493-1 (soubor) (Akademické nakladatelství CERM)

ISBN 978-80-86258-71-3

ISBN 978-80-86258-70-6 (soubor) (Nakladatelství a vydavatelství NAUMA)

PERSKÝ A KURDSKÝ SVĚT

Adéla Křikavová – Jaroslav Malina

OBSAH

Historie a kulturní tradice	
Írán	
Kurdistán	
470	
Sexualita, erotika a láska v reálném životě	
Perská společnost	
Kurdská společnost	
477	
Sexualita, erotika a láska ve výtvarném umění	
482	
Sexualita, erotika a láska v krásné literatuře	
Perská literatura	
Kurdská literatura	
485	
Literatura	
511	

Historie a kulturní tradice

Írán

Přírodní prostředí Íránu (Persie) a okolních oblastí je místy plné nepředvídatelných nástrah a mimořádných kontrastů. Zatímco některé části západu a jihozápadu Íránu v blízkosti řek a vodních zdrojů jsou úrodné a v různých údobích historie i přelidněné (Esfahánská oáza, Fárs a jiné), jeho východní oblasti, tvořící více než polovinu země, se skládají z několika obávaných pouští, což je prostor prakticky neobyvatelný. Příhodnější horské svahy s vegetací poskytovaly možnosti chovu drobného skotu, což dalo určité pravidelné impulsy rytmu života chovatelů. Dvakrát ročně se pastevecké kmeny stěhují na léto za zelenou pastvou výše do hor, na zimu do údolí. Ve východních pouštích jsou některá solná jezera (Dašte Kavír, Dašte Namak), což je důsledek skutečnosti, že bazén íránské náhorní plošiny, obklopené z větší části vysokými horskými pásmi (na severu Elborz, na jihozápadě Zagros, nižší horstva také na jihu), byl kdysi mořským dnem. Cesty, které tyto obávané východní pustiny obcházelely, byly napojeny na životodárné obchodní stezky, zejména na Hedvábnou cestu, která propojovala Dálný východ se Západem, zároveň však z Íránu vytvářely průchozí koridor, kterým se ubíraly životy sužující armády (Asyřanů, Řeků, Římanů, ...), nejčastěji směrem východním, a loupeživé kmeny naopak od severovýchodu ze středoasijských stepí. Nájezdy z východu představovaly pro Írán zdroj trvalého ohrožení. Oproti usedlým, řádně hospodařícím a zbožným Íráncům byly kmeny z východu nazývány Túranci, což znamenalo necivili-

zované kočovné ničitele všeho dobrého, co vzešlo z Íránu. Takový obraz zastrašujících hrůz je zachycen v íránské mytologii, zanechal však také hluboké stopy ve způsobu nazírání na tento svět, na jeho smysl, na hodnoty pozemského života. Zde má pravděpodobně své kořeny dualistický pohled na usilování člověka, který se stal osou zarathuštrovské víry v boji dobra se zlem, ovšem se světlou perspektivou konečného vítězství sil dobra.

Přes všechny tyto nesnáze, etnické, jazykové a kulturní střetávání (nebo možná právě díky jim), se Írán stal významnou oblastí a řadí se k nejstarším střediskům lidské civilizace. Těžil jednak z objevů a inovací tehdy jedné z nejpokročilejších částí světa – sumerské, akkadské, babylónské a asyrské Mezopotámie – a jednak sám okolní oblasti ovlivňoval. V dosahu íránské vlivu mocenského, duchovního, kulturního i v celé řadě dalších projevů jeho působení lze najít mnoho specifických jednotlivých rysů, které do značné míry postihují „identitu“ íránských národů, charakterizující vývoj rozsáhlé oblasti Předního a Středního východu a zčásti také Indie. Je však třeba předeslat, že teritoriální rozsah starověkého i středověkého Íránu byl značně proměnlivý a neodpovídal hranicím dnešní Islámské íránské republiky. Procházel etapami, kdy jeho vliv přesahoval dnešní Írán daleko na západ a ještě dále na východ, nevyhнул se však ani obdobím, kdy se jeho celistvost rozpadávala na drobné, neustále se svářící feudální celky. Na západě se hranice íránské vlivu ustálila v sousedství semitských národů, především Arabů,

1 Anonym, „Bůh-Býk opylující palmu datlovou“, 2. polovina 2. tisíciletí př. n. l., keramický reliéf, naleziště: Sús, Írán, uloženo: Musée du Louvre, Paříž, Francie.

Reliéf zachycuje zásahy člověka do procesů rozmnožování a přirozené selekce zahalené do posvátného hávu; představuje jedno z nejstarších zobrazení tohoto úkonu i kultovního obřadu, které se stalo později častým námětem asyrských reliéfů, a tak je jedním z dokladů vzájemného ovlivňování kultur na území Mezopotámie a staré Persie.

a obyvatel turecké Malé Asie. Obě skupiny uvedených etnik však zasahují v různém rozsahu vlastní území Íránu. Na východě se kulturní, zejména jazykový vliv udržel v sousedním Afghánistánu (jazyky darí, pašto), v Tádžikistánu a zčásti v Uzbekistánu (tádžičtina). Silné ovlivnění perštinou lze konstatovat také v jazyce Pákistánu (urdú). V této souvislosti je vhodné připomenout, že jazykem dvora mughalské říše (1526–1858), založené císařem Báburem v 16. století na území Indie, byla perština. Působilo zde mnoho perských básníků a kultura dvorského života byla kombinací perských a místních tradic. Írán proto představuje poměrně rozsáhlý „ostrov“ bohatě rozvětveného indoevropského komunikačního nástroje, íránské skupiny větších i drobnějších jazyků a dialektů, vycházejících z jednoho indoárijského základu

a napojených tak na řadu dalších sourozeneckých jazykových skupin, mezi nimiž často leží značné vzdálenosti v prostoru i ve víře jejich uživatelů. Jak k tomu došlo?

Vývoj Íránu byl sledem dramatických dějů a střídání stability s úpadkem a roztržitostí. Ve 3. tisíciletí př. n. l., kdy zde vznikaly první státy, se v jihozápadní části Íránu rozkládal starověký stát *Elam* s hlavním městem Sús, na severozápadě kolem dnešního města Hamadánu byla *Médie* s hlavním městem Egbatanou a severovýchodně od ní *Parthie*. Přibližně od poloviny 2. tisíciletí př. n. l. dochází na území Íránu k významným demografickým změnám. Pravděpodobně odněkud z jihoruských stepí či z dnešní Ukrajiny přicházejí ve vlnách indoevropské kmeny Áryjů. Část jich jde přes Kavkaz, také přes Střední Asii a usa-

zuje se v oblasti Íránu, jiná jejich odnož pokračuje v tažení na jihovýchod do Indie. Svou původní vlast nazývají *Aírjanam Váedžó*, novou vlast pak *Aírjóšajanem*, tedy „Země obývaná Árijí“ (od výrazu Árijci se upouští vzhledem k neblahým souvislostem s nacistickou ideologií a expanzí). Z tohoto původního tvaru se postupně vyvinulo jméno *Érán*, později *Írán*. Tyto kmeny lze považovat za společné předky Íránců a Indů. Doba, která představovala postupné usazování kmenů a jejich zaměření na zemědělskou činnost tam, kde to přírodní podmínky umožňovaly, byla zároveň dobou vytváření semknutějších společenských struktur, kterou nepochybně provázely i různé rituály, modlitby, lidová vyprávění a podobné slovesné projevy. Nic z toho se však nezachovalo v písemné formě, vše se tradovalo pouze ústně. Koncem 3. tisíciletí př. n. l. se Elam dostal pod nadvládu Sumeru, ale neindoevropští Elamité posléze napomohli k pádu III. urské dynastie a sami ovládli část Sumeru. Konflikty s Babylónií a Asýrií skončily roku 646 př. n. l. dobytím hlavního elamského města Sús asyrským panovníkem Aššurbanipalem. Po rozpadu Asýrie se stal Elam součástí novobabylónské říše a v polovině 1. tisíciletí př. n. l. byl začleněn do nově vzniklé velmoci perské říše (hlavními středisky byla města Pasargady a Persepolis), jejíž tvůrci, indoevropská íránská etnika, se ve východním sousedství Elamu, jak uvedeno, vyvíjela zhruba od poloviny 2. tisíciletí př. n. l.

Zakladatelskou dynastií starého Íránu se stali Achajmenovci (559–323 př. n. l.). Dynastie odvozovala svůj původ od Achajmena, jenž měl být Teispovým otcem a dědem Kýra I. První vládci dynastie Teispes (asi 675–640 př. n. l.), Kýros I. a Kambýses I. ovládali jen nevelké území, a to ještě v závislosti na Médech. Kýros II. se roku 550 př. n. l. z médského područí vymanil, poté dobyl Babylón, větší část Malé Asie a další území a vytvořil mocnou říši. Jeho nástupce Kambýses II. připojil Egypt. Po jeho smrti se ujal vlády Dáreios I., pocházející z vedlejší achajmenovské větve. Po potlačení několika povstání svou moc upevnil a snažil se rozšířit říši; neúspěšně skončily jeho snahy ovládnout Řecko a skytská území. Jeho nástupci, zejména Xerxes I., Artaxerxes I. a Dáreios II., udrželi celistvost říše, avšak jejich pokusy o ovládnutí Řecka byly rovněž neúspěšné. Posledního vládce dynastie Dáreia III. porazil Alexandr Makedonský

a achajmenovská říše zanikla; v letech 327–250 př. n. l. zde vládla helénistická dynastie Seleukovců. achajmenovská říše byla pestrým etnickým, hospodářským a politickým konglomerátem přísně centrálně řízeným, ale s dostatečným prostorem pro rozvíjení místních tradic a multikulturní obohacování.

Velká období stabilizace perské státnosti a široce uplatňované politické, hospodářské a vojenské moci byla provázena rozvojem slovesné a výtvarné kultury. Nejstarší podoba jazyka je uchována v *Avestě* a také v monumentálních nápisech achajmenovských panovníků (559–323 př. n. l.) (například „súska charta“, Behistúnský nápis na skále nedaleko Kermánšáhu, líčící stavbu královského paláce v Súsách). Peršané inspirovaní vzorem akkadského klínového písma vytvořili klínové písmo perské, které se od předlohy liší tím, že perské písmo je slabičné a hláskové. V průběhu dalších etap se jazyk vyvíjel a měnil, přecházel od syntetického vyjadřování k analytickému. Postupně vznikala jazyk středoperský, který je značně bohatší na zachované literární památky. Pro tento stupeň jazyka nebylo už používáno klínového písma, ale písma vycházejícího z grafického systému aramejského.

Poslední velkou perskou dynastií před vpádem Arabů a šířením islámu byla dynastie Sásánovců (226–651). Sásánovci navazovali na mazdaistické tradice. Říši založil Ardašír I., který vládl v letech 226–241, porazil posledního Arsakovce a rozšířil svůj vliv na celý Írán. Za vlády Šáhpura I. dosáhla říše největšího rozkvětu a úspěšně vzdorovala i moci Říma. Král Chusrau I. reformoval systém daní, jímž se později inspirovaly islámské daňové systémy, vojsko a administrativu. Chusrau II. válčil s byzantskou říší, ale po počátečních úspěších, kdy dobyl Sýrii, Palestinu, Egypt i část Malé Asie, oslabil svou říši natolik, že záhy poté snadno podlehla islámské expanzi. Poslední panovník Jazdkart III. nedoprovodil nepřijetí posla arabských vojsk obvyklou posměšnou poznámkou perských vládců, že nehodlá jednat s lidmi, kteří se v poušti živí myším masem. Po prohraných bitvách u Kádisíje v červnu roku 637 a u Nahávandu v roce 642 byl tento poslední Sásánovec v nejvyšším spěchu nucen opustit královský palác v Ktésifontu (nedaleko Bagdádu) a dlouho prchat na východ, kde pak u bran Mervu padl rukou zlíšného vraha.

Velká hala ívánu perského královského paláce se stala místem první společné modlitby arabských dobyvatelů na půdě Iráku. Poslední příslušníci sásánovského rodu pak hledali azyl v Číně, odkud se marně pokoušeli o restauraci své moci.

Narušení kontinuity vývoje bylo tentokrát hluboké a mělo trvalé důsledky. Írán se stal součástí teokratického státu – chalífátu –, jehož metropolí byl Damašek (tehdy dosáhl chalífát největšího územního rozsahu – od západních břehů dnešního Španělska po hranice Číny a části Indie), později Bagdád. Zarathuštrovská víra byla tvrdě pronásledována a mnoho jejích stoupců opustilo půdu Íránu (dodnes žije tato komunita v Indii pod jménem Pársové). Tolerována byla jen dvě náboženství, kterým bylo zjeveno Písmo, „lidé knihy“ (arabsky *ahl al-kitáb*) – židé a křesťané. S postupnou islamizací Íránu bylo přejato také arabské písmo a do perštiny se dostalo v souvislosti s koránem mnoho arabských slov.

Potřeba úředníků schopných spravovat tak velké teritorium vynesla do popředí některé perské rody. Uplatnily se také další etnické skupiny. Od 11. století se přesouvaly na Blízký východ turecké kmeny, které se staly výrazným faktorem v dalším vývoji oblasti. Postupně došlo k narovnání mezi arabskými a „jinonárodními“ muslimy, což se ovšem neobešlo bez konfliktů, protože Arabové ve snaze udržet si postavení elity se zpočátku bránili šíření islámu pro „Nearaby“. Navzdory tomu se islám stal dominující ideologií Blízkého východu a zasáhl postupně do všech okruhů života společnosti (v umění například zmizely monumentální sochy, které byly typické pro staré íránské umění, zobrazování lidských postav bylo chápáno jako rouhání, jako napodobení božského tvůrčího aktu bez schopnosti vdechnout výtvaru život). V důsledku arabského vpádu muslimů byly některé země (s převahou semitského obyvatelstva) poarabštěny a poislámštěny (východní Středomoří), některé byly poislámštěny, ale nikoliv poarabštěny. To byl případ Íránu.

V průběhu 9.–10. století se daleko od centra chalífátu začali prosazovat Sámánovci – dynastie starobylého perského původu vládnoucí ze sídla v Buchaře v letech 892–1005. Sámánovci ovládli severní a střední Írán a přihlásili se k perskému jazykovému odkazu; nastala renesance perského jazyka, již novoperského (to je jazyk, kterým se

2 Mahmúd al-Hosejní – Anonym, „*Rostam bojuje s Afrásjábem*“, kolem roku 1420, polychromní malba na velmi tenkém, pečlivě vyhlazeném žlutavě bílém papíře (takzvaný samarckandský papír), obrazec rukopisné strany 23,6x15,7 cm, strana 21 *Bájsonghurova rukopisu* (antologie z díla perských básníků 10.–15. století o 950 stranách), který v Šírázu na zakázku prince Bájsonghura zhotovil kaligraf Mahmúd al-Hosejní, uloženo: Islámské muzeum, Berlín, Německo.

Miniatura ilustruje jednu z epizod *Knihy králů* (*Šáhnáme*), perského (íránského) národního eposu, který kolem roku 1010 vytvořil Abu'l-Kásim Mansúr Ferdousí. Rostam, jeden z největších íránských hrdinů a zdatný milenc, koná ve službách vládce Íránu pravé divy statečnosti. Je neúnávný v boji proti nepřítelům Íránu, jimž vévodí Afrásjáb. Jeden z bojovníků byl vyhozen ze sedla na zem a odtud nyní střílí na pronásledovatele, který do něj bodá kopím. Souboj pozoruje družina perských hrdinů, jak naznačuje několik postav za obzorem. Pustinu, v níž se boj odehrává, charakterizují roztroušené kameny. Bojovníci a koňská těla vynikají v popředí. Prchající kůň zdůrazňuje dramatickost dění, zachyceného ve chvíli vyvrcholení. Znamenitě je vystižen pohyb nebojácného lučištníka, sedícího na zemi, jak napíná luk a zaklání se, jednu nohu napřaženou, druhou zapřenou o zem.

dnes mluví na půdě Íránu) a psaného arabským písmem. Ze sámánovského území se začal islám šířit mezi turecké kmeny v centrální Asii, které pak slábnoucí Sámánovskou říší vyvrátily.

V rámci islámského rozkolu se od začátku 16.

století stal Írán zemí vyznávající islám šíitského zaměření a zůstal jí dodnes. V té době dochází opět k perské renesanci za dynastie Saffjovců (1502–1736), kteří kromě vlastního Íránu ovládali Ázerbajdžán, většinu Afghánistánu, část Arménie a dočasně též Irák. Poté pod tlakem osmanské říše došlo znovu k úpadku. Po rusko-perských válkách v letech 1804–1813 a 1826–1828 Persie ztratila Zakavkazsko a stala se předmětem britsko-ruského mocenského zápasu, jenž vyvrcholil smlouvou o rozdělení vlivu roku 1907. V letech 1925–1941 Rezá Šáh Pahlaví z nové dynastie Páhlaví zemi modernizoval a v roce 1935 ji přejmenoval na Írán. Na jeho politiku se snažil navázat Mohammad Rezá Šáh Pahlaví. Podlehl však islámské opozici vedené z exilu Ájatolláhem Chomejmím: v roce 1979 byla monarchie svržena a vytvořena Íránská islámská republika (persky Džomhúrije islámíje Írán), teokratický stát, v němž jsou duchovní i světské záležitosti výrazně ovlivňovány šíitskou formou islámu.

Kurdistán

Kurdové patří k nejstarším etnickým celkům na Blízkém východě. Od dávných dob obývají horské oblasti severního povodí řek Eufratu a Tigridu a horská pásma severozápadního Íránu. Otázka jejich původu není dosud plně objasněna: pochybnosti jsou však pouze v tom, zda patří k původnímu obyvatelstvu, které zde žilo před příchodem indoevropských kmenů, nebo zda jde o splynutí kmenů původních s kmeny nově přichozími ve 2. tisíciletí př. n. l. Oblast, kde žijí, se nazývá Kurdistán; dnes toto území o rozloze přibližně 400 000 km² obývá asi 25 milionů Kurdů. Pojem Kurdistán, používaný přibližně od 14. století, je však pouze zeměpisný, nikdy neznamenal v plném rozsahu politický celek. Je to souvislé území, které je však rozděleno několika státními hranicemi. Staršího data je rozdělení mezi bývalou osmanskou říši a Írán (16.–17. století), k dalšímu dělení došlo až po první světové válce se vznikem nových států na území rozpadlé osmanské říše. Území Kurdistánu dnes tedy tvoří jihovýchodní Turecko, část západního Íránu, severní a severovýchodní Irák a úzký pruh syrského území podél syrsko-turecké hranice. Mimo toto území existují kurdské enklávy, vzniklé v důsledku různých

historických událostí: v Zakavkazsku (Arménie, Ázerbajdžán, Gruzie) a ve Střední Asii (území zasahující jih Turkménie, přiléhající k severní hranici Íránu). Do těchto míst byli Kurdové od 17. století v několika vlnách přesídlováni k obraně východních hranic Íránu. Poměrně značné procento Kurdů žije v emigraci v Evropě (Francie, Holandsko, Německo, Švédsko, Švýcarsko, Velká Británie a jinde), dále ve Spojených státech amerických. Na území Evropy je velký počet kurdských organizací nejrůznějšího zaměření; jednou z nejvýznamnějších je nepochybně Institut Kurde de Paris, který vydává *Bulletin de liaison et d'information*, dále různé učebnice kurdštiny, knihy o kurdské problematice, edice kurdské literatury, pořádá jazykové kurzy a jiné záslužné aktivity. Kurdština, respektive její dialekty či aspoň některý z nich, je přednášena v rámci íranistiky na všech významných univerzitách.

Ve své původní vlasti větší část Kurdů žije v kmenovém společenství v horských oblastech Kurdistánu a živí se chovem ovcí či jiného drobného skotu. Žijí také ve městech, kde se věnují různým řemeslům, v nichž získali velkou zručnost. V minulosti se nechávali, jako výborní jezdci a bojovníci, najímat do žoldnéřských služeb. Život v kmenových společenstvích a mnohé z kmenové organizace a také z mentality přetrvalo do současné doby. Kmenová pospolitost dokázala totiž úspěšně vzdorovat nebezpečí vyplývajícím z existence mocensky silných sousedních států, válečných konfliktů i tvrdých podmínek života v horách. Prostředí, v němž Kurdové žili a doposud žijí, není příhodné pro vytvoření velkého státního útvaru: jde o členité území rozbrázděné horskými údolími, která ztěžují komunikaci uvnitř i navenek. Rytmus života byl dán potřebami chovu ovčích stád, i když určitou možnost obživy dávalo a dává nezávlahové zemědělství; jeho výnosy jsou však malé. Péče o stáda dělí rok na etapy pravidelného přesunu kmene za zelenou pastvou: ze zimních sídel v údolích na sídla letní, položená výše v horách, kde příbytkem byly stany. Každý kmen putoval každoročně na svoje pevně stanovené pastviny, někdy stovky kilometrů vzdálené od zimních sídel. Nicméně některé kmeny se postupně sdružovaly ve větší celky s jedním centrem, z něhož se vytvořilo kmenové knížectví, jakýsi počátek budoucího sjednocovacího

3 Anonym, „Bahrám Gúr s milostnicí Ázádou na lovu“, 50.–60. léta 15. století, polychromní malba na papíře, šírázský styl, strana 161 rukopisu, uloženo: Státní veřejná knihovna M. E. Saltykova-Ščedrina, Sankt-Petěrburg, Rusko.

Bahrám Gúr, princ a v letech 421 až 439 vládce ze sásánovské dynastie, je v iránské tradici, literatuře i výtvarném umění jedním z nejoslavovanějších lovců a milenců, který z lehkomyšlného světáka a požitkáře vyspěl v moudrého panovníka. Miniatura ilustruje jednu z epizod *Knihy králů (Šáhnáme)*, perského národního eposu, který kolem roku 1010 napsal Abu'l-Kásim Mansúr Ferdousí.

státotvorného procesu. Takových středisek vzniklo několik, ale rozhraničení pozastavilo tento proces v situaci, kdy se Kurdové ocitli na obou stranách hranice dvou říší (osmanské a perské – 1516, 1639). Převahu si nadále uchovávala pevná vazba k vlastnímu kmeni, případně kmenovému knížeti, zatímco vazba k říši byla volnější a často i opoziční a odstředivá. Některá z těchto kurdských středisek dokonce nárokovala vytvoření nezávislého postavení, všechny pokusy však skončily neúspěchem. Existence trvalého rozdělení a politických zásahů zvenčí zcela vyloučily možnost osamostatnění Kurdů ve vlastním státě. Pokud se licitace tohoto druhu vyskytly v diplomatických jednáních (slib samostatného Kurdistanu na mírových jednáních v Sèvres v roce 1920, ve 30. letech 20. století ve Velké Británii aj.), žádná z velmocí je nemínila vážně.

Trvalé rozdělení Kurdů se stalo skutečností (1922–1925), která měla a stále má negativní dopad na osud tohoto národa. Dnes Kurdové citlivě vnímají svou etnickou sounáležitost, ale státy, kde žijí, nejeví nejmenší ochotu cokoli řešit. Kurdové na druhé straně zůstávají beznadějně roztrženi jak v Kurdistanu, tak v emigraci, pocit krivdy zkrlesluje jejich vnímání problému do podob až naivních, těžko řešitelných. Navzdory neustálému nepokoji v těchto oblastech a ozbrojeným konfliktům nejsou Kurdové již národem, kterému by hrozila asimilace nebo zánik, i když existuje mnoho přehrad, které je rozdělují, a je spíše obdivuhodné, že nejen přežili, ale že jejich národní organismus je velmi živý. Vědomí sounáležitosti je již dostatečně pevné a nacházejí oporu i mezi politiky.

Složitou situaci, již je vývoj tohoto etnika poznamenán, zřetelně odrážejí projevy kurdského

slovesného umění. Stručně vyjádřeno, stav kmenové roztráštěnosti přetrval do doby, kdy proces formující se národnosti Kurdů již nebylo možno dovést do alespoň nějaké základní podoby státotvorného politického celku. Zůstali rozděleni do několika států, čímž se zastavil sjednocovací proces kmenů, dialektů i dalších důležitých faktorů. Problémy z toho plynoucí jsou nejspíše příčinou toho, že kurdská literatura, navzdory mnoha odborným oceněním, zůstává stranou pozornosti. Nepochybně k tomu přispěla doba po druhé světové válce, která představovala množství ozbrojených střetů, přinejmenším téměř deset let trvající konflikt na území Iráku v 60. letech 20. století mezi Kurdy a iráckou vládou, konflikty v Turecku, problémy Kurdů v zahraničí (radikalizace projektů kurdských organizací v Německu) a podobně. Světová veřejnost je informována o Kurdech příliš jednostranně. Představa o Kurdech jako lidech, s nimiž jsou stále nějaké problémy, začíná v povědomí veřejnosti převládat, aniž by se někdo pokusil vysvětlit a pochopit podstatu věci. Jen úzký okruh odborníků je si vědom nedostačivosti výzkumu v tomto směru. Na druhé straně neklid v kurdských oblastech brání skutečnému terénnímu výzkumu, který by byl nepochybně velmi přínosný, zejména kdyby se podařilo zachytit mizející dialekty a neobyčejně bohatou slovesnou kulturu. Skryté ostatně zůstávají i další stránky života Kurdů.

Pravděpodobně nejstarším a nejcennějším dokladem starobylosti kurdského obyvatelstva je totiž jazyk a literatura. Ani zde však není situace bez problémů. Jak již bylo řečeno, existuje nikoli jeden stabilizovaný kurdský jazyk, nýbrž skupina větších a drobnějších dialektů. Jazykem literatury se postupně staly všechny větší dialekty, což je důsledkem územního rozdělení. Kurdské dialekty přesto tvoří celek výrazně se odlišující od svého nekurdského okolí. Řada znaků, často společných, ukazuje na jeden indoevropský jazykový zdroj. Kurdské dialekty patří k severní větvi západoiránské skupiny indoevropských jazyků. Přetrvávající rozptýlení je důsledkem rozdělení územního i kmenového, různé jazykové odlišnosti se nestačily sjednotit do podoby jediného jazyka. Pozitivním důsledkem je však skutečnost, že dialekty zachycují určité znaky a etapy vývoje indoevropských, konkrétně iránských jazyků, které například stabilizovaná perš-

tina jako úřední jazyk již nemá. Z tohoto důvodu je studium kurdských dialektů ojedinělou příležitostí nahlédnout do starších etap vývoje iránských jazyků.

Nejstarší a nejarchaičtější skupina dialektů je nazývána *kurmándží* (podle hlavního dialektu) a pokrývá oblast jihovýchodního Turecka, syrskou oblast osídlenou Kurdy, také oblasti Zakavkazska, kam přišli Kurdové převážně z Turecka. Tato skupina je obklopena turečtinou, jazykem již svým původem odlišným, a zřejmě proto si zachovala nejvíce osobitých znaků. Střední skupina se rozvíjela v arabském prostředí, tedy v blízkosti semitské arabštiny, rovněž svým původem odlišného jazyka. Jihovýchodní skupina dialektů se nalézá na území Íránu, v těsné blízkosti spřízněného perského jazyka. Zde dochází k nejsilnějšímu ovlivnění perštinou. Někdy je obtížné stanovit, zda jde o dialekt perský nebo kurdský.

Jazykem klasické kurdské literatury je kurmándží, moderní literatura (zejména po druhé světové válce) vychází již z řady dalších dialektů. Velmi komplikujícím faktorem šíření slovesnosti a ediční činnosti je písmo. V Íránu se užívá arabského písma, v Iráku zvláštního přepisu arabského písma (s některými ojedinělými grafémy pro krátké samohlásky). V Sýrii, kde blahodárně působil vliv kurdské knížecí rodiny Bedirchánů z Džizre, byl pro kurdštinu vytvořen systém na základě latiniky (1927).

V Turecku je používána latinka na základě tureckého systému latiniky (1928). V Arménii, kde je Kurdů v rámci zakavkazské části nejvíce, byl nejdříve užit systém písma arménského (1921), později systém latiniky a od roku 1945, kdy byla pro všechny národy Sovětského svazu (s výjimkou Arménie, Gruzie a Pobaltí) jednorázově zavedena azbuka, se toto písmo stalo závazným i pro kurdštinu. Každá změna grafického systému znamenala pochopitelně řadu knih v tom či onom systému tištěných. Vzhledem k tomu, že v někdejších Sovětském svazu vycházela závažná, zejména jazykovědná díla stabilizující jazyk (gramatiky, slovníky různých kurdských dialektů), bylo poukázáno na to, že tyto publikace za hranicemi Sovětského svazu nikdo nemůže číst, a tedy používat. Proto se přistoupilo k publikování v latinice, což umožnilo i čilejší kontakty mezi Kurdy ze Zakavkazska a západními kurdologickými centry.

Sexualita, erotika a láska v reálném životě

Perská společnost

Chování obyvatel starého Íránu od 2. tisíciletí př. n. l. formovalo nábožensko-etické učení – *mazdaismus*. Věvodil mu kult boha pravdy a dobra, tvůrce světa Ahura Mazdy; běh tohoto světa a vezdejšího života se odvíjel dualisticky jako boj dobrého světelného principu (bůh Ahura Mazda, Ormuzd, „Pán Moudrosti“) a principu zla a temnoty (bůh Angra Mainju, Ahriman, „Zlá mysl“). Byla uctívána i další indoíránská a kmenová božstva (Mitra) provázená obětmi zvířat i rituálním požíváním omamných prostředků a dalšími rozmanitými úkony. Mazdaismus reformoval perský prorok Zarathustra (Zarathuštra, řecky Zoroaster [asi 7.–6. století př. n. l.]) v učení s posíleným etickým rozměrem a oslabenou kultovní a rituální stránkou. Vypracoval nábožensko-sociální soustavu (*zoroastrismus*) založenou na dualismu dobra a zla, mezi nimiž může člověk volit. Brojil proti bezúčelným obětem dobytka v mazdaismu a proti uctívání starých bůžků. Jeho učení bylo kanonizováno v *Avestě* (sbírka posvátných knih zoroastrismu, jejíž konečná redakce byla provedena za Sásanovců; nejstarší a nejdůležitější částí jsou hymny [*gáthy*], připisované samému Zarathustrovi). Přes počáteční odpor bylo Zarathustrovo učení přijímáno, a když k němu pojal afinitu i král Vitštáspa, došlo k ustavení první obce stoupenců. Zejména za vlády Achajmenovců byla Zarathustrova reforma revidována v syntézu s náboženskými a kulturními prvky původního mazdaismu. Významnou roli začala hrát bohyně Ardisúra Anáhitá, bůh ohně Átar, bůh Mitra a ohňové kultury a rituály.

Pohled na vztah muže a ženy může vycházet z odlišných východisek. Může jít o náhlé vzplanutí, závan stříbrného větru, cit oslňující a prchavý nebo cit hluboký a trvalý, vzplanutí vášně. Všechny podoby lásky často inspirují k emocionálnímu výrazu, poetickému vyjádření. Tento okruh vztahů stojí mimo prostor a čas a neohlíží se obvykle na konvenční zvyklosti platící pro ten či onen okamžik, pro tu či onu společenskou, obecně přijatou úmluvu. Takový vztah může zakotvit v trvalém hlubokém základu rodiny, stává se však, že nedochází naplnění a tragicky zaniká, utlumen prozaickými tlaky každodenní společenské reality. Na druhé straně si každá společnost vytváří určité normy, které jí mají zajistit snadnější cestu k úspěšnému rozvoji. Jejich uplatňování je vyjádřeno někdy zákonem, jindy náboženskými předpisy, obecně přijatými a po generace praktikovanými zvyklostmi, v nichž opravdový, oboustranně láskyplný vztah dvou lidí nehraje ve skutečnosti dominantní úlohu. Sňatky jsou v takovém případě založeny na smlouvě dvou rodin, jejichž záměry mohou být rozmanité (spojení majetku, jednota náboženského vyznání nebo společenského postavení). Ženy, případně oba mladí lidé, jsou v takovém případě předmětem manipulace. Pokud se vůbec hovoří o lásce, tedy jako o něčem, co se odsovává do pomyslné ideální roviny a dostaví se jaksi dodatečně během manželského soužití. Máme-li posuzovat určitý zeměpisný a historický prostor v určité době, nelze asi vynechat žádný z obou případů. Šťastný i nešťastný příběh lásky, zasazený do určité slovní formy a doplněný fantazií v rozmezí

4 Mahmúd al-Hosejní – Anonym, „Chusrau pozoruje Šírín při koupeli“, kolem roku 1420, polychromní malba na velmi tenkém, pečlivě vyhlazeném žlutavě bílém papíře (takzvaný samarkandský papír), obrazec rukopisné strany 23,6x15,7 cm, strana 231 *Bájsonghurova rukopisu* (antologie z díla perských básníků 10.–15. století o 950 stranách), který v Šírázu na zakázku prince Bájsonghura zhotovil kaligraf Mahmúd al-Hosejní, uloženo: Islámské muzeum, Berlín, Německo.

Miniatura ilustruje román *Chusrau a Šírín*, který v letech 1180 až 1181 napsal Iljás bin Júsuf Nizámí. Román pojednává o láskách a životních osudech přelétavého sásánovského prince a později vladaře Chusraua Parvíze (590–628) a o věrné arménské princezně, později královně Šírín. Končí krvavou tragédií: krále zavraždí jeho syn, jenž byl zamilován do nevlastní matky Šírín, a ona, věrná manželka, ukončí život vlastní rukou u lože mrtvého. Chusrau a Šírín se do sebe zamilovali, aniž se viděli. Na útěku do Íránu se Šírín dostává do zeleného údolí s lahodným pramenem, v němž se koupe, poté co zbraně pověsila na strom a odložila si šaty. Náhodou se tam ocitne Chusrau a pohledem na ni je očarován. Ona si mladíka všimne, upadne do velkých rozpaků, oblékne se, vyskočí na koně a uprchne. To je první setkání slavných milenců. Scéna se odehrává v kopcovité krajině, která je pohádkově okrášlena rozmanitými stromy. Za nejvyšší řadou pahorků se vynoří Chusrau. Je tak zabrán pohledem na česající se krásku, že si přiložil na ústa „prst úžasu“. Šírín sedí zcela vpředu. Její kůň stojí osedlán a připraven. Zbraně a šaty jsou rozvěšeny po stromě.

básnické licence, je poezie. Životní próza jsou příběhy stejně šťastné i nešťastné, ale často řízené zájmem rodin.

V době přesídlování Arjů na půdu Íránu byl hlavou rodiny muž. Zpočátku žil a hospodářil s jednou ženou, teprve později se tato zvyklost u bohatších vrstev společnosti zčásti změnila v polygamii, kde ovšem panoval rozdíl mezi ženou hlavní a ženami vedlejšími. Za ženu muž platil kupní cenu a bylo na ni pohlíženo jako na pracovní sílu. Sňatky s příbuznými nebyly v té době zvykem, pohromadě žila širší společenství na rodovém základě.

Panovnická moc v Íránu nabyla záhy despotickeho charakteru, což lze konečně odvodit již z nápisů achajmenovských králů. Panovník byl jediný svobodný člověk v zemi, všichni ostatní mu byli podřízeni. Vládcí, ale i bohatí velmožové si díky bohatství mohli dovolit libovolný počet žen, a tak vznikla instituce harémů. Zvláštní úředníci měli na starosti zaopatřování dostatečného počtu dívek, které v říši hledali rovněž pověřeni úředníci. Jedna z žen však byla vždy královnou se zvláštními výsadami a její děti měly právo na trůn. Všechny ženy v harému byly pod přísným dohledem a byl jim zakázán jakýkoliv kontakt s jinými muži, přešupky v tomto směru byly tvrdě trestány. Harémy byly zároveň institucí, kde se řešily různé problémy zahraniční i vnitrostátní politiky, zejména pak otázky nástupnické, které byly často doprovázeny dramatickými událostmi, dynastické vraždy nevyjímaje. V nich často hrály zásadní roli nejen královny matky a královské manželky, ale také vlivné konkubíny nebo eunuchové. Dálo se tak ve všech údobích starého Íránu, jedním z vrcholů byla zejména doba vlády dynastie Achajmenovců. Uveďme v této souvislosti tři achajmenovské panovníky stejného jména – Artaxerxés. Artaxerxés I. Makrocheir. Makrocheir (464–424 př. n. l.), syn a nástupce Xerxa I., byl zavražděn svým dvořanem Artabanem a byl tak prvním panovníkem v řadě achajmenovských králů, který se stal obětí dvorských intrik, jež pak přivodily zánik dynastie. Na počátku své vlády potlačil nepokoje vyvolané vraždou svého otce. Byl prý ovládan svou matkou Amestridou, ale v tomto případě byly výsledky jeho politiky pozitivní, jak o tom svědčí například velkorysé jednání s athénským politikem Themistoklem a s židovskými a egyptskými menšinami.

Artaxerxés II. Mnémón (404–359 př. n. l.) podlehal své matce Parysatis a manželce Stateře, jejichž intriky zhoršovaly situaci na dvoře i v říši ohrožené odpadnutím některých satrapií. Artaxerxés III. Óchos (404–359 př. n. l.), syn a nástupce Artaxerxa II., byl silným a autoritativním panovníkem: nástupnictví upevnil vraždou svých bratrů a své vojenské, politické a státnické schopnosti prokázal upevněním moci a prestiže centrální vlády. Přesto byl otráven vrchním eunuchem Bagoem. Bagoas pak dosadil na trůn Dáreia III. (335–331 př. n. l.) z vedlejší větve Achajmenovců. Tento nevýrazný panovník podlehl Alexandru Velikému v bitvách na řece Graniku, u Issu a u Gaugamél a na útěku do Baktrie ho zavraždil jeho vlastní satrapa Bésos. V osobě Dáreia III. vymřela Achajmenovská dynastie a vládcem říše se stal Alexandr Veliký.

Život na panovnickém dvoře vedl tak někdy k prudkému morálnímu sestupu. Povoleny byly i sňatky mezi nejbližšími příbuznými (mezi mužem a sestrou, dcerou, dokonce i matkou), doloženo je mnoho dalších rozmanitých nešvarů. Tomu úměrné byly však tresty. Jisté normy zásad vyplývají z královských nálezů, které jsou jinak výčtem zásluh o říši a blaho země. Avestský zákoník hovoří o těžkých trestech za tajný potrat, jiné prameny se zmiňují o trestech v případě, že se někdo zbaví dětí, když matka odmítne kojit dítě, když žena šidí na jídle svého muže; rovněž se trestá nevěra a pederastie.

Na druhé straně byly podporovány matky četných synů a dělnice čekající rodinu. Ty dostávaly větší příděl potravin, zejména poté, co se narodil chlapec. Děti žily do věku pěti až sedmi let mezi ženami, později nastupovala autorita otcovská, která byla autoritou rozhodující.

Právní postavení žen v době panování poslední předislámské dynastie, Sásánovců, se viditelně zhoršilo. Muž mohl mít jednu či dvě ženy hlavní a řadu vedlejších manželek, možné byly sňatky mezi příbuznými. Žena mohla být uvolněna z domácnosti a stát se služebnou jiného muže, vazba k prvnímu muži však nadále přetrvávala. Byl jejím pánem a děti, které měla s dalším mužem, byly přiřčeny prvnímu manželovi. Zdá se, že vztah k ženám nabyl ještě více než dříve charakteru pracovní síly. Žena mohla být bez svého souhlasu postoupena jinému muži. Některé právní úpravy byly podobné těm, které se týkaly otroků.

5 Mahmúd al-Hosejní – Anonym, „*Chusrau a Širín na lovu*“, kolem roku 1420, polychromní malba na velmi tenkém, pečlivě vyhlazeném žlutavě bílém papíře (takzvaný samarkandský papír), obrazec rukopisné strany 23,6x15,7 cm, strana 237 *Bájsonghurova rukopisu* (antologie z díla perských básníků 10.–15. století o 950 stranách), který v Širázu na zakázku prince Bájsonghura zhotovil kaligraf Mahmúd al-Hosejní, uloženo: Islámské muzeum, Berlín, Německo.

Miniatura ilustruje román *Chusrau a Širín*, který v letech 1180 až 1181 napsal Iljás bin Júsuf Nizámí. Po různých protivěstích se milenci setkají při lovu. Oba jezdci stojí proti sobě před krajinou posetou květy. V pozadí se prohání zvěř. Lovecký pes pronásleduje divokou ovci. Do zlatého nebe čňejí holé stromy a po obloze letí hejno divokých husí. Malířovo zobrazení přesahuje do obrazce písma.

Během času docházelo k různým reformám ve prospěch žen. Žena mohla být například partnerkou manžela v majetkových záležitostech, otec nesměl nutit dceru k sňatku proti její vůli. Dcera se mohla vdát i bez otcovského souhlasu. Platila rovněž ochrana nemanželských dětí i jejich matek a tíha této povinnosti byla na otci dítěte.

Jsou četné dokumenty o velikosti harémů panovníků a bohatých velmožů, zaznamenán byl dokonce nedostatek žen, dívky byly proto dováženy i z ciziny. Život vyšších společenských vrs-

tev se z velké části odehrával v harému, pokud ovšem nebyl čas věnován jiné velmi oblíbené zábavě – lovu. Příchod islámu a začlenění Íránu do celku chalífátu znamenaly významné změny ve všech sférách společenského života. Počínání každého bylo řízeno božím zákonem – *šariou* –, právní vědou – *fikhem* –, což vycházelo ze základních pramenů islámu, koránu a sbírky tradic (zaznamenaných činů a rozhodnutí Muhammadových), takzvaných *hadísů* (viz kapitolu Arabský svět, zejména str. 519).

Kurdská společnost

Kurdové žili v horských oblastech od dávných dob v kmenových společenstvích, která odpovídala možností prostředí nejideálnější, a jejich život nomádů nebo polokočovníků se v mnoha směrech výrazně lišil od norem a života usedlíků. Islámská civilizace, jež do kurdských oblastí pronikla, se záhy proměnila v civilizaci městskou, ačkoliv samotný islám byl šířen nomády arabské pouště – beduíny. Mešita se stala nejdůležitějším bodem, kolem kterého byl soustředěn život komunity včetně správních institucí, potřebných k fungování lokality, a zároveň se v okolí živelně rozrůstala další sídla. Kurdové vedle toho, že byli výjimečně dobrými bojovníky, byli také zdatní v různých řemeslech a mnozí z nich přesídlili do níže položených měst, která měla v Kurdistánu většinou charakter multinacionální i multikonfesní. Tudy procházel obchod a provozovalo se zde řemeslo. Byla to dvě nejoceňovanější zaměstnání, vytvářející elitu města. Stále však největší počet Kurdů žil v prostředí horských pastvin. Nešlo o vysloveně kočovný způsob života, ale o pravidelné střídání zimních a letních pobytů tam, kde byla zelená pastva. Tento polokočovný život vytvářel jiný rytmus než ve městě. Také rozdělení práce bylo jiné a to ovlivňovalo i postavení jednotlivých členů domácnosti, stejně jako jejich pohled na svět pozemský, jejich názory, hodnotový systém. Podobně jako u kočovníků, i u nich se projevoval daleko těsnější vztah k přírodě a v každém případě dokonalá znalost jejích pravidel a zákonů. Vztah k duchovnímu světu měl ke kombinacím starých kultů, téměř vždy spjatých s přírodou, daleko blíže než k oficiálnímu státnímu kultu. Kurdové jsou převážně *sunnitští muslimové*, v některých oblastech

6 Mahmúd al-Hosejní – Anonym, „Širín navštívuje Farháda“, kolem roku 1420, polychromní malba na velmi tenkém, pečlivě vyhlazeném žlutavě bílém papíře (takzvaný samarkandský papír), obrazec rukopisné strany 23,6x15,7 cm, strana 255 *Bájsonghurova rukopisu* (antologie z díla perských básníků 10.–15. století o 950 stranách), který v Širázu na zakázku prince Bájsonghura zhotovil kaligraf Mahmúd al-Hosejní, uloženo: Islámské muzeum, Berlín, Německo.

Miniatura ilustruje epos *Chusrav a Širín*, který v letech 1180–1181 napsal Iljás bin Júsuf Nizámí. Do vyprávění o Chusravovi a Širín je vložen příběh o Farhádově lásce ke krásné Širín. Farhád, stavitel a sochař, hloubí pro Širín kanál, kterým teče mléko od stád až k jejímu zámku. Zahoří k ní nehybnou láskou. Z Chusravova příkazu prokopává mohutnou horu. Při této práci ho navštíví Širín a tato jeho sladká láska „s cukrovými rtíky“ mu podává pohár mléka. Farhád klečí na zemi vedle bizarní skály, ruce má složeny, za opaskem kopáč. Širín přijela na koni a podává mu misku. Dva řádky textu jsou uprostřed obrazu a zatlačují jezdkyni na levý okraj.

jsou mezi nimi stoupenci různých sekt (například *Ježídové* – vyznavači ďábla, *ahle Hakk* – lidé pravdy, *Alavité* – šíitská sekta).

Život Kurdů provázely časté konflikty se nepřátelými kmeny, jež povstaly z nejrůznějších příčin a nezřídka vyústily do bitev a šarvátek; mnozí muži působili také jako nájemní bojovníci.

V důsledku toho bylo na ženy naloženo mnohem více práce a hlavně odpovědnosti. Za těchto okolností se postavení žen téměř vyrovnalo postavení mužů. Rozhodně bylo značně svobodnější než postavení žen ve městech. O mnohém musela rozhodovat žena a stávalo se, že v případě nouze se sama postavila se zbraní v ruce po bok bojujícím mužům. Postavení kurdských žen bylo mnohem rovnoprávnější, třebaže je nelze srovnávat například s dnešními evropskými měřítky. Kurdské ženy, stejně jako ženy jiných kočovných pospolitostí, si většinou nezahalovaly tvář, což na ně někdy vrhalo podezření, že jde o prostitutky, pokud si vyšly bez závoje na trh do města. Kurdské ženy vystupují daleko energičtěji ve srovnání s městskými ženami, které jsou v rozhodování dosti apatické. Jako většina „kočovných žen“ mají v oblíbě

pestré oblečení, zdobí se rozmanitými, často honosnými zlatými šperky, rády se smějí a jsou velmi pohostinné.

Každá slavnost je příležitostí k zábavě, zpěvu a řadovým tancům, jichž se účastní muži i ženy pospolu, na rozdíl od slavností městských obyvatel, které jsou mnohem zdrženlivější a kde se zábava často odehrává zvlášť pro hosty-ženy, zatímco muži se baví po svém v jiných prostorách domu. Společná přítomnost mužů i žen v kurdských, neobyčejně rozmanitých krokových tanečních variacích, jimž tón a rytmus udává první muž řady se zdviženou rukou držící šátek, nikoho nepohoršují. Naopak, střechy domů kolem místa, kde se tančí, jsou vždy plné diváků, kteří se pohybují v rytmu bubnu, zurny, případně dalších strunných nástrojů a dobře se baví.

Sexualita, erotika a láska ve výtvarném umění

Zobrazení sexuálních a erotických motivů má i v perské kulturní oblasti prehistorické kořeny. Jsou to zejména plastiky nahých žen spjaté, jako jinde v té době, s kultury plodnosti, které měly pomoci uchovat plodородou sílu lidí i přírody. Další vývoj je nezřídka propojen s osudy sousední Mezopotámie (Sumer, Akkad, Babylónie, Asýrie), kde od konce 4. tisíciletí př. n. l. vznikaly nejstarší městské civilizace a státy. Ve zvýšené míře to platí o přilehlých územích Elamu a Sús. V rozmanitých artefaktech (plastiky, reliéfy, rytiny, vlysy, nádoby, pečetítka) lze nalézt profánní erotické scény zachycující namlouvání a svádění, milostný akt nebo výjevy z manželského života, stejně jako pokračování prapůvodní linie kultovní sexuality a erotiky. Například ze Sús pochází keramický reliéf, na němž je zachyceno božstvo se spodní částí v podobě býka, jak provádí umělé opylování samičích květů palmy (patrně palmy datlové) samčím květenstvím (obr. 1), což je první intuitivní znázornění pohlavnosti rostlin, objevené a správně pochopené teprve koncem 16. století. Palma datlová patřila z hlediska výživy a dalšího využití mezi nejvýznamnější dřeviny starověkého Předního východu: její plody byly sklizeny a konzervovány nakládáním do slané nálevy v polozralém stavu; cukernaté datle z pozdního podzimu se konzervovaly podobně jako dnes – sušením a lisováním; podřadné kmeny sloužily jako stavební dříví; palmové ratolesti byly symbolem míru a života a také nepostradatelným emblémem motivů s erotickým a sexuálním významem. To vše se odráží ve starých textech i ve výtvarném umění již od sumerských dob, včetně umělých zásahů člověka do procesů rozmnožování a přirozené se-

lekce, které znázorňuje uvedený keramický reliéf z elamského období starověkých Sús. Tento súský reliéf, datovaný do druhé poloviny 2. tisíciletí př. n. l., představuje dokonce jedno z nejstarších zobrazení tohoto úkonu i obřadu, které se stalo později častým námětem asyrských reliéfů (například reliéf z doby vlády asyrského panovníka Aššurnasirpala II. [883–859 př. n. l.]), a zároveň dokládá zmíněné ovlivňování kultur na území Mezopotámie a Persie.

Obě oblasti ještě úžeji propojil od 7. století islám, který zásadně ovlivnil a formoval všechny sféry a projevy veřejného i soukromého života, včetně slovesného a výtvarného umění. Ale ani v tomto případě nešlo o vliv jednostranný: jakkoli islámské učení (především ovšem jeho ortodoxní vykladači a představitelé) zaujímal odmítavý nebo nepříznivý postoj k zobrazování živých bytostí, jež čas od času vyústil až do drakonických opatření proti jeho narušitelům, islámské umění si od svého zrodu i v průběhu svého dalšího vývoje uchovalo motivy vyznačující se nezřídka se-

7 Mirza 'Alí, „*Madžnún na poušti*“, 1529, polychromní malba na papíře, obrazec rukopisné strany 23,6x15,7 cm.

Miniatura ilustruje epos *Lajlá a Madžnún*, který kolem roku 1188 ztvárnil klasik perské středověké literatury Iljás bin Júsuuf Nizámí. Tragický příběh o lásce dívky Lajly a mládence Kajse ze dvou zneprátených beduínských kmenů, často přirovnávaný k lásce Romea a Julie, je námět nikoliv z perského, ale z arabského prostředí pouště. Je však po celém Předním východě velmi populární a stal se též motivem mnohých krásných knižních miniatur i tkaných hedvábných látek. Když Lajlu provdali, Kajs uprchl do pouště, kde, daleko od lidí, žil mezi zvířaty. Z nešťastné lásky přišel o rozum, proto i jméno Madžnún, což znamená „šiléný láskou“.

8 Anonym, „*Madžnún před Lajlíným stanem*“, 1565, polychromní malba na papíře, obrazec strany 24,2x23,2cm, malba z kopie Džámího díla *Haft aurang* (*Sedm trůnů*) vyhotovená pro knihovnu Abú al-Fatha sultána Ibráhíma Mírzu, uloženo: Freer Gallery of Art, Washington, USA.

xuálními a erotickými konotacemi, a to z dvorského i běžného života. A právě kultivované dvorské umění staré Persie bylo pro ně jedním z významných inspiračních zdrojů. „Předislámská tradice monumentální figuralistiky, jak ji známe ze staroperských památek, sice podlehla islámskému odporu vůči zobrazování živých bytostí, ale v přetavené formě se znovu objevila právě v miniatuře, která doprovázela bohatě rozvinuté islámské písemnictví. 15. století bylo svědkem rozkvětu tohoto druhu islámského výtvarného umění. Po období mongolské nadvlády, která přinesla do miniaturní malby prvek reality a zaměření na drobnosti každodenního života, byl Írán zaplaven dobyvateli ze střední Asie pod vedením Timu-

ra Lenka. Timurovci (1415–1500) byli muslimové a za jejich vlády se styl miniatur částečně vrátil k dřívějšímu islámskému poněkud abstraktnějšímu duchu malby“ (Nováková 2003, s. 224)

Pro výtvarné umění zmíněného typu byly častou inspirací literární motivy, a to zejména miniatury, které se uplatňovaly jako vzory na tkaninách, keramice i jako ilustrace v četných antologiích. Jedním z takových skvostných artefaktů je takzvaný *Bájsonghurův rukopis* o 950 stranách s mnoha polychromními miniaturami, který představuje antologii z díla perských básníků 10.–15. století; kolem roku 1420 jej v Šírázu na zakázku prince Bájsonghura vytvořil kaligraf Mahmúd al-Hosejní. Jsou zde zastoupení básníci Abu'l-Kásim Mansúr Ferdousí (934–kolem 1020) – *Šáhnáme* (*Kniha králů*), Iljás bin Júsuf Nizámí (1141–1209) – eposy *Chusrau a Šírín*, *Lajlá a Madžnún*, Faríd ud-dín 'Attár (zemřel 1229) – dílo *Mantiq'u't-tajr* (*Řeč ptáků*), Chvádžúje Kermání (1281–1361) – příběh *Humáj a Humájún*, báseň *Gol a Naurúz*, Amír Chosrou Dihlaví (1253–1325) – text *Hašt Behešt* (*Osm rájů*), a mnozí další představitelé klasické perské literatury (obr. 2–26).

Když se po několika stoletích díky dynastii Sa-fíjovců dostali na začátku 16. století Peršané konečně k vládě na svém území, nastalo další období rozkvětu íránského a iráckého islámského umění, které vyvrcholilo koncem 16. a začátkem 17. století, kdy se stal hlavním městem říše i kulturním centrem Isfahán, ležící ve středu staré Persie. Kromě jiného bylo rozvíjeno keramické umění a zejména malířství, jak dokládá například obraz objímajících se milenců od Rízy-i Abbásího, jednoho z největších figuralistů a představitelů isfahánské školy (obr. 27). Motivy z erotického života byly však zobrazovány nejen na uměleckých artefaktech, ale i na předmětech denní potřeby (nádoby, hrací karty aj.). Nejvíce se toto zlidovělo a řemeslné umění rozšířilo právě v Íránu (a rovněž muslimské Indii) devatenáctého století a pokračovalo i ve století dvacátém.

Sexualita, erotika a láska v krásné literatuře

Perská literatura

Období slavných mocenských vzestupů i pádů bylo doprovázeno, jak jsme již zmínili, vytvářením a rozvojem kultu a proměnami bytostí indoíránského panteonu, což formovalo životní filozofii a kulturu. Právě s tímto světem, který nahrazoval sféru pro člověka nepochopitelnou a nedostupnou, je spojen rozvoj modliteb, legend a nejrůznějších slovních projevů, které stojí na počátku slovesné kultury iránských národů. Četné nadpozemské bytosti, propojené se světem pozemským a zároveň složitě provázané navzájem, občas člověku pomáhaly a chránily jej, aby jej jindy škodolibě trápily svou nepřízní ... Názor, že těžký úděl obyvatel Íránu se odrazil v dualismu zarathuštrovské víry, je zřejmě oprávněný. Nejvyšší dobrý bůh Ahura Mazda (Ohrmazd) má silného protihráče ve zlém božstvu Angra Mainjuovi (Ahriman). Protiklady obou vycházejí z představy o věčném vesmírném souboji dobra a zla. Boj skončí v budoucnu definitivní porážkou Ahrimana a očistou světa v roztaveném kovu a nastolením věku blaženosti. Vedle těchto dvou stěžejních protikladných bytostí působilo i mnoho dalších bohů a bůžků, různého stáří a proměňujících se působností, jejichž vystupování a schopnosti jsou dokladem úzkosti člověka v tomto prostoru plném zákeřných nebezpečí.

Mezi božstvy, démony a duchy byly rovněž bytosti ženské, dobré i různě ošidné. Ty nejvíce oceňované přispívaly k vytváření ideálu krásy a doboty. Na prvním místě byla bohyně plodnosti, vody, úrody, zdaru, božská Ardivisúra Anáhítá (avestsky Aredví – „Vlhká“, Súra – „Silná“, Anáhítá – „Neposkvrněná“). Označení Aredví původně znamenalo pramen vody stékající po svazích prvních hor,

později přímo vodu napájející řeky a vodní nádrže. Byla zpodobňována jako krásná panna tesknící po hrdinovi, který by ji opěvoval. Aredví byla rovněž známa svou přízní a pomocí iránským hrdinům, bojujícím proti tradičním túránským kočovným nepřátelům Íránu. Byla jakousi kombinací Héry, Diany a Venuše, personifikací životní síly, ochránkyní vody jako nepominutelné podmínky života; achajmenovský král Artaxerxés II. (404–359 př. n. l.) nechal této bohyni postavit chrámy ve všech velkých městech své říše.

Avesta, jašt 5. – Ku poctě Aredví Súry Anáhity

(kolem poloviny 1. tisíciletí př. n. l.)

Následující ukázka z textu *Avesty* charakterizuje vlastnosti všemocné bohyně Ardivisúry Anáhity.

Ku poctě Aredví Súry Anáhity

Řekl Ahura Mazda Spitamovci Zarathuštrovi: „Uctívej mi tuto, Spitamovče Zarathuštro, tuto mocnou, neposkvrněnou Aredví, do dálky se šířící, nemoci potírající, daévům nepřátelskou, Ahurově učenou oddanou, která je hodna, aby byla ctěna hmotným světem, aby byla velebena hmotným světem, k Řádu patřící, horlivost podporující, k Řádu patřící, stáda podporující, k Řádu patřící, všechno hospodářství podporující, k Řádu patřící, majetek podporující, k Řádu patřící, zemi podporující, tu, která semeno všech mužů činí dokonalým, která útroby všech

9 Mahmúd al-Hosejní – Anonym, „Setkání Lajly a Madžnún“, kolem roku 1420, polychromní malba na velmi tenkém, pečlivě vyhlazeném žlutavě bílém papíře (takzvaný samarkandský papír), obrazec rukopisné strany 23,6x15,7 cm, strana 345 Bájsonghurova rukopisu (antologie z díla perských básníků 10.–15. století o 950 stranách), který v Širázu na zakázku prince Bájsonghura zhotovil kaligraf Mahmúd al-Hosejní, uloženo: Islámské muzeum, Berlín, Německo.

Miniatura ilustruje epos *Lajlá a Madžnún*, který kolem roku 1188 napsal Iljás bin Júsuf Nizámí. Lajlá ovdověla, a tak spojení milenců už nic nestojí v cestě. Setkávají se, dojetím pozbývají vědomí a klesnou si do náručí. Miniatura ukazuje scénu v domě milované. Milenci klesli na lože v objetí, pevně přivinuti k sobě. Madžnún se však považuje už jen za stín a myslí, že již nedokáže odolávat skutečnosti. Opět ztrácí smysly a vrací se do pouště.

žen činí k porodu dokonalými, která způsobuje, že všechny ženy lehce rodí, která podle okolností a času zjednává všem ženám mléko, tu mohutnou, daleko slavnou, která zdějí je tak veliká jako všechny zdejší vody vyvěrající ze země, silnou, která vytéká z hory Hukairje a teče až k moři Vourukaša ... (...)

Aredví zdokonaluje pro mne vody, semena mužů, mateřské životy žen, mléko žen, které jsem já, Ahura Mazda, vytvořil, abych poskytl domu, vsi, kraji a zemi zdar, abych je chránil a ostříhal, abych na ně dozíral, je opatroval a hlídal. Sem přišla, Zarathuštro, mocná neposkvrněná Aredví od stvořitele Mazdy ... (...)

Uctívej mi tuto ... (...) k Řádu patřící, zemi

podporující. Je silná, světlá, krásně urostlá, její vody ve dne v noci padající, proudí dolů v takové plnosti jako všechny vody zdejší, které ze země tryskají, ona teče plna síly vpřed. Pro její skvělost ... (...)

Uctívej mi tuto ... (...) k Řádu patřící, zemi podporující. Jí obětoval Vistauru, potomek Natarův, u vod Vítanuhaití a takto v pravdivé řeči těmito slovy pravil: „Je to podle pravdy, správně řečeno, mocná neposkvrněná Aredví, že už jsem potřel tolik pohanů, co mám vlasů na hlavě. Dej mi tedy, mocná neposkvrněná Aredví, abych přešel suchou nohou dobrou řeku Vítanuhaití!“

Oběti ohněm: Výběr z památek staroíránské a střeďoíránské literatury (1985). Z perských originálů vybral a přeložil Otakar Klíma. Praha: Odeon, s. 87–89.

Bylo ještě mnoho dalších ženských bytostí, které různým způsobem zasahovaly do lidských osudů. Bohyně Ármaiti, ochránkyně země, matka příroda a personifikace posvátné oddanosti, mytická Aši, analogická římské Fortuně, která obdarovávala pozemky, krásnými ženami a dcerami. Každý člověk se po smrti setkává s bytostí Daénou při vstupu na onen svět. Je-li dobrý, je krásnou dívkou, je-li hříšník, promění se v ohydnou stařenu. Středoperská bohyně Spandarmat představuje matku přírodu. Zpodobňována bývá jako krásná žena s pižmovou růží, která dává králům ponaučení. Zajímavá je její souvislost s prvním smrtelníkem Gajómartem. Za jeho původní rodiče byli považováni nebe a země, později Ahura Mazda a Spandarmat. Někdy je však líčena jako dcera Ahury Mazdy. Tento svazek musel být v raně zarathuštrovské tradici považován za ideální prototyp posvátného krvesmílného sňatku. Motiv světotvorného incestu pevně zakotvil v indoíránském okruhu v četných variantách v *Rgvédu*, s velkou pravděpodobností také v indoevropském okruhu.

Jak už bylo uvedeno, existuje řada svědectví o bohatství slovesné tvorby předislámského Íránu. Zachoval se však pouze zlomek. Příběh světové povahy, zapadající do daného tématu, se zcela výjimečně uchoval díky dvořanovi Alexandra Velikého, jímž byl Charés z Mityleny (na Lesbu). Jeho vyprávění o lásce méďského panovníka Zariadra k dceři skythského vládce Odatis zahrnul Athenaios do své *Hostiny sofistů*. Příběh plný dra-

matických dějů (seznámení milenců ve snu, volba ženicha) byl takto zachycen, avšak v mnoha variantách koloval a je zaznamenán na území Kurdistanu, kde přesazen do kurdského prostředí je tématem, které v jiných iránských literaturách již neexistuje (viz blíže v oddílu Kurdská literatura).

Dramatické umění, které by nepochybně mělo blízko k tématům epickým, se v této oblasti nerozvinulo. K možným příčinám lze snad přičíst, že herec, který by například hrál panovníka, by byl považován za lháře a podvodníka. Averse ke lži byla jednou z největších ctností ve starém Íranu. Dramatické umění se nerozvinulo ani později, s výjimkou takzvaných *ta'ziji*, určité obdoby pašijových her, které se konají na památku úmrtí Muhammadova vnuka Husajna a jeho doprovodu u jihoiráckého města Kerbelá v roce 680. Tyto trizny jsou doprovázeny hranými výjevy, zejména v oblastech šíitského islámu.

Korán, súra 4 – Ženy, verš 38/34

(kolem roku 650)

Příchod islámu, jak už bylo uvedeno, znamenal přerušování kontinuity vývoje ve všech oblastech lidské činnosti. Uvedme hned na začátek nové etapy verš ze 4. súry koránu, příznačně nazvané *Ženy*, který naznačuje, že postavení perské ženy v islámské společnosti se nemuselo příliš měnit.

Ženy

Muži zaujímají postavení nad ženami proto, že Bůh dal přednost jednomu z vás před druhými, a proto, že muži dávají z majetků svých (ženám). A ctnostné ženy jsou pokorně oddány a střeží skryté kvůli tomu, co Bůh nařídil střežit. A ty, jejichž neposlušnosti se obáváte, varujte a vykažte jim místa na spaní a bijte je! Jestliže vás jsou však poslušny, nevyhledávejte proti nim důvody! A Bůh věru je vznešený, veliký.

Korán (1972). Z arabského originálu přeložil Ivan Hrbek. Praha: Odeon, 1972, súra 4 – Ženy, verš 38/34, s. 526.

Jedna věc je však zřejmá. Muhammad sice pociťoval nejzákladnější vzdělání, znal ovšem dobře prostředí městské i beduínské a měl vyvinutý cit pro praktický život. Rozdíl mezi súrami vzniklými v Mekce se výrazně liší od súr, které pronesl

10 Mahmúd al-Hosejní – Anonym, „*Madžnún u Lajlina hrobu*“, kolem roku 1420, polychromní malba na velmi tenkém, pečlivě vyhlazeném žlutavě bílém papíře (takzvaný samarkandský papír), obrazec rukopisné strany 23,6x15,7 cm, strana 354 Bájsoňhurova rukopisu (antologie z díla perských básníků 10.–15. století o 950 stranách), který v Šírázu na zakázku prince Bájsoňhura zhotovil kaligraf Mahmúd al-Hosejní, uloženo: Islámské muzeum, Berlín, Německo.

Miniatura ilustruje epos *Lajlá a Madžnún*, který kolem roku 1188 napsal Iljás bin Júsuf Nizámí. Útěk milence zlomil Lajlino srdce, Lajlá umírá. Madžnún dostává od přítele zprávu o její smrti a vydá se k jejímu hrobu. Přichází tam, objímá hrob a v pláči prosí Boha, aby ho spasil. Už je zase jen ve společnosti zvířat: páru gazel, šakalů, vlka a levharta. Dvě palmy nad hrobem shlížejí na umírajícího Madžnúna.

v Medíně (původním Jathribu): v Mekce byl pronásledovaným prorokem, obklopeným stoupeneci, v Medíně byl první osobností, řešící problémy a soudní spory každodenního života. Tato praxe se promítla do súr koránu, které mají mnohdy formu soudního výroku, pokynu. Jejich obsah je normotvorný pro islámskou společnost, proto je Korán základním pramenem islámského práva. Řada formulací se týká velmi konkrétně postavení lidí, vymezení jejich odpovědnosti, povinností a práv. Uvedený citát je jakýmsi předpisem, který neodvolatelně stanoví postavení žen.

Abu'l-Kásim Mansúr Ferdousí

Kniha králů

(*Šáhnáme*, kolem roku 1010)

Obraz žen v literatuře je však jiný, než bylo jejich reálné postavení; je poplatný literární tradici

11 Mahmúd al-Hosejní – Anonym, „Bahrám Gúr skolí divokého osla“, kolem roku 1420, polychromní malba na velmi tenkém, pečlivě vyhlazeném žlutavě bílém papíře (takzvaný samarkandský papír), obrazec rukopisné strany 23,6x15,7 cm, strana 866 Bájssonghurova rukopisu (antologie z díla perských básníků 10.–15. století o 950 stranách), který v Širázu na zakázku prince Bájssonghura zhotovil kaligraf Mahmúd al-Hosejní, uloženo: Islámské muzeum, Berlín, Německo.

Miniatura ilustruje text *Osm rájů* (*Hašt Behešt*), jehož autorem je Amír Chosrou Dihlaví (1253–1325); text je zařazen v souboru *Patefice*. Bahrám Gúr při lovu na gazely koná opravdové divy loveckého umění. Divokému oslovi zde jedním zásahem šípu protkl zadní běh a hlavu. Jedna řada písma zasahuje vpravo nahoře do miniatury, takže těžšíste zobrazení spočívá na levé straně, odkud Bahrám přibíhá ke koni. Vyšlehl již šíp a na zemi před ním se svíjí zraněné zvíře.

básnické licence. Jak už bylo řečeno, převahu v literární formě měla poezie. Ze žánrově rozmanité palety uvedme na prvním místě dílo světového významu – *Knihu králů* (*Šáhnáme*) Abu'l-Kásima Mansúra Ferdousího (934 až kolem 1020). Rozsáhlá epopěj vznikla z ryze vlasteneckých pohnutek a jejím základem jsou díla, která se již nedochovala (*Chvataj námak*) a jejichž studiu autor věnoval dlouhá léta. Epopej tvoří soubor legend i historie z různých iránských okruhů, spojený v jeden velký celek padesáti tisíc dvojverší, jednotného metra (čtyřstopý neúplný *mutakárib*), se sdruženým rýmem (*masnaví*); jsou to volně vyprávěné dějiny Íránu od prvního člověka (Kajúmars/Gajómart) přes dynastie mytické až k poslednímu vladaři předislámské éry, Sásánovci Jazdkartovi (622–651). Padesát kapitol představuje padesát králů. Zaznívá zde tón duchovního světa předislámského Íránu – zřetelný souboj dobra se zlem, boj Íránu s Túránem, osobní souboje rytí-

řů s východními kočovnými. Milostné příběhy nejsou hlavním tématem epopeje, ale bohatě ji ilustrují děj dramaty, láskami šťastnými i tragickými. Záměrem díla bylo vyzdvihnout slavnou minulost Íránu. Básník rozehrává děje na scéně bohatě vybavené dekoracemi hodovních síní, turnajů, bitev a okázalých triumfů vítězů. Hlavními postavami jsou rytíři bez bázně a hany, kteří ctí věrně své vyvolené, nasazují život. Ženy v těchto příbězích nejsou v žádném ohledu „pracovní síly“. Nejsou ujařmeny v ženských komnatách, nevycházejí se zahalenými tvářemi jako jejich o tisíciletí mladší sestry islámského Íránu. Jsou hrdé, půvabné, znamenitě výmluvné, dovedou samostatně jednat i bystře zasáhnout, když si muž neví rady – v běžných životních situacích i v komplikovaných věcech lásky: nejedna sličná panna z *Knihy králů* dovede připravit milostnou schůzku a počíná si se suverénní odvahou. Například panenská Tahmíne vejde uprostřed noci do ložnice rytíře Rostama, který je hostem jejího otce. Nejde jí jen o nezávazný flirt – vyjeví Rostamovi svou lásku a přání mít s ním syna, který by se mu podobal.

Láska tu většinou nebývá výsledkem dlouhé známosti ani výsledkem úvah či kalkulací. Zasáhne mladá srdce jako blesk z čistého nebe, je to láska na první pohled, někdy postačí zahlédnout obrázek, portrét, nebo dokonce zaslechnout pouhé vyprávění – a probudí se milostný cit. To se přihodilo krásné Rúdábě, dceři kábulského knížete Míhrába. Její otec navštívil mladého rytíře Zála, který s loveckou družinou tábořil nedaleko Kábulu, a vypráví o něm své ženě a dceři.

Knihy králů: Zál a Rúdábe

Rúdábe poslouchala řeč a slova,
líce se rozhořely jak kvítka granátová,

to láska k Zálovi v ní vzplála,
vzdálil se klid a rozum, touha plápolala.

Všecka se změnila – jak praví mudrlec známý:
O mužích nezmiňuj se před ženami,

neboť věz, v ženském srdci sídlí skřet,
jen zmínku uslyší a cestu najde hned!

Rúdábe se svěří družkám a žádá je o pomoc.

Ty jí však rozmlouvají cit tak nerozvážný, z něhož mohou vzejít leda nesnáze, když kábulský rod – na rozdíl od Zálava – není čistého íránského původu. Varování jsou marná. Rúdábe chřadne, dívky se slitují a dají se do díla. Procházejí se v okolí Zálava tábora, vesele švitoří, až vzbudí pozornost družiny i samotného Zála, a všechno mu vypovědí. Také on slyšel o krásné dceři z kábulského dvora a žádá dívky, aby smluvily schůzku, což se i stane.

Když slunce zapadlo, když bylo z nebes pryč
úkrýtl byl nalezen a ztracen klíč,

tu děvče k Zálovi se vypravilo
řkouc: „Pospěš, už jsme připravily dílo!“

K paláci bral se rytíř bez otálení,
tím spěchem, který v touze pramení.

Na střechu vyšla černoooká, růže na líci,
jak vznosný cypřiš, jenž se tyčí k měsíci,

a vidouc rytíře, jak už se blíží z dáli,
ta dcera vznešená a rodem rovna králi

rubíny otevřela, řkouc: „Ty mezi všemi!
Kéž křivka nebes pro tebe je zemí,

tmavá noc rozjasnila se z tvé tváře,
zvětšuje srdce svatě vůně tvá a záře!“

Rytíř Zál slyšel hlas té slunné krásky,
jak k slunci vzhlédl k ní pln lásky.

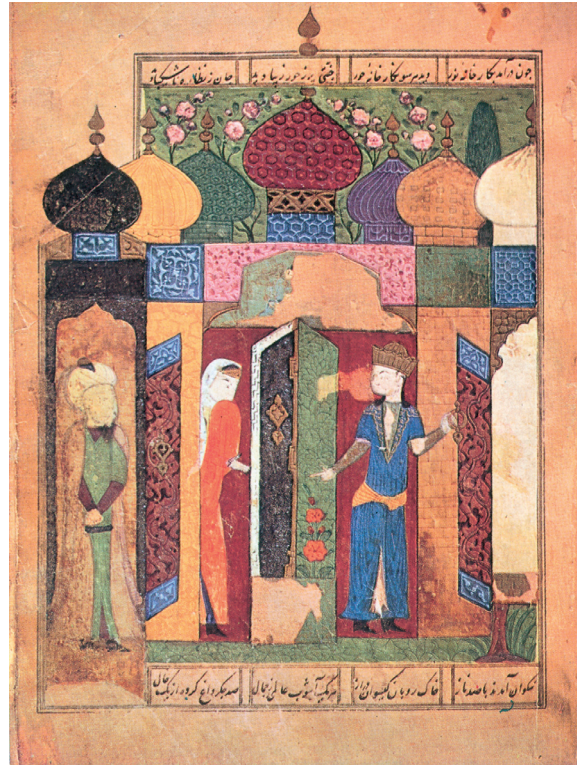
Zřel: její krása sype perly po střeše,
prach země v rubínové jiskry rozkřeše,

a pravil: „Jako luna záříš mi, ó paní,
buď milost nebe s tebou a mé požehnání!

Ty nevíš, kolikrát jsem vzhlížel k hvězdám
nebeským,
prosil, kéž jednou aspoň uvidět tě smím.

Teď ze sladkosti hlasu radost ve mně je
a z něžnosti tvé dobrá naděje,

že najdeš způsob, jenž nás svede spolu:
cestu mně nahoru anebo sobě dolů!“

12 Hasan ibn Kamáloddín al-Hádí al-Hosejní al-Jazdí – Anonym, „Bahrám Gúr v paláci se sedmi kopulemi“, 1495–1496, polychromní malba na papíře, jezdecký styl, strana 208 rukopisu, který vytvořil kaligraf Hasan ibn Kamáloddín al-Hádí al-Hosejní al-Jazdí, uloženo: Ústav rukopisů Akademie věd Azerbájdžánu, Baku, Azerbájdžán.

Miniatura ilustruje příběh, jehož autorem je Amír Chosrou Dihlaví (1253–1325); text je zařazen v souboru *Pateřice*. Motiv byl inspirován eposem *Sedm obrazů* (*Haft pajkar*), který kolem roku 1197 napsal perský básník Iljás bin Júsuf Nízámí a jehož obsahem je přerod lehkovážného Bahráma Gúra v moudrého vladaře. Příběh vložený do eposu *Sedm obrazů* představuje Bahráma již jako vládce, který si podle portrétů, zahlédnutých kdysi v komnatě rodného paláce, přivedl za manželky sedm princezen ze sedmi krajů světa, pro každou vystavěl pavilon v barvě příznačné pro její vlast, každý den v týdně navštíví jednu z princezen, a než s ní ulehne na královské lože, dá si vyprávět povídku o lásce.

Spustila kouzlo noci, laso ambrové
z cypřiše k zemi, kdo kdy viděl takové?

Své mošusové copy k zemi spustila:
„Vznešený rytíři, teď rychle do díla,

opásej bedra, hruď, své údy smělé,
tím černým lanem, jenž drží na mém těle!“
Zál hleděl, slyšel, jal ho údiv nový,
sklonil se, aby zlíbal provaz mošusový.

13 Anonym, „Bahrám Gúr v černém paláci“, 1491, polychromní malba na papíře, šírázský styl, strana 196b rukopisu, uloženo: Státní veřejná knihovna M. E. Saltykova-Ščedrina, Sankt-Petěrburg, Rusko.

Miniatura ilustruje epos *Sedm obrazů (Haft pajkar)*, který kolem roku 1197 napsal perský básník Iljás bin Júsuf Nízámí.

Slyšela políbení, řekla: „Tak to není,
ach, kéž by nezasvitlo slunko denní!

Kdybch tou lehkovážnou rukou duši udeřila,
na unavené srdce hrot meče položila!“
Sebrala laso, hodila jím bez dechu,
ve smyčce vznešeného prince vytáhla na střechu.

Vstoupil a Rúdábé hned prince Zála
poklonou, jak se sluší, přivítala,

za ruku vzala ho a opojení sladce
šli ruku v ruce dovnitř do paláce.

Sál zlatě malovaný pro říšská sněmování,
ráj světel. Húří přišla, sbor dívek čeká na ni.

Bílý Zál – údivem byl zpit –
postava, vlasy, tvář – kam oči obrátit?

Všude roj drahokamů, šperků, náušnic
třpytných jak jarní louka a snad víc,

líc tulipán a vlasy kudrna na kudrně.
Nádherný rytíř Zál usedá k této luně,

královskou gloriolou září, svým půvabem,
na čele svítí rubínový diadém,

Rúdábé nemůže z něj spustit oči,
tu k tváři, k postavě, vlasům je kradmo točí

a plamen jeho tváře srdce pálicí
pro oheň srdce jejího je vichřicí.

Seděli, líbali se, objímali a tak dál –
kterýpak lev by osla nedohnal?

I mnohé další hrdinky Ferdausího eposeje prožívají své svatební noci bez požehnání rodičů a náboženských autorit, pouze ve jménu lásky a věrnosti a básník je vždy znovu dovede představit s jemně vznešeným půvabem. Když ovšem taková tajná spojení vyjdou najevo, zvednou se bouře hněvu. Tak i tentokrát. Jak Zál předvídal, na dvorech obou milenců nastalo zděšení a zvěst se donesla i k šáhu Menúčehrovi, vládci Íránu. Ten nařídil Zálovu otci Sámovi, aby s vojskem vtrhl do Kábulu a zabránil tak nerovnému sňatku, jehož potomstvo, jak vladař usoudil, by mohlo znamenat pro íránskou zemi jen pohromu. V nepřičetném hněvu hrozí Míhráb Rúdábě nejhorším trestem, jímž doufá neštěstí odvrátit. A tehdy vstoupí do děje Rúdábina matka Síndocht. V její úloze se spojují tři vlastnosti, tři lásky, jimiž Ferdausí obdařil hlavní hrdinky své eposeje: láska mateřská, láska k rodné zemi a k muži, jehož je třeba zastou-

pit, když v čase pohromy „ztratí rozum“. Uklidní Mihrába, vyžádá si klíče od kábulské pokladnice a pak se s průvodem a dary vydá ke dvoru Sámovu. Ohlásí se jako posel z Kábulu, předá bohaté dary a prosloví výmluvnou prosbu za ušetření města a jeho obyvatel. Když pak na Sámovo naléhání prozradí své inkognito (velmož nedovede pochopit, jak je možné, že poslem kábulského dvora je žena), zmíní se i o své dceři, její výchově a vzdělání a v brilantním závěru nabízí svůj vlastní život za mír a klid rodného města. Kapitola končí těmito verši:

„Věz, rytíři, že já jsem Zahhákovo plémě,
můj muž je kníže Mihráb, světlo země,

jsem matkou Rúdábe, té lunny, které Zál,
tvůj Destán, provždy duši věnoval.

Věz, všechen lid náš k přecistému Bohu –
zatímco temná noc se žene přes oblohu –

až do rozbřesku za tebe se modlí, za Destána,
za šáha Minúcihra, všeho žití pána,

a já teď přicházím zvědět tvůj názor: krátce,
kdo z nás je, myslíš, přítel tvůj, kdo zrádce?

Myslíš-li, že náš celý národ je bídný, shnilý,
že jsme se vůbec na trůn nehodili,

pak hleď, já bídná navrhuji ti,
svaž toho, kdo hoden je pout, zab hodné zabití,

nevinný Kábul však buď ušetřen,
ať čistým srdcím z temna vzejde den!“

Naslouchal rytíř slovům, patřil na ni:
jasného ducha, rozum má ta paní,

tvář jarní sad, vzrůst cypřiš připomíná,
má chůzi nažanta, pas útlý jako třtina.

Pak řekl: „Splním, co jsem přísahal,
byť bych i vlastní život v sázku dal!

Tvé město Kábul, všechen lid tvůj s ním
ať žije zdrav se srdcem veselým

14 Mohammad Kavám al-kátib al-Širází – Anonym, „Bahráhám Gúr v bílém paláci“, 1545, polychromní malba na papíře, širázský styl, strana 241b rukopisu, který vytvořil kaligraf Mohammad Kavám al-kátib al-Širází, uloženo: Státní veřejná knihovna M. E. Saltykova-Ščedrina, Sankt-Petěrburg, Rusko.

Miniatura ilustruje epos *Sedm obrazů* (*Haft pajkar*), který kolem roku 1197 napsal perský básník Iljás bin Júsuf Nízámí.

a i to je mým přáním, aby Zál
voňavou růží Rúdábe si vzal.

Jste jiné krve, rasy, přesto, přiznám rád,
umíte nosit korunu a moudře panovat.

Tak utvořen byl svět a buď to o čemkoliv –
se Stvořitelem nelze vésti spory!“

Firdausí (1958): *Zál a Rúdábe*. Z perského originálu přeložila a přebásnila Věra Kubičková. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1958, s. 53–56, 81–82.

Iljás bin Júsuf Nizámí

Pateřice či Pětice

(*Chamse*, kolem roku 1197)

Oblíbeným tématem básníků byly epické příběhy: některé z nich byly natolik populární, že dosáhly několikerého přebásnění. Vynikl zejména Iljás bin Júsuf Nizámí (1141–1209), nedostižný mistr romantické epiky. Narodil se v zakavkazském městě Gandži, a přestože své město nikdy neopustil, získal hluboké vzdělání. Jeho dílo zahrnuje pět rozsáhlých eposů, a proto je souborně nazýváno *Pateřice* či *Pětice* (*Chamse*). Jsou to vlastně veršované romány o životě a láskách titulních postav.

První epos *Pokladnice tajemstev* (*Machzanu' l-asrar*) představuje mysticko-didaktické dílo. *Chusrau a Šírín* je románem o láskách a životních osudech přelétavého sásánovského prince, později vladaře Chusraua Parvíze (590–628), a věrné arménské princezny, později královny Šírín. Příběh končí krvavou tragédií: krále zavraždí jeho syn zamilovaný do nevlastní matky Šírín, a ona, věrná manželka, ukončí život vlastní rukou u lože mrtvého. *Lajlá a Madžnún* je tragický příběh o lásce dívky a chlapce ze dvou znepřátelených beduínských kmenů, často přirovnávaný k lásce Romea a Julie.

Příběh dívky Lajly (arabsky „noc“) a beduínského mládence Kajse je námět nikoliv z perského, ale z arabského prostředí pouště. Je však po celém Předním východě velmi populární a stal se též motivem mnohých krásných knižních miniatur i tkaných hedvábných látek. Když Lajlu prodali, Kajs uprchl do pouště, kde žil daleko od lidí, mezi zvířaty, s nimiž si rozuměl a která měla ráda jeho. Z nešťastné lásky přišel o rozum, proto i jméno Madžnún, což znamená „šílený láskou“. Umírá na hrobě své Lajly a tím se uzavírá smutná životní pouť věrného mládence. V eposu *Sedm obrazů* (*Haft pajkar*), jehož rámeček tvoří vyprávění milostných příběhů sedmi cizokrajných princezen, je hlavní postavou idealizovaný sásánovský princ Bahrám Gúr. Posledním, pátým eposem, je *Knihy o Alexandrovi* (*Eskandar-náme*), kde je Alexandr Veliký zobrazen jako skvělý válečník, milovník a posléze ideální vladař. Hrdinové jsou sice historické osobnosti, ale básník se nestará o dějinné

15 Šáh Mohammad al-kátib – Anonym, „Bahrám Gúr v santalovém paláci“, 70.–80. léta 16. století, polychromní malba na papíře, šírázský styl, strana 169 rukopisu, který vytvořil kaligraf Šáh Mohammad al-kátib, uloženo: Státní veřejná knihovna M. E. Saltykova-Ščedrina, Sankt-Petěrburg, Rusko.

Miniatura ilustruje epos *Kulliját*, který napsal Amír Chosrou Dihlaví (1253–1325).

souvislosti – patrně je ani neznal – veškerá dobrodružství, z nich řada milostných, jsou výplodem básnickovy fantazie, doplněné brilantní rétorikou.

Milostné téma bylo Nizámímu bytostně blízké a brilantně je rozehrál na obsahově různorodých příbězích sedmi princezen a manželek Bahráma Gúra v eposu *Sedm obrazů*. Zasloužil se rovněž o odklon od ustrnulých forem rytířského románu, pružné využití živého perského jazyka a psychologicky jasnějšího obrazu hrdinů příběhů, čímž dosáhl snadnější srozumitelnosti a neobyčejné obliby, která stále přetrvává. Také tyto příběhy se staly častým námětem knižních miniatur. Českému čtenáři se zmíněný epos dostal do rukou pod

názvem *Sedm princezen*, v překladu předního českého íránisty Jana Rypky a v přebásnění Vladimíra Holana, Svatopluka Kadlece a Jaroslava Seiferta. Jeden z příběhů, který přebásnil Vítězslav Nezval, byl však pod titulem *Příběh panice* samostatně vydán v Evropském literárním klubu jako bibliofilie.

Nizámí:

Příběh panice

(z eposu *Sedm obrazů – Haft pajkar*, kolem roku 1197)

Ukryla noc svou liščí kožešinu,

A slunce, jednohřebý meč, se do své pochvy stáh
A pancíř noci stal se hadrem o tisíci záplatách,

Tu přišli bůžkové a hned se shodli,
Že poskytnou mu zázrak této modly.

Žíznivý cypřiš dospěl k vodě potoka,
Slunce pohlédlo měsíci do oka.

Místo je prázdné, družka roztomilá,
Kdo by měl trpět odklad takového díla?

Krev sedmi údů, i krev osrdečnice,
Přejí si splnit přání panice.

Vše co nám zabraňuje říkat naše ctnost,
Řekni teď tobě. Chraň pánbůh – a dost!

Chce provrtati rubín perlu svoji,
Kéž závěs s obloukem se svorně spojí.

Divoká kočka z vrchu houštiny
Spatřila ptáka v koutku skuliny.

Skočila na ptáka a padá k zemi
Na oba milence, opilé nadějemi.

Hned vyskočili, srdce prchlo v trysku,
Žár běží po duši a nohy v písku.

Zlá nehoda jim jejich touhu ztekla,
Pekoucí cihla se jim nedopekla.

Nizámí (1939): *Příběh panice* (který se chtěl oddat rozkoši s milenkou v zahradě, ale pokaždé se vyskytla překážka). Z perské-

ho originálu přeložil Jan Rypka, přebásnil Vítězslav Nezval. Praha: Evropský literární klub, s. 26–28.

Vedle těchto stěžejních děl byl Nizámí autorem četných lyrických *ghazalů*, které vyšly v češtině pod názvem *Chvály*: jsou rozsáhlé a pro západního čtenáře až neúnosné pro spoustu mnohaveršových odboček didaktického či úvahového obsahu:

Pospěš si, Nizámí, brzo už pozdě je,
brzo tě svět má dost a nevěrné nebe je.
Pro nové jaro jdi k věčnému prameni,
slovo hal v brokáty čerstvého spředení.
Tlumoky seber své na této stanici,
v tónině té mi hlas pozvedni pějíci.

16 Mohammad Mukím, „Bahrám Gúr ve žlutém paláci“, 1648, polychromní malba na papíře, buchárský styl, strana 147b rukopisu, uloženo: Státní veřejná knihovna M. E. Saltykova-Ščedrina, Sankt-Petěrburg, Rusko.

Miniatura ilustruje epos *Sedm obrazů* (*Haft pajkar*), který kolem roku 1197 vytvořil perský básník Iljás bin Júsuf Nizámí.

Nástrahy budou klást, když nevhod se na pouť dáš,
uříznou hlavu ti, když nevhod jim zazpíváš ...

Nizámí (1953): *Chvály*. Z perštiny přeložil Jan Rypka, z básní Pavel Eisner. Praha: Melantrich, s. 62.

A tak dále asi padesát dvojverší. Naštěstí je do rámce hlavního děje třetího a čtvrtého eposu *Pateřice* vsazen ucelený příběh, do něhož vchází v nové roli některý z titulních hrdinů: o nešťastné lásce malíře (v některé z četných variací na toto téma sochaře a stavitele) Farháda ke sličné královně Šírín se vypráví v eposu *Chusrau a Šírín*. Volné variace na jeho ústřední téma – bezmeznou obětavou lásku a neochvějnou věrnost – prošly i českými jevišti ve hře *Farhád a Šírín* tureckého básníka a dramatika Nazima Hikmeta *Rana a Šírín* českého básníka a dramatika Josefa Kainara.

Příběh vložený do eposu *Sedm obrazů* představuje Bahráma již jako vladaře, který si podle portrétů zahlédnutých kdysi v komnatě rodného paláce přivedl za manželky sedm princezen ze sedmi krajů světa, pro každou vystavěl pavilon v barvě příznačné pro její vlast, každý den v týdnu navštívil jednu z princezen, a než s ní ulehl na královské lože, dal si vyprávět povídku o lásce. Svého rétorického umění zde básník užívá s bezbřehou fantazií k rozehrání jasných i nejtemnějších tónů lidské vášně. Právě tento fragment, překládaný do západních jazyků (do češtiny pod názvem *Sedm princezen*), bývá chápán jako samostatné dílo a výstižný obraz takzvané orientální erotiky. Malá ukáзка je z povídky princezny čínské.

Nizámí:

Sedm princezen

(z eposu *Sedm obrazů* – *Haft pajkar*, kolem roku 1197)

Po vzoru ježibab, své pikle kujíc v duchu,
šla tajně za šáhem, aby jí popřál sluchu,
a aby přinesla té záři světa dar,
zjevila šáhovi čarodějnický čár.
„Hleď, chceš-li sedláni,“ začala pikle kouti,
„divoké hříbátko zakrátko navyknouti,
vem hříbě zkrocené, jež jsi již dříve zvlád
a dvakrát třikrát jej rač před ním osedlat!
On každý krotitel, když krotí hříbě mladé,
tak bujně klisničce svou uzdu v hubu klade.“

Šáhovi její lest hned dobrou připadla:
jak forma žádala, tak cihla vypadla.
Koupil si medovou dívčinu horkých líc,
hru v kostky hrající a mile laškující.
V přátelské družnosti si mile s šáhem hrála
a na sta kozelců s ním za her metávala.
Tak za chvil zábavy tu první skrytě vnadil
a za chvil potřeby pak onu druhou hladil.
S tou první zdráhal se a s onou druhou spal,
zde srdce vrtaje, tam perlu vrtával.
Přepadla závistnost neprovrtanou perlu
a ona toužila mít provrtanou perlu. (...)

Nizámí (1952): *Sedm princezen*. Z perského originálu přeložil Jan Rypka, z básní Svatopluk Kadlec. Praha: Melantrich, s. 76–77.

Poloha Íránu jako koridoru, jímž procházely armády a loupeživé kmeny mezi Východem a Západem v obou směrech, ovlivnila, jak už bylo řečeno, podobu zoroastrovské víry výrazným dualismem – bojem dobra se zlem. Tento stav věčného ohrožení, zejména z východní a severovýchodní strany, přetrvával i nadále a působil na psychiku a myšlení obyvatel Íránu. K všeobecně hluboce pocítované nejistotě, k obrazům zažitých hrůz, uchovávaných v paměti, k obavám z nových útoků vydatně přispívaly také časté domácí mezikmenové a mocenské rozbroje. Kdo se blíže seznámil s dějinami Íránu, nemůže se ubránit dojmu, že je to řetěz katastrof, a takto byly mnohokrát charakterizovány i v odborné literatuře. Nelze se divit, že tím byl ovlivněn žebříček hodnot života, který vybízel spíše k plnému využití příznivého přítomného okamžiku, neboť vzápětí může být všechno jinak. Prchavost a nestálost, neodvratnost zániku vedla k únikům do duchovní sféry, k volnosti, kterou tento prostor poskytoval. Reakcí na situaci mohla být apatie, askeze, pesimismus či prožitky dané chvíle s plným vědomím, že za okamžik pomine. Vlivem těchto okolností mentalitu obyvatel Íránu prolnuly mysticismus a fatalismus, jež se jako mimořádný fenomén projevil především v krásné literatuře.

Islámská mystika (*súfismus*, arabsky *tasawwuf*, persky *tasavvof*, turecky *tasavvuf*) je svěbytné duchovní hnutí, které s přispěním vnějších vlivů (křesťanský mysticismus, novoplatonismus, východní vlivy z Chorásánu – buddhismus, dozvuky kultu ohně a manicheismu, nestoriánské křesťanství) zapustilo hluboké kořeny. Islámská

mystika není záležitostí pouze íránskou, rozvíjela se paralelně s islámským učením. Na půdě Íránu však nabyla specifických forem díky dějinné situaci a jejím důsledkům a díky vlivům ze Západu i z Východu. Je těžké uvést ji do určitého systému, neboť je bytostně individuální a každý z mystiků hledá svou vlastní cestu k bohu. Jan Rypka píše ve svých *Dějínách perské a tádžické literatury* (Rypka 1963, s. 190): „Uvedme už zde, že vůbec není jednoty mezi stoupenci hnutí, poněvadž mystika, touha samého srdce po Nekonečnu, církevními dogmaty nespázaná, znamená (Arberry): úplné oproštění mysli od všech vezdejších zájmů a světských snah, naprosté odhození netoliko každé pověry, pochyby a podobně, nýbrž i praktikovaného způsobu bohoslužby, obřadů atd., vložených do každého náboženství, a řídí se tedy v nejrozsáhlejší míře individualitou. Skoro každý význačnější mystik se ubírá svou vlastní cestou.“

Džaláleddín Balchí Rúmí, zvaný též Maulaví

Masnáví

(1258–1270)

Tím, že mystika nabízela různé možnosti, ovlivnila mnoho věřících muslimů a rovněž podnítila invenci a fantazii mnoha básníků. Velká část literátů alespoň částí své tvorby okusila této vábné cesty. Z nich zřejmě na nejpřednějším místě mezi perskými básníky stojí Džaláleddín Balchí Rúmí, zvaný též Maulaví (1207–1273). Narodil se na východě v Balchu, odkud jeho rodina později přesídlila na západ, čímž unikla hrůzám vyvolaným krutými nájezdy Mongolů. Existenci našla konečně v městě Konyi, u dvora seldžuckého knížete Aláuddína Kajkobáda. Zde Džaláleddín nabyt rozsáhlého vzdělání a po smrti svého otce převzal výuku v ústřední mešitě v Konyi. V roce 1244 zasáhl do jeho života muž, potulný derviš-súfí, Šamseddín z Tabrízu (Slunce víry), který upoutal Džaláleddína svým působením a disputacemi, jež s ním vedl. Jejich vztah byl velice pevný a okolí těžce neslo, jak je Džaláleddín vázán na cizího chudého dervíše. Ten posléze odešel, byl opět vyhledán a vrátil se, nicméně nakonec přece jen zmizel a zdrcený Džaláleddín zůstal tímto setkáním trvale poznamenán. Založil súfijský řád, do

17 Mahmúd – Anonym, „Eskandar a Strény“, 1431, polychromní malba na papíře, herátský styl, strana 484 rukopisu, který v Herátu vytvořil kaligraf Mahmúd, uloženo: Ermitáž, Sankt-Petěrburg, Rusko.

Miniatura ilustruje epizodu z hrdinsko-didaktického eposu *Eskandar-náme*, jehož autorem je Iljás bin Júsuf Nízámí. Epos ztvárňuje idealizovanou postavu Alexandra Velikého, vznikl v letech 1197 až 1203 a je zařazen v souboru pěti eposů Nízámího – Pateřice (*Chamse*).

jehož rituálu zařadil rovněž zpěv, hudbu a tanec. Řád se nazýval maulavíja, je znám také jako „řád tančících dervišů“.

Doba přítomnosti Šamseddína z Tabrízu působila na mysl Džaláleddínovu velmi inspirativně a po jeho trvalém zmizení napsal první básnické dílo *Díváne Šams* (*Šamsův díván*), také zvaný *Díváne Kabír*. Obsahuje 3 000 ghazalů a asi 2 000 čtyřverší. Nejproslulejším dílem básníka je *Masnávíje ma'naví* (*Poéma se skrytým smyslem*), nazývaná pouze *Masnáví*. Je to didaktické dílo o 26 000 ver-

18 Mirza 'Ali, „Núšába poznává Eskandara (Alexandra Makedonského) prostřednictvím portrétu“, polychromní malba na papíře, 23,6x15,7 cm.

Miniatura ilustruje epizodu z hrdinsko-didaktického eposu *Eskandar-náme*, jehož autorem je Iljás bin Júsuf Nízámí.

ších, napsaných v letech 1258 až 1270. Toto dílo je pokládáno za jakousi encyklopedii islámské mystiky. Výbor z veršů Džaláleddína Rúmího byl publikován v českém překladu Jiřího Bečky v roce 1994.

Masnaví

Chalífa a Lejlí

Chalífa se zeptal Lejlí: „Řekni, co jsi zač?
Kvůli tobě Madžnún blázní, neví proč a nač?
Nelišíš se krásou přec od jiných krasavic!“
Odvétila: „Nejsi Madžnún, mlč a nemluv víc!
Věř, že kdybys Madžnúnovy oči měl ty,
bezpečně by patřily ti oba světy.
Při tvé strážlivosti se zdá Madžnún šílenec.
V cestě lásky strážlivost je ale špatná věc!“
Každý, kdo by v nádherném snu bdělost
zachoval,
je s ní na tom hůř, než kdyby jenom tvrdě spal.

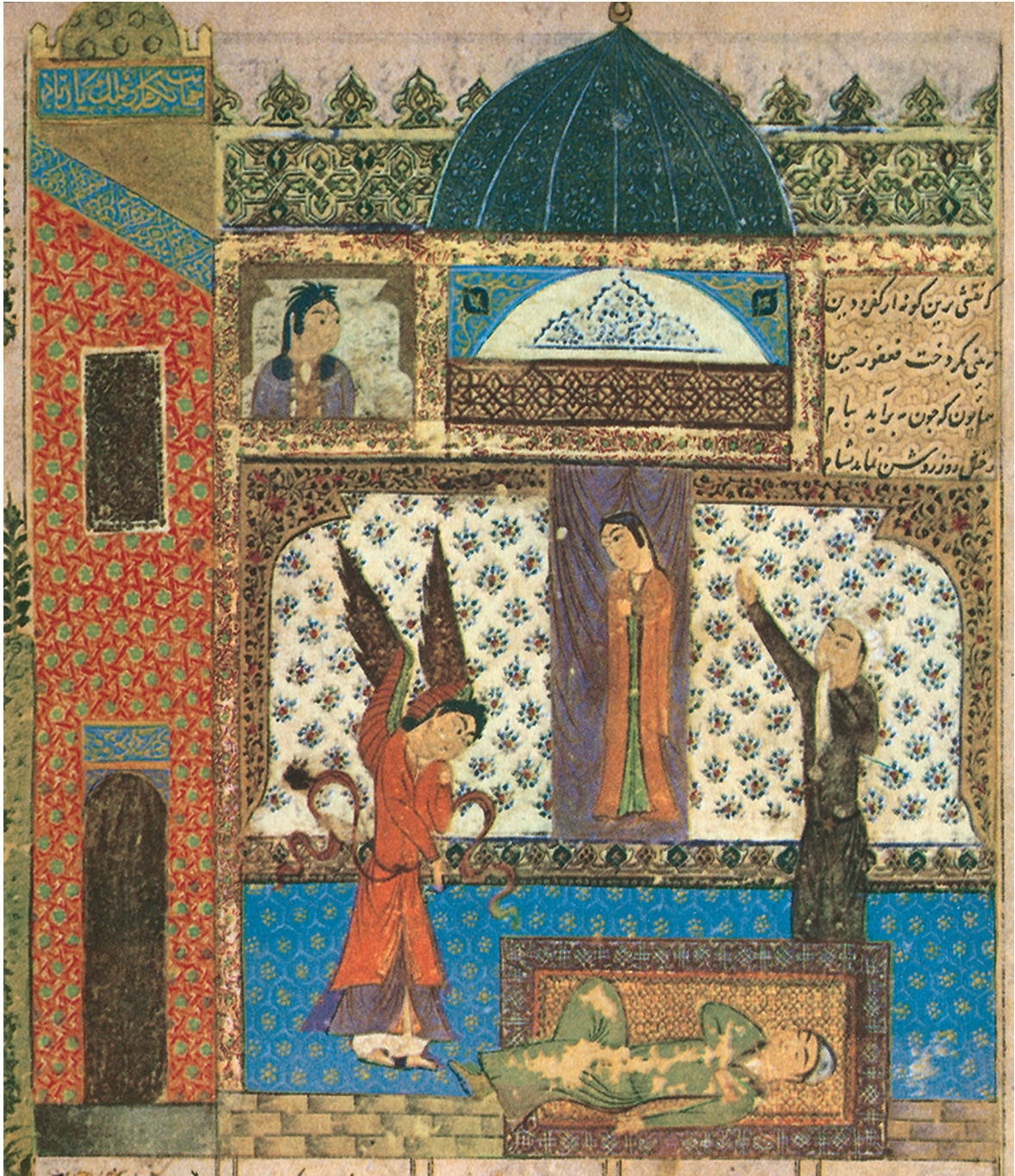
Džaláleddín, Balchí Rúmí (1994): *Masnaví*. Z perského originálu přeložil Jiří Bečka, přebásnil Josef Hiršal. Praha: Nakladatelství poezie Protis, 1994, s. 49.

Píseň o flétně

Slyš flétnu z rákosu, slyš její vyprávění,
jak oplakává všechna odloučení.
Od dob, kdy utal mě v mém rákosišti nůž,
když zalkám, nařiká žena, pláče muž.
Srdce chci poranit žalostí z odloučení,
a tak mu vyjevit svou bolest z rozloučení.
Koho od kořene oddělil někdy čas,
prahne s ním spojen být, chce s ním být jedno zas.
Já v každém kruhu jsem svým lkaním
zaznívala a družkou
nešťastných i šťastných jsem se stala.
Každíčký ve mně chtěl svou přítelkyni mít,
mé vnitřní tajemství nesved však odhalit.
Není mé tajemství vzdáleno mému lkaní,
pro oko, pro ucho není však k rozpoznání.
Tělo a duše jsou navzájem ke spatření,
uvidět duši však nikomu dáno není.
Ani van, ani dech – zvuk flétny ohněm není,
kdo nemá oheň ten, dojde jen ke ztracení.
Ten oheň lásky, jenž tají se ve třtině,
to vření lásky je ukryté ve víně.
Všem láskou nemocným přítelem flétna je,
její melodie trhájí závoje.

Kdo z lidí o jedu či protijedu ví,
jaký má flétna: má soucit i přátelství.
O cestě krvavé chvějivě flétna zní,
Madžnúnovu lásku líčí i trápení.
Nechápe smysl ten, než kdo je v extázi,
jen ucho vnímá, co z jazyka vychází.
V strádání naše dny jsou zcela bez hranic,
jenom ty s trápením šly s námi času vstříc.
A jestli odešly, jděte si! řekni, jistý,
ty zůstaň, neboť jsi nejčistší ze všech čistých!
Krom ryby každý je vodou hned přesycen,
kdo bez obživy je, tomu je dlouhý den.
Slova zkušeného nechápe nezralý –
pak vratké slovo jen – a sbohem z povzdáli.
Přervi pouta, synu, hej, abys volný byl,
stříbrnu a zlatu jak dlouho bys otročil?
Jestli chceš do džbánů vlít moře nezměrné –
vejde se do něj snad osud jednoho dne?
Oči závistivce se nenaplní dřív
než mušle perlami – tak opět získá klid.
Kdo z lásky roztrhne si šat ke své radosti,
je prost všech nesnází a nezná žádosti.
Sláva tobě, lásko, v stesku i ve štěstí,
lékaři všech našich strastí i bolestí!
Léku proti pýše skromnosti vzdálené,
ó ty náš Platóne, ó ty náš Galéne!
Pozemské tělo jí dospívá do ráje
a horu roztančí láska, jež věčná je.
Milostí lásky i Sinaj byl opilý,
Mojžíšův osel pad, jak by byl bez síly.
Kdybych své srdce sám ve shodě se rty měl,
zkazky bych pravdivě jak flétna vyprávěl.
Od spoluhlavicích kdo by se odpoutal,
stává se bezhlasým, byť by sto řečí znal.
Když růže odejde a zanikne-li sad,
písní slavíka v ní nelze už naslouchat.
Milenka hudba je, zamilovaný tón –
milenka žije dál, i když tón má svůj skon.
Jestliže láska se otevře do všech stran,
pak je jak boží pták, svobodná, bez zábran.
Jak já mám pochopit svou cestu, kudy kam,
když světlo přítele, ubohý postrádám?
Láska je tajemství a žádá vysvětlení,
zrcadlo, i když je zrcadlem, zrádcem není.
Víš, proč tvé zrcadlo nelže a zrádce není?
Je čisté, čiré je, zbaveno omlžení.

Džaláleddín, Balchí Rúmí (1994): *Masnaví*. Z perského originálu přeložil Jiří Bečka, přebásnil Josef Hiršal. Praha: Nakladatelství poezie Protis, s. 23–25.

19 Mahmúd al-Hosejní – Anonym, „Humáj před portrétem Humájúny“, kolem roku 1420, polychromní malba na velmi tenkém, pečlivě vyhlazeném žlutavě bílém papíře (takzvaný samarkandský papír), obrazec rukopisné strany 23,6x15,7 cm, strana 629 Bájsonghurova rukopisu (antologie z díla perských básníků 10.–15. století o 950 stranách), který v Šírázu na zakázku prince Bájsonghura zhotovil kaligraf Mahmúd al-Hosejní, uloženo: Islámské muzeum, Berlín, Německo.

Miniatura ilustruje příběh *Humáj a Humájún*, jehož autorem je Chvádžúje Kermání (1281–1361); je zařazen v souboru *Pateřice*. Perský princ Humáj spatřil obraz Humájúny, dcery čínského císaře. Přemožen její krásou klesl v mdlobách. Portrét princezny visí v bohatě vybaveném interiéru. Vpředu na koberci je mladík, který omdlel. Upozorňuje na něj okřídlený nebeský posel. Konce jeho pásu se vlní ve výrazném pohybu. Průvodní postava přikládá na ústa levou ruku se šátkem a pravou ukazuje na obraz. Zleva nahoře vyhlíží z okna žena. Na okraji stránky, kam miniatura přesahuje, je kvetoucími keři a stromy znázorněn výhled do přírody.

Prostor, který mystika poskytuje, je tolerantní a doplněn básnickou představivostí skryje odvážné, až volnomyšlenkářské představy, které by, nerozvážně vysloveny nebo zveřejněny, nutně narazily na odpor oficiálních představitelů islámu a vedly by k nejtěžším trestům. Aby předešli konfliktům s mocí, perští mystikové hledali a nacházeli někdy velmi krkolomné a důmyslné způsoby, jak říci pravdu a vyhnout se nařčení z hereze a následným represím. Časem tak vznikl poměrně rozsáhlý soubor slov a slovních hříček, které vypadaly nevinně, měly však skrytý význam. Touto hrou se stala milostná, eroticky zaměřená poezie, kde je zdánlivě obdivována dívčí krása, hloubka milostného citu, stesk, žal, kde je však předmětem citu Bůh, k němuž směřuje svou vlastní cestou každý mystik. Ještě dnes u řady básnických děl panují spory, zda jde o krycí manévr či o skutečnou milostnou poezii. V obou případech je základem láska: láska mystikova k bohu je nazývána „pravá láska“ (*aški hakíki*), láska mezi mužem a ženou je „láska pozemská“ (*aški madžází*). V souvislosti s těmito termíny se čtenáři možná vybaví známý Raffaelův obraz podobného jména, třebaže úhel pohledu je přece jen rozdílný.

Chvádže Šamsuddín Mohammad Háfez

Z Dívánu

Lyrickou poezii vysokých kvalit představuje dílo Chvádže Šamsuddína Mohammada Háfeze. Pocházel z Širázu, půvabného města na jihu Íránu, kde se narodil kolem roku 1320 a kde také zemřel v roce 1390. Byl mužem hluboce vzdělaným a označení Háfez znamená, že uměl nazpaměť *Korán*. Navzdory básnickému věhlasu, kterého se dočkal ještě za svého života, máme o něm poměrně málo věrohodnějších informací. Věnoval se studiu jazyků, teologie, působil pravděpodobně na islámském učilišti, *medrese*. Žil v době plné zvratů a jeho život byl naplněn jak přízní mocných, tak i závistí a zavržením.

Háfezovy verše jsou dokladem střídání příznivých, spíše však skeptických úsudků za jeho dramatického života, odrážejí momentální rozpoložení, které obvykle končí napomenutím, va-

rováním směřujícím k vlastní osobě. Jeho krátké i delší verše jsou věnovány nejrůznějším tématům, často s filozofickým podtextem. Zájem o Háfezovy verše v Evropě podnítil Johann Wolfgang von Goethe svou sbírkou *Westöstlicher Diwan* (1827). V češtině vyšly Háfezovy verše v překladu Jaromíra Košuta a Jaroslava Vrchlického v roce 1881. V posledních letech byla publikována dvě vydání Háfezových veršů v překladu Věry Kubíčkové-Stivínové, druhé vydání je bibliofilskou vzácností z roku 1987, ilustrovanou Josefem Istlerem. Z tohoto vydání je i naše ukázka. Mezi Háfezovými verši jsou milostné motivy, ani zde však nelze stanovit, jde-li o poezii skutečně milostnou či o projev mystikovy stínohry. To však na hodnotě Háfezových veršů nic nemění.

Z Dívánu

Nelíbí se mi květina,
když přítel se mnou není,
nelíbí se mi jarní den bez vína,
zelená louka, vánek provoněný
bez tulipánového líčka,
mého potěšení.
Medová ústa, postava jako květ
a mně se nezalíbí, dokud ji nemám v náručí,
dokud mě nepolíbí.
Cypřiše roztančené, květy v extázi,
ne, nelíbí se mi,
dokud svět kolem nezní
tisíci melodiemi.
Nelíbí se mi obraz obratně malovaný,
když na něm chybí láskyplná tvář.
Ač duše, Háfezi, je peníz přezíraný,
nelíbí se mi,
když ji jen tak rozdáváš.

Háfez, Šamsuddín Muhammad (1987): *Z Dívánu*. Z perského originálu přeložila a přebásnila Věra Kubíčková. Praha: Lyra Pragensis, 1987, s. 11.

Mysticko-erotická poezie byla bohatě rozpracována a byla s to vstřebat i opojení vínem, které bylo zdrojem extatického vzepětí, krása dívčího těla byla pak dokladem absolutní dokonalosti boží (Jan Rypka). Jen málokterý perský básník se aspoň na nějakou dobu svého života nebo částí své tvorby nedostal do vlivu tohoto volného prostoru, kde se mohl cítit svobodný.

Omar Chajjám

Čtyřverší

(čtyřverší jako typická forma perské poezie „rubá’i“)

Vášeň pro krásné, leč prchavé okamžiky života a snahu jich co nejvíce využít projevil Omar Chajjám (1021–1122), přestože se věnoval zejména vědě. Již za svého života získal uznání jako exaktní vědec, matematik a astronom, i jako filozof. Za vlády seldžuckého panovníka Malikšáha byl pověřen vedením skupiny vědců, která měla reformovat kalendář. Z plánu však brzy sešlo, neboť panovník i jeho moudrý vezír Nizámolmoluk se stali oběťmi teroristické sekty asasinů. V samotném Íránu byl Chajjám znám tedy především jako jeden z nejvzdělanějších představitelů vědy. Psaní básní bylo chápáno spíše jen jako intelektuální hra, a tak Chajjámova básnická tvorba zůstávala ve stínu jeho vědeckých spisů. Své životní pocity a zejména skepsi ukládal do střídmych čtyřverší (*rubá’i*), jimiž velmi výrazně dokázal vyjádřit myšlenku, vyvěrající z momentálního duševního rozpoložení. O znovuobjevení jeho básnické tvorby se zasloužil anglický orientalista Edward Fitzgerald, který v roce 1859 vydal anglické parafráze Chajjámových čtyřverší. Ohlas byl obrovský a Chajjám se stal světovou módou. Dodnes je velmi oblíben na Západě, také v Íránu se v hodnocení dostává na první místo Chajjám básník před Chajjámem vědcem. Jeho verše jsou stále předmětem výkladů, překladů, parafrází, pojednání a je zřejmé, že dalším generacím mají jeho brilantně vyjádřené pocity co říci. U nás byly rovněž Chajjámovy verše několikrát přeloženy (Miloš Borecký, Josef Štýbr a jiní). Ukázky překladů Chajjámovy poezie jsou uvedeny v překladu nadané, předčasně zemřelé íránistky Evy Štolbové.

Čtyřverší

Když číš mi podá dívka, jež húriska je z báje,
uprostřed jarního a rozkvetlého kraje,
byť myšlenka ta v očích lidí zlá je –
ať horší jsem než pes, když zachce se mi ráje!

Prý v ráji húrisky jsou oslnivých krás ...
já šťávu révy piju radši včas
a nespolehám na tu blaženost:

20 Mahmúd al-Hosejní – Anonym, „*Humáj spatří Humáj-únu v paláci čínského císaře*“, kolem roku 1420, polychromní malba na velmi tenkém, pečlivě vyhlazeném žlutavě bílém papíře (takzvaný samarkandský papír), obrazec rukopisné strany 23,6x15,7 cm, strana 644 *Bájsonghurova rukopisu* (antologie z díla perských básníků 10.–15. století o 950 stranách), který v Šírázu na zakázku prince Bájsonghura zhotovil kaligraf Mahmúd al-Hosejní, uloženo: Islámské muzeum, Berlín, Německo.

Miniatura ilustruje příběh *Humáj a Humájún*, jehož autorem je Chváždžúje Kermání (1281–1361); je zařazen v souboru Pateřice. Oba zamilovaní se vidí poprvé. Ona se dívá z okna, on se za ní ohlíží a k ústům si přiložil „prst úžasu“. Mezi oběma roste strom posetý růžovými květy, který scénu působivě oživuje a svou něžností podtrhuje.

vždyť z dálky krásně zní i bubnu hlas.

Buď skryto tajemství, jež moudré srdce zná,
jak ptáka-ohniváka krása bájená.

I moře v srdci tajemství má: z krupějí
v mušli se rodí perla ztajená.

Leckterá poušť dřív luhem tulipánů byla,
jichž barva krve krví všemocných se zabarvila,
a každá snítka fialky, jež vyrůstá tu v trávě,
je hlína oživlá, jež z krásy krasavice zbyla.

Na světě jsme jen krátce – o to právě běží,
víno a milou měj – na ničem jiném nezáleží.
Proč staré nebo nové vzbouzí ve mně naději či
strach?

Vždyť musím odejít – ať svět je vetčný nebo
svěží!

21 Mahmúd al-Hosejní – Anonym, „*Humáj a Humájún na milostném loži*“, kolem roku 1420, polychromní malba na velmi tenkém, pečlivě vyhlazeném žlutavě bílém papíře (takzvaný samarkandský papír), obrazec rukopisné strany 23,6x15,7 cm, strana 675 *Bájsonghurova rukopisu* (antologie z díla perských básníků 10.–15. století o 950 stranách), který v Šírázu na zakázku prince Bájsonghura zhotovil kaligraf Mahmúd al-Hosejní, uloženo: Islámské muzeum, Berlín, Německo.

Miniatura ilustruje příběh *Humáj a Humájún*, jehož autorem je Chvádžúje Kermání (1281–1361); je zařazen v souboru *Pateřice*. V bohatě vybaveném interiéru stojí lůžko, na němž spočívá dvojice milenců. V nohách a hlavách postele hoří vysoké svíce. Na okraji postele leží složené šaty. Shrnutý závěs dovoluje pohled ven přes mříž. Na zemi přede dveřmi spí sluha v podřepu.

Ó srdce, všechno, co je na světě ti přáno, hled' si
vzít,
zahradu radosti, kde štěstí v zeleni je rozsypano,
hled' si vzít,
ten čas, kdy jako rosa v noci sedneš do lučin
a jako ona zvedneš se až ráno, hled' si vzít!

Když zahradou jsi šla, tu oko narcisu se
rozevřelo,
ba celý stal se okem, jež jen tebe patřit chtělo ...

a růže rázem rozkvetla jak líce zardělá,
jen abys na ní déle zrakem utkvěla.

Pravil jsem: „Jaké rozkošné znaménko na tvé
tváři!“

Praví má láska: „Blázne, ubožáku, lháři!
Zorničku oka vlastního zřels na zrcadle tváří
mých,
neb není poskvrny, kde moje krása září!“

Všechno jí pověz, vánku, ať se tajně doví
o trýzních mého srdce (na sta jazyků je
nevypraví)!

Však chraň se zarmoutit ji! Mluv, jak
o čemkoli jiném
bys vyprávět jí chtěl – a o mně jen pár slovy ...

Od těch dob, co tě znám – a je to jen pár chvil –
jako bych celou věčnost blízko tebe žil!
Z kalicha smrti nebojím se pít,
co s tebou nesmrtnosti jsem okusil.

Poupě si halí tvář, že tolik krásy nemá,
ostýchá se i narcis trochu zpitý – ty vítězíš nad
oběma ...

Cožpak by bylo možné růži s tebou srovnávat?
Vždyť růže světlo má z měsíce, a měsíc z tebe
světlo své má!

Když ze šatů se svléká to tělo zázračné,
s nímž ani luna v kráse měřit se nezačne,
je křehká, že jí vidíš i srdce v hrudi bít –
jako když kámen čerí vody průzračné!

Mně připadá ta chvíle, co na mne vzpomnělas,
jak na hromádce popela když utkví slunce jas...
jsem jenom prach na cestě tvé ... však nenaříkej
pro mne:
já nechci, aby padal do prachu tvůj hlas!

Pravím: „Ve stínu kadeří tvých pohroužen
a skryt,
jak dlouhou kadeř máš, tak dlouho chtěl bych
žít.“

Odpoví: „Kadeř mou nech být a líbej mne!
Můj krátký polibek za dlouhý život vyplatí se
vyměnit!“

Chajjám, Omar (1994): *Čtyřverší. Snad, paní má, tě dar můj
neurazí ...* Z perského originálu přeložila a přebásnila Eva
Štolbová. Praha: Pražská imaginace, s. 20–46, 54–55.

Na Předním východě dosáhla velké obliby li-
teratura *adabu*, která se od jiných literárních žán-
rů výrazně odlišuje tím, že spojuje poučení i zába-
vu. Název „didaktická“ nesmí budít dojem, že jde
o čtení nudně poučující. Naopak. Lehkou formou
jsou čtenáři předkládány určité zkušenosti, znalosti,
moudrosti zralých let, zarámované do epických
příběhů, jež končí určitým poučením. Vyskytují

se v podobě prozaické, básnické, kombinované či
jiné. Vzhledem k tomu, že jádrem příběhů a po-
naučení je zkušenost ze života, bývá poučení vy-
jádřeno jasně a bez básnické licence, bez fantazie,
pádně a stručně, přestože příběh sám může být li-
terárně nadnesen.

Kajká'us bin Iskandar

Unsurulma'álí

Kniha rad (kapitola O lásce)

(„*nasíhatnáme*“ používá se rovněž označení *Káb-
úsnáme* - zrcadlo Kábúsovo 1082-1083)

Sbírek adabové literatury je řada a jsou stále ve
velké oblibě; ostatně ve světové literatuře najdeme
četné obdoby na toto téma (například Machiavel-
liho *Vladař*). Také perský Ahmad bin Umar bin
Alí Nizámí Arúzí Samarkandí (12. století) je auto-
rem *Naučení korunnímu princí, aneb čtyř rozprav*.
K tématu žena a láska se však hodí spíše dílo au-
tora pocházejícího z rodiny tabaristánských kní-
žat Zijárovců (928–1069) – Kajká'us bin Iskandar
Unsurulma'álího (1021–1099). Prožil sestup rodi-
ny z mocenského postavení a životní praxi v dvor-
ském prostředí poznal velmi dobře. Dílo napsal
pro svého syna Gílánšáha; kromě vlastního účelu
je dílo i zajímavým obrazem doby.

Kniha rad (kapitola O lásce)

(...) Přesto se lásce raději vyhni, neboť zami-
lovat se bývá pohromou, zejména pokud bys byl
chudý, protože bez peněz svého nedojdeš. (...)

(...) Podstatou lásky je utrpení, srdce bol
a trýzeň. Pravda, je to slastný bol, když jsi však od
milované osoby odloučen, zažíváš pravá muka.
Když trávíte čas pospolu a ona ví, jaké city k ní
chováš, a přesto koketuje a týrá tě svými špatný-
mi mravy, slast ze soužití zhořkne. Střídá-li se
soužití s odloučením, je to horší než stálá samo-
ta. A i kdyby osoba, kterou miluješ, byla sám an-
děl, neuchráníš se lidských řečí, protože takový
je zvyk lidí. Přestože vyhnout se lásce dokáží jen
moudří, snaž se o to i ty.

Není možné, aby se člověk zamiloval na první
pohled. Nejprve oko uvidí, pak srdce zapřemýšlí,
a bude-li ona osoba srdci milá, bude se srdce do-
žadovat dalšího setkání. Necháš-li se ovládnout

22 Mahmúd al-Hosejní – Anonym, „Boj Naurúze a Šápúra“, kolem roku 1420, polychromní malba na velmi tenkém, pečlivě vyhlazeném žlutavě bílém papíře (takzvaný samarkandský papír), obrazec rukopisné strany 23,6x15,7 cm, strana 734 *Bájsonghurova rukopisu* (antologie z díla perských básníků 10.–15. století o 950 stranách), který v Šírázu na zakázku prince Bájsonghura zhotovil kaligraf Mahmúd al-Hosejní, uloženo: Islámské muzeum, Berlín, Německo.

Miniatura ilustruje báseň *Gol a Naurúz*, jejímž autorem je Chvádžúje Kermání (1281–1361); je zařazena v souboru Pateričce. Báseň vypráví o lásce mezi Naurúzem (persky „Nový rok“), synem vládce Chorásánu, a Gol (persky „Růže“, „Květina“), dcerou řeckého císaře. Milostný příběh je propleten popisy bojů. Naurúz dorazí na obrněném koni a tyčí se zvířecí hlavou se rozmachuje proti svému sokovi na slonu, který se ho dotýká kopím. Slon je zčásti zakryt budovou, která miniaturu na levé straně uzavírá. Svah, zbarvený v jemném světle fialovém odstínu, je pokryt rozkvetlými keři. Po zlatavém nebi plují bouřné mraky.

jeho touhou, učiníš vše, abys ji znovu spatřil. Při druhém shledání tvá náklonnost vzroste a vášně nabude převahy. Posléze začneš usilovat o třetí schůzku, promluvíš, dostaneš odpověď a každým dalším slovem pozbudeš špetky rozmyslu a budeš ztracen. (...)

Unsurulma'álí, Kajká'us bin Iskandar (1977): *Kniha rad*. Světová četba sv. 474. Z perského originálu přeložil Jiří Osvald. Praha: Odeon, s. 79–80.

Šejch Abú Abdilláh Mušarifuddín bin Muslih Sađí

Růžová zahrada

(*Gulistán* 1258)

Jiný pohled na žánrově blízkou literaturu didaktickou poskytuje jeden z nejoblíbenějších perských básníků Šejch Abú Abdilláh Mušarifuddín bin Muslih Sađí (1213 až kolem 1292). Narodil se v Šírázu, tam po dlouhém a pestrém životě také zemřel. Studoval v rodném městě, později v kole-

ji Nizámijji v Bagdádu a dlouho cestoval. Byl zvědavý a hodně toho na svých cestách zažil. Vypráví se o něm mnohé, ale máloco je skutečně doloženo. V roce 1260 se vrátil do rodného Šírázu a zde pak žil jako súfí, stranou veřejného života, ale všemi ctěn až do své smrti. Dodnes je vedle nově upraveného mauzolea v krásné zahradě pečlivě strážěn pramen s chovem pstruhů, o kterých se traduje, že je přicházel krmít již Saďí. Z jeho dvou nejvýznamnějších děl *Bustánu* a *Golestánu* se dodnes stále cituje a mnoho lidí jeho příběhy zná nazpaměť. Jsou psány v próze i ve verších, pointa příběhu je někdy vyjádřena pádným čtyřverším. Jeho dílo básnické je velmi obsáhlé. Českému čtenáři se zatím dostalo jen velmi stručného výběru z obou hlavních děl v překladu Věry Kubíčkové (*Růžová zahrada*).

Zbožný propadl lásce

Viděl jsem zbožného muže, kterého poutala láska k jisté osobě. Jeho tajemství již vyšlo zpod závoje na světlo a on, ač snášel výčitky a zakoušel strasti, lásky své se nezřekl a pravil:

„Lem tvého šatu ruka nepustí,
byť vztáhlas na mne nejostřejší kopí,
krom tebe není pro mne skrýš,
a prchnu-li, jen k tobě vedou stopy.“

Jednou jsem ho káral a takto k němu promlouval: „Co jen se přihodilo s tvým vzácným rozumem, že nad ním nízká vášeň tak zvítězila?“ Na chvíli se pohřížil v přemítání a pak řekl:

„Když láska královna se ujme vlády,
tu prchne zbožnost v okamžiku,
jak může mítí čistou sukni,
kdo bláto má až na jazyku?“

Saďí, Abú Abdilláh Mušarifuddín bin Muslih (1954): *Růžová zahrada. Výbor z Bustánu a Gulistánu*. Z perského originálu přeložila a přebásnila Věra Kubíčková. Praha: Odeon, s. 145.

Nejvýznamnější díla perské literatury byla vydávána v četných antologiích – obvykle v sepětí s polychromnými miniaturami, které z nich činí prvořadě artefakty knižní kultury; k nejskvostnějším patří již uvedený *Bájsonghurův rukopis*, obsahující klasická díla perských básníků 10.–15. sto-

23 Mahmúd al-Hosejní – Anonym, „*Naurúz a Gol na milostném loži*“, kolem roku 1420, polychromní malba na velmi tenkém, pečlivě vyhlazeném žlutavě bílém papíře (takzvaný samarkandský papír), obrazec rukopisné strany 23,6x15,7 cm, strana 741 *Bájsonghurova rukopisu* (antologie z díla perských básníků 10.–15. století o 950 stranách), který v Šírázu na zakázku prince Bájsonghura zhotovil kaligraf Mahmúd al-Hosejní, uloženo: Islámské muzeum, Berlín, Německo.

Miniatura ilustruje báseň *Gol a Naurúz*, jejímž autorem je Chvádžúje Kermání (1281–1361); je zařazena v souboru Pateřice. V bohatě vybaveném interiéru stojí lůžko, na němž spočívá dvojice milenců. V místnosti spí ještě služebná, leží na zemi na rohoži, přikryta jen pláštěm. Předě dveřmi, pod nočním nebem spí v podřepu sluha. Vedle něj je zabodnuta vysoká tyč, na níž plane oheň.

letí. Téma erotiky a lásky je v těchto antologiích i v perské literatuře pozdějších století velmi bohaté, podobně jako v literaturách jiných národů. Omezený rozsah této knihy nedovoluje široce se rozepsat, proto uvedené pojednání chce především ukázat na rozdílný přístup k tomuto tématu v různých žánrových polohách.

Kurdská literatura

V těsné souvislosti s rozmanitostí kurdských dialektů se rozvíjela i kurdská lidová slovesnost, stejně jako klasická i moderní literatura. Podobně jako v sousedních velkých literaturách klasického období, převažovala i zde jednoznačně poezie nad prózou, což dokazují četné poetické formy lyric-

ké poezie, epické básnictví, verše milostné i verše s náboženskou tematikou, verše mystiků. Kurdácká lidová slovesnost, ač rozdělena dialekty, tvoří pozoruhodně jednotný, velmi bohatý celek, který byl vždy zdrojem inspirace pro literaturu moderní. Jejím základem jsou pohádky (*afsána, čírók*), legendy (*dástán*), přísloví a pořekadla (*pandi pešínán*), lidové eposy (*bajt*), balady (*lávík*) a rozmanité písně (*hajrán, matranó*).

V rámci kurdácké lidové slovesnosti kolují náměty rozšířené po celém Předním východě (*Lajlá a Madžnún, Farhád a Šírín* aj.). Snad nejcennější na kurdácké lidové literatuře je okolnost, že zde existují, a to v mnoha variantách, náměty, které vycházejí z kurdáckého prostředí, případně takové, které pocházejí ze starších etap íránské literatury a které pak byly přejaty Kurdy a v jiných literaturách íránské oblasti se již nevyskytují.

Nejčastějším námětem veršů je milostný cit, zejména však příběhy oslavující vlastenectví, hrdinskou minulost kurdáckých kmenů, která je na dramatické děje opravdu bohatá, mnohé verše pak vyjadřují smutek nad osudem Kurdů. Vyprávění v různých podobách kolují dodnes ve formě písní či rytimizovaného přednesu. Jejich znalost přechází z generace na generaci díky působení lidových pěvců – *dangbežů*. Ti jsou zvaní k nejrůznějším slavnostem, bez nich se žádný velký svátek náboženský či rodinný neobejde. Pozoruhodné je množství variant, které jsou stále ještě v oběhu.

Mnohé z příběhů mají v základním motivu skutečné historické události. Příkladem může být povstání Kurdů kmene Baradošt v 17. století. Kurdové byli dobří bojovníci a šáh Abbás I. jimi obsazoval hranice říše na západě i na východě. Nebyla to jednoduchá záležitost, bylo třeba zajistit si věrnost, což v případě Kurdů, kteří vždy dávali přednost volnosti bez vrchnosti, bylo mnohdy problémem. Nicméně kmen Baradošt, nacházející se na citlivé hranici mezi Íránem a osmanskou říší (severozápad Íránu západně od jezera Urmija), získal od šáha povolení vybudovat na nepřístupném hřebenu pohraničních hor obrannou pevnost. Skutečným záměrem kmenového vůdce však bylo postavit a využít pevnost tak, aby se zbavil poddanství na šáhovi a získal nezávislost. Budování velkých skalních cisteren na vodu však lest prozradilo a po dlouhém obléhání bylo povstání krvavě potlačeno. Tento příběh koluje stále – v roz-

24 Mahmúd al-Hosejní – Anonym, „Šejch San'án a dívka“, kolem roku 1420, polychromní malba na velmi tenkém, pečlivě vyhlazeném žlutavě bílém papíře (takzvaný samarkandský papír), obrazec rukopisné strany 23,6x15,7 cm, strana 96 *Bájsonghurova rukopisu* (antologie z díla perských básníků 10.–15. století o 950 stranách), který v Šírázu na zakázku prince Bájsonghura zhotovil kaligraf Mahmúd al-Hosejní, uloženo: Islámské muzeum, Berlín, Německo.

Miniatura ilustruje dílo *Mantiqú't-tajr (Řeč ptáků)*, jehož autorem je básník Faríd ud-dín 'Attár (zemřel 1229). Šejch San'án, zbožný derviš, se zamiloval do křesťanské dívky a z lásky je ochoten stát se křesťanem. Prohřešuje se proti příkázání proroka a pije víno, které mu dívka nabízí. Vyprávění názorně předvádí mystickou představu, že víra je obětována v lásce. „*Kdo v lásce našel pevný bod, ten překonal pochyby a islám.*“ V popředí je vidět květinami posetý břeh u vody. Derviš klečí pod mohutným stromem a vztahuje ruce po nabízené číši vína. Nádooba vlevo dole také nasvědčuje, že jde o víno. Dívka sedí poněkud výše, na hlavě má ozdobu z per, která, stejně jako její bohatý oděv, zvyrazňuje protiklad k prostému zjevu starého muže.

manitých variantách i pod různými názvy. Podle jména pevnosti je nazýván *Dym-Dym*, případně *Dym-Dym Chán*; podle jména kmenového vůdce pak *Dastzérín Chán, Lapzérín Chán* nebo *Čangzérín Chán*. Tento velmož kdysi v boji přišel o ruku a šáh Abbás ve snaze získat si jeho věrnost mu nechal zhotovit zlatou protézu; všechna ta jména tedy znamenají doslova *Zlatoruký Chán*. Zrada byla draze zaplácena, vzdor však vešel do dějin a je stále opěvován jako snaha vymanit se z područí silnější vládní moci. Tyto události rovněž pečlivě zaznamenal vynikající historik šáha Abbáse, Iskander Munší. Srovnání jeho verze (velmi objektivní) s variantami eposu poskytuje námět pro

25 Mír Hosejn al Hosejní al-Mashúr bin Mír Kulangí – Abdulláh, „Milenci“, 1575–1576, polychromní malba na papíře, bucharský styl, strany 2b–3 rukopisu, který vytvořil kaligraf Mír Hosejn al Hosejní al-Mashúr bin Mír Kulangí, uloženo: Státní veřejná knihovna M. E. Saltykova-Ščedrina, Sankt-Petěrburg, Rusko.

Miniatura ilustruje dílo *Bostán (Ovocný sad)*, které v letech 1257 vytvořil jeden z nejoblíbenějších perských básníků Šejch Abú Abdilláh Mušarifuddín bin Muslih Sadí (1213–kolem 1292).

úvahy nad cestami skutečnosti a folklorní básnické licence. Popisované události se nevyhýbají ani milostným, spíše tragickým tématům, ty jsou však spíše na okraji důležitosti (Křikavová 1992).

Zcela jiného druhu je milostný tragický příběh, který se dodnes vyskytuje v řadě variant a pod různými názvy. Stal se také námětem stěžejního díla nejvýznamnějšího klasika kurdské literatury, Ahmade Cháního (1630[1650?]-1706). Chání byl představitelem vlastenecky smýšlejících kurdských feudálních kruhů. Tento největší z kurdských básníků sáhl po námětu mezi Kurdy velmi oblíbeném: vypráví o věrné lásce dvou mladých lidí, zničené však lidskou zlobou, s neskrývaným záměrem dokázat, že i kurdský jazyk je schopen vysoce uměleckého literárního výrazu, který nezůstává pozadu za literárními díly perského, tureckého či arabského písemnictví. Tento záměr

vyjádřil v první části eposu, teprve pak následuje vlastní příběh.

Maghribský princ Mam (kurdská, dosti běžná zkrácenina jména Muhammad) pozná ve snu pomocí nadpřirozených sil krásnou Zín, sestru bohtánského kurdského knížete, a zamiluje se do ní. (Bohtán je jedno z nejvýznamnějších kurdských feudálních center na syrsko-tureckém pomezí, jeho hlavním městem je Džizre.) Mam se rozhodne vyhledat dívku, kterou ve snu viděl, a po delším putování se dostane až do Džizre. Zdá se, že vše směřuje k svatbě. Objeví se tu i starodávný indoevropský zvyk, uplatňovaný také v Indii (*svajamvara* – například v příběhu o *Nálovi a Damajantí*): dívka sama volí svého ženicha, podávajíc mu pohár s vínem, avšak zlý našeptavač Beko (zkrácenina jména Bakr) rozdmýchá spor mezi Zíniným bratrem a Mamem. Mam je uvržen do věze-

ní, kde zemře, a Zín na jeho hrobě opouští tento svět. Jak již bylo uvedeno v části o perské literatuře, děj tak často přirovnávaný k Lajle a Madžnunovi či k osudu slavné italské dvojice Julie a Romea je kurdskou verzí staršího perského námětu o dívce Odatis a hrdinovi Zariadrovi, přeneseného do kurdského prostředí a do islámské doby. Také o něm byla již zmínka v pojednání o perské literatuře.

Skladba o 2 661 verších je nejvíce ceněným dílem kurdské klasiky, především díky obraznému a bohatému jazyku. Nelze ovšem skrýt vysoký stupeň autorova vzdělání v okolních jazycích a literaturách. Snaha vyjádřit se co nejkultivovaněji měla za následek někdy přemíru perských či arabských výrazů. O to zajímavější je srovnání s lidovými variantami: vyjde najevo, že hrdinové tohoto díla vystupují ve výrazných pózách svých kladů a záporů, zatímco v několika variantách lidového podání, které je známo více jako *Mame Alan (Hrdina Mam)*, ukazuje Mam někdy zcela jiné charakterové vlastnosti, spíše lidské slabosti, zdaleka ne vždy tak výrazně kladné. V závěru je pak zdůrazněna jeho hluboká zbožnost, kdy na prahu smrti touží přiblížit se jedině bohu. Jímavý příběh nešťastné dvojice byl později přeložen do některých dalších kurdských dialektů.

Anonym

Kurdská balada

Podobně laděným příběhem je epické vyprávění o nešťastné lásce hrdiny Siamanda a dívky Chadži. Rovněž Siamand umírá na hrobě své lásky. Tento příběh přeložil koncem minulého století nadaný, bohužel předčasně zemřelý íránista Jaromír Košut a přebásnil jej Jaroslav Vrchlický. Byl publikován v roce 1877 v časopise *Osvěta* a je to zřejmě první ukáзка kurdské literatury v českém prostředí.

Kurdská balada

Vyprávěla poušť letním vedrem;
Kmeny po ní rozptýlené
hnuly se již ku pochodu,
tam, kde v sklonu větví štědrém

palma milé stíny klene,
zdroj poskytá chladnou vodu,
svěžest podá skrze stín
Binghiolských do pastvin.
Táhly v noci, ve dne táhly,
spoléhaly na velbloudy
znalé cesty, každým rokem
procházely kraj ten spráhlý
písku moře, písku proudy
v touze, smaragdovým okem,
oasa až blyskne v stín
Binghiolských do pastvin.

Vedl davy emir Milli,
jako noc jel na svém koni,
Šemsi, jeho dcera vedle,
mezek unášel ji bílý.
Jak rolnička jeho zvoní,
jak se ona houpá v sedle,
v oku žár a v ňadru stín
Binghiolských od pastvin.

Zda to láska nastrojila,
láska, která srdce drtí?
Na koni tu mladík hnal se,
v svalech jeho byla síla,
oko jeho rovno smrti,
nikdo neví, odkud vzal se;
Snad jej lákal chlad a stín
Binghiolských do pastvin.

Zalíbil se emirovi,
že zastavil svého hřebce,
Šemsi zalíbil se luzné
několika málo slovy,
řek je drze, divě, křepce
vypravuje zvěsti různé.
„S námi jed,“ zněl obou kyn,
„Binghiolských do pastvin.“

Ó vy noci, dlouhé noci
v poušti širé pod hvězdami,
kde jen v dálce zavyl šakal!
Oba, lásko, tvojí moci
propadli, neb byli sami,
neznámý je eden lákal,
krásnější než chlad a stín,
Binghiolských u pastvin.

26 Šáh Mohammad al-kátib – Anonym, „Chizrchán a Duvalráni“, 70. až 80. léta 16. století, polychromní malba na papíře, šírázský styl, strana 345b rukopisu, který vytvořil kaligraf Šáh Mohammad al-kátib, uloženo: Státní veřejná knihovna M. E. Saltykova-Ščedrina (PNS 67), Sankt-Petěrburg, Rusko.

Miniatura ilustruje dílo *Kullíjat*, které vytvořil Amír Chosrou Dihlaví (1253–1325)

27 Riza-i Abbásí, *Milenci*, 1630, polychromní malba na papíře, 18,1x11,9 cm, uloženo: Metropolitan Museum of Art, New York, USA.

Za perské dynastie Safijovců nastalo období rozkvětu iránského a iráckého islámského umění, které vyvrcholilo koncem 16. a začátkem 17. století, kdy se stal hlavním městem říše i kulturním centrem Isfahán; Rizá-i Abbásí, patřil k nejvýznamnějším figuralistům a představitelům isfahánské školy a autorům obrazů s erotickými motivy.

Miluji tě, ona řekla,
odpověděl: Miluji tě! –
Ač jsem dcera emirova,
půjdu s tebou v dráhy pekla.
Sprostý Kurd jsem, sladké dítě,
co však na tom, uspoř slova,
kvapí čas, již větrím stín
Binghiolských od pastvin.

Prchněm spolu. – Vykonáno.
Táborem zní duté rohy,
pět set jezdců v sedla sedá,
jak noc, která stíhá ráno,
letí všechno, co má nohy,
tam, kde mlha tmí se šedá;

jistě prchli v sladký klín
Binghiolských do pastvin.

Siahamed s Šemsi jeli,
dvacet plných jeli hodin,
žízni jejich retы práhly
a kraj pustý – hlad těž měli,
ani datle suchých plodin
neskytla jim – náhle táhlý
ryk zněl skrze pouště klín
Binghiolských u pastvin.

Ulekli se, byl to jelen,
který se svou hnal se družkou;
Siahamed chtěl ho zabit,
rána vyšla, jelen střelen
prchal dál, hoch za ním s puškou
hnal se, běda, dal se svábit
na sráz skalný, kde ční klín
Binghiolských u pastvin.

Na jelena s nožem vrhnul
zoufale se, do parohů
zapletl se, ten umíraje
v propast jej s sebou strhnul,
buď to žalováno bohu!
Lásko, tak jsi zradila je,
v propasti jej vrhla v klín
Binghiolských u pastvin.

Šemsi čeká, dlouho čeká,
tříkrát drahé jméno volá.
Ticho. – Prach se v dáli zdvíhá,
to jsou jezdcí – jak se leká!
Bolu touze neodolá
jde a stopu lásky stíhá,
jako laň, již láká stín
Binghiolských od pastvin.
Chumáč jezdců na obzoru
bližší, bližší, v jitra páře,
juž i otce rozeznává
v zoufalosti sleze horu.
Hledne dolů, skryje tváře,
v zrak jí kola šlehnou žhavá.
S hrůzou patří v skály klín
Binghiolských do pastvin.

Pod srázem té skalní stěny
na parkosu suchém trčí

Siahamed nabodnutý,
krvavé jdou z úst mu pěny,
z rány krve potok crčí.
Ó ten osud žalný, krutý!
na skrář leh mu smrti stín
Binghiolských u pastvin.

Ohledne se, jezdců tlupa
blíž je, vidí třípyty zbraní,
otce v čele rozeznává,
nad svou hlavou vidí supy,
k jeho mrtvole se sklání.
S bohem žítí, v skok se dává
v propašť sjela, bílý stín,
Binghiolských u pastvin.

Našli oba v krátké době,
ona ještě žila chvíli,
otci v klíně dokonala,
na témž místě v jednom hrobě
těla obě uložili,
aspoň to jim láska dala:
modlitby vzdech, chladný stín
Binghiolských u pastvin.

Pouští, písku ve peřejích
táhnou Kurdů karavany,
zbraně řinčí, zvonky zvoní,
táhnou, u hrobu však jejich,
ať jdou z kterékoliv strany,
zastaví se, v prach se kloní,
dřív než zdraví chlad a stín,
Binghiolských u pastvin.

Kurdská balada (1887). Z kurdského originálu přeložil Jaromír Košut, přebásnil Jaroslav Vrchlický. *Osvěta*, 17, 1887, s. 225–228.

Stejně jako v sousedních literaturách, i část kurdské literatury je hluboce ovlivněná sufismem (mystikou). Kurdistán byl nejen oblastí, kde se setkávala různá náboženství, ale i místem působení různých sekt. Vzhledem k charakteru a podstatě rozmanitosti mystiky přitahovala individuální cesta k bohu mnohé literáty. Velké procento kurdských básníků se alespoň v části své tvorby nechalo mystikou ovlivnit. Patří k nim kurdský lyrik Maláe Džizrí (12. století), jehož verše byly mnohými dalšími napodobovány. Autorem mystických ghazalů byl básník Abdurrahím Maulaví (1806–1882) z íránského Kurdistánu. Nelze vyloučit, že své jméno odvozuje od největšího z perských mystiků Džaláleddína Balchí Rúmiho, zvaného Maulaví. I zde někdy není docela zřejmé, zda jde o milostnou báseň či o hlubší mystikův záměr. Jedna z Maulavího básní *Milenka a platan* bývá hodnocena jako dokonalé vyjádření krásy kurdské dívčiny. Bylo by snad ale lépe ponechat tuto otázku otevřenou.

Kurdská literatura je oborem, který stále ještě čeká na souhrnné zpracování. Existuje řada dílčích studií, které však mají mnoho nedostatků. Zejména díky úsilí ruských diplomatů, kteří působili na území Kurdistánu v 19. století, se v ruských knihovnách soustředila řada kurdských rukopisů, některé jsou roztroušeny i jinde v Evropě. Jejich zpracování je však až na malé výjimky nedostatečné.

Literatura

(citovaná, použitá, doporučená)

- Arberry, Arthur John (1958): *Classical Persian Literature*. New York: Macmillan.
- Ashrafi, Mukaddima Muchtarovna (1974): *Persian-Tajik Poetry in XIV–XVII Centuries Miniatures from USSR Collections. Persidsko-tadžická poezija v miniatjurach XIV–XVII vv.* Dushanbe: Printing House „Irfon“ [Dušanbe: Izdatel'stvo „Irfon“].
- Bečka, Jiří (1963): Dějiny tádzické literatury od 16. století do současné doby. In: Rypka, Jan a kolektiv: *Dějiny perské a tádzické literatury*. Praha: Československá akademie věd.
- Bečka, Jiří (1996): *Iranica bohemia et slovacica: Litterae*. Praha: Orientální ústav Akademie věd České republiky.
- Bishop, Clifford – Husain, Shahruck – Vitebsky, Piers (2001): *Origins – The Evolution of Sexual Culture*. In: Bishop, Clifford – Osthelder, Xenia, ed., *Sexualia: From Prehistory to Cyberspace*. Köln am Rhein: Koenemann Verlagsgesellschaft mbH, s. 129–187.
- Bishop, Clifford – Osthelder, Xenia, ed. (2001): *Sexualia: From Prehistory to Cyberspace*. Köln am Rhein: Koenemann Verlagsgesellschaft mbH.
- Blízko hvězd: 10 tádzických básníků* (1985). Přeložil Jiří Bečka. Praha: Československý spisovatel.
- Džaláleddín, Balchí Rúmí (1994): *Masnaví*. Z perského originálu přeložil Jiří Bečka, přebásnil Josef Hiršal. Praha: Nakladatelství poezie Protis.
- Enderlein, Volkmar, ed. (1969): *Die Miniaturen der Berliner Bāisonqur-Handschrift*. Leipzig: Insel-Verlag.
- Ettinghausen, Richard (1977): *La peinture arabe*. Genève: Editions d'Art Albert Skira S. A., Flammarion.
- Firdausí (1958): *Zál a Rúdábe*. Z perského originálu přeložila a přebásnila Věra Kubíčková. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- Háféz, Šamsuddín Muhammad (1987): *Z Dívánu*. Z perského originálu přeložila a přebásnila Věra Kubíčková. Praha: Lyra Pragensis.
- Hill, Charlotte – Wallace, William (1999): *Erotikon: Erotische Kunst und Literatur aus aller Welt*. Köln: Benedikt Taschen Verlag GmbH. (Překlad anglického originálu: *Erotica: An Illustrated Anthology of Sexual Art and Literature*, Volumes I, II+III. London: Eddison Sadd Editions Limited, 1992, 1993, 1996.)
- Chajjám, Omar (1994): *Čtyřverší. Snad, paní má, tě dar můj neurazí ...* Z perského originálu přeložila a přebásnila Eva Štolbová. Praha: Pražská imaginace.
- Chani, Achmed (1962): *Mam i Zin*. Kritičeskij tekst, perevod, predislovije i ukazatelí M. B. Ruděnko. Moskva: Izdatel'stvo vostočnoj literatury.
- Chaznadar, Marúf (1967): *Očerck sovremennoj kurdskoj literatury*. Moskva: Izdatel'stvo vostočnoj literatury.
- Kajká'us bin Iskandar Unsurulma'álí (1977): *Kniha rad*. Světová četba sv. 474. Z perského originálu přeložil Jiří Osvald. Praha: Odeon.
- Kamal, Fuad (1970): *Kurdische Handschriften*, Band 30. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag GmbH.
- Klíma, Otakar (1977): *Sláva a pád starého Íránu*. Praha: Orbis.
- Klinger, Dominik M. (1982): *Erotische Kunst in China, Japan, Indien und Arabien*. Band 3. Nürnberg: DMK-Verlags-GmbH.
- Klinger, Dominik M. (1983): *Erotische Kunst in China, Japan, Indien und Arabien*. Supplementband 3a. Nürnberg: DMK-Verlags-GmbH.
- Klinger, Dominik M. (1984): *Erotische Kunst in China, Japan, Indien und Arabien*. Supplementband 3b. Nürnberg: DMK-Verlags-GmbH.
- Korán* (1972): Z arabského originálu přeložil Ivan Hrbek. Praha: Odeon, 1972.
- Kronhausen, Phyllis – Kronhausen, Eberhard (1978): *The Complete Book of Erotic Art. Erotic Art. Volumes 1 and 2. A Survey of Erotic Fact and Fancy in the Fine Arts*. New York: Bell Publishing Company.
- Kropáček, Luboš – Gombár, Eduard – Marková, Dagmar (1999): *Variace na korán: Islám v diaspoře*. Praha: Orientální ústav Akademie věd ČR.
- Křikavová, Adéla (1979): A Contribution to the Question of the Formation of the Kurdish Nation. *Archiv orientální*, roč. 47, č. 3, s. 145–160.
- Křikavová, Adéla (1992): *The Golden-Handed Khan (The Kurdish Uprising Against Shah Abbas I. the Great, 1608–1610)*. Praha: Ex Pede Pontis, Oriental Institute Prague, s. 121–130.
- Kurdská balada (1887): Z kurdského originálu přeložil Jaromír Košut, přebásnil Jaroslav Vrchlický. *Osvěta*, roč. 17, 1887, s. 225–228.
- Lescot, Roger (1940–1942): *Textes kurdes – Mamé Alan*, I–II. Paris: P. Geuthner.
- Lo Duca, Giuseppe Maria (1966): *Erotique de l'art*. Paris: La Jeune Parque.
- Lo Duca, Giuseppe Maria (1969): *Histoire de l'érotisme*. Paris: La Jeune Parque.
- Marcus, Michelle I. (1996): Sex and the Politics of Female Adornment in Pre-Achaemenid Iran (1000–800 B. C. E.). In: Kampen, Natalie Boymel, ed., *Sexuality in Ancient Art: Near East, Egypt, Greece, and Italy*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 41–54.
- Mernissi, Fatima (1975): *Beyond the Veil: Male-Female Dynamics in a Modern Muslim Society*. Cambridge (Massachusetts): Schenkman Publications Co.
- Neumann, Stanislav Kostka (1925–1926): *Dějiny lásky. Populární obrazy z dějin snubnosti, manželství a prostituce od pravěku až po dobu nejnovější. Podle výsledků bádání moderního a z vědeckých děl nejspolehlivějších sest. a zprac. Hynek Záruba a Jiří Votoček*. 5 svazků – Díl 1. (Láska pri-

- mitivní), 1925, 359 s., 17 obr. Díl 2. (Láska antická), 1925, 395 s., 18 obr. Díl 3. (Láska středověká), 1925, 509 s., 22 obr. Díl 4 (Láska východní), 1925, 491 s., 22 obr. Díl 5. (Láska novodobá), 1926, 602 s., 26 obr. Praha: Šotek.
- Neumann, Stanislav Kostka (1931–1932): *Dějiny ženy: Populární sociologické, etnologické a kulturně-historické kapitoly*. 4 svazky – Díl 1. (Žena přírodní), 1931, 542 s., 210 obr. Díl 2. (Žena starověká), 1932, 452 s., 172 obr. Díl 3. (Žena středověká a renesanční), 1932, 349 s., 140 obr. Díl 4. (Žena novodobá a moderní), 1932, 512 s., 196 obr. Praha: Melantrich.
- Neumann, Stanislav Kostka (1999): *Dějiny ženy: Populárně sociologické, etnologické a kulturně historické kapitoly*. (Reedice s doplňkem dr. Evženie Kloučkové.) Praha: Otakar II., Euromedia group k. s., Knižní Klub Praha.
- Nikitine, Basile (1956): *Les Kurdes: Étude sociologique et historique*. Paris: Klincksieck.
- Nizámí (1939): *Příběh panice (který se chtěl oddat rozkoši s milenkou v zahradě, ale pokaždé se vyskytla překážka)*. Z perského originálu přeložil Jan Rypka, přebásnil Vítězslav Nezval. Praha: Evropský literární klub.
- Oběti ohněm: Výběr z památek staroíránské a středoíránské literatury* (1985): Z perských originálů vybral a přeložil Otakar Klíma. Praha: Odeon.
- Rawson, Philip (1969): *Die erotische Kunst des Ostens*: In: Comfort, Alex, ed., *Weltgeschichte der erotischen Kunst*. Band I. Hamburg: Hoffmann und Campe Verlag.
- Rawson, Philip (1973): *Erotic Art of the East: The Sexual Theme in Oriental Painting and Sculpture*. London: Weidenfeld and Nicolson.
- Rypka, Jan a kolektiv (1963): *Dějiny perské a tádžické literatury*. 2. vydání. Praha: Československá akademie věd.
- Sa'dí, Abú Abdilláh Mušarifuddín bin Muslih (1954): *Růžová zahrada: Výbor z Bústánu a Gulistánu*. Z perského originálu přeložila a přebásnila Věra Kubíčková. Praha: Odeon.
- Sajjadi, Ala-al-din (2000): *Mejuw pexsani Kurdi: meju, edeb, zanyari*. Hawlyř (Kurdistán, Irák): Dazga-y-Chap u-Bilá-wkirdinawa-y Aras, edice: zinjira-y rshinbiri
- Seghers, Pierre (1976): *Gulistan: Le Jardin des roses de Saadi*. Paris: Éditions Seghers.
- Slovník judaismu, křesťanství, islámu* (1994). Praha: Mladá fronta, 1994.
- Slovník spisovatelů Asie a Afriky* (1967). Praha: Orbis, 1967.

O vydání knihy Kruh prstenu 1 se zasloužily laskavou podporou:

Generální sponzor

HOŠEK MOTOR a. s.
Žarošická 17, 628 00 Brno

DOPRAVNÍ STAVBY BRNO, s. r. o.
Trnkova 150, 628 00 Brno-Líšeň

GRANTOVÁ AGENTURA ČESKÉ REPUBLIKY
(Lidská sexualita a kultura: Obecně antropologická a sexuologická analýza – 403/05/2552)

INAUDIT, s. r. o.
Březinova 10, 186 00 Praha 8

KALCŮ, s. r. o., látky*galanterie
Brno–Praha

LCS BUSINESS CENTRE a. s.
Václavská 55, 639 00 Brno

NOVATECH CZ, s. r. o.
Hrnčířská 7, 602 00 Brno

STYL 2000 spol. s r. o.
Koliště 33, 602 00 Brno

TISKÁRNA EXPODATA-DIDOT, spol. s r. o.
Výstaviště 1, 648 75 Brno

AUTOŘI TÉTO KNIHY

Filipský, Jan (23. 3. 1943, Moravské Budějovice), PhDr., CSc., indolog, sanskrtista a tamilista, historik a překladatel; vědecký pracovník Orientálního ústavu Akademie věd České republiky v Praze. V letech 1960–1965 vystudoval obory anglistika, tamilistika a indologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Od roku 1969 je vědeckým pracovníkem Orientálního ústavu Akademie věd České republiky v Praze. Odborně se zabývá staršími i novějšími dějinami jihoasijského subkontinentu, zvláště drávidské oblasti, staroindickou filozofií a kulturou, tamilskou lidovou poezií, hinduistickou mytologií a mezietnickými vztahy na Šrí Lance. Vydal politický životopis *M. K. Gándhího* (1989), dvě geograficko-historické příručky o Šrí Lance (1972, 1984), *Encyklopedii indické mytologie* (1998) a řadu vědeckých i vědecko-popularizačních časopiseckých statí. Je spoluautorem historické monografie o prvním sjednotiteli Indie císaři Ašókoví (1970), prvního českého překladu *Bhagavadgity* (1976, 2000) ze sanskrtského originálu, vysokoškolské učebnice *Dějiny pravěku a starověku* (1979), zeměpisného a historického přehledu *Indický subkontinent* (1980), sborníků *Bohové s lotosovými očima* (1986, 1997) a *Prameny života* (1982, 1997). Autorsky se rovněž spolupodílel na přípravě rozsáhlé syntézy *Dějiny Indie* (2003) a souborné studie *Dějiny Bangladěše, Bhútánu, Malediv, Nepálu, Pákistánu a Šrí Lanky* (2003). Sestavil a redakčně zpracoval biograficko-bibliografický slovník *Kdo byl kdo – čeští a slovenští orientalisté, afrikanisté a iberoamerikanisté* (1999). Pro edici Panoráma biologické a sociokulturní antropologie připravil studii *Indie z perspektivy antropologie sexuality a erotiky* (2007).

Kontakt: PhDr. Jan Filipický, CSc., Orientální ústav Akademie věd České republiky, oddělení Jižní Asie, Pod vodárenskou věží 4, 182 08 Praha 8, e-mail: filipsky@orient.cas.cz.

Honcoopová, Helena (1. 11. 1948, Praha), PhDr., japonoložka a historička umění. V letech 1967–1972 absolvovala studia anglistiky a japanistiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, 1974–1977 mimořádná studia historie umění, 1972–1983 a od roku 1994 dosud zaměstnána jako kurátor japonských sbírek ve Sběrce orientálního umění Národní galerie v Praze, od roku 2003 je ředitelkou této Sběrky. Devětkrát navštívila Japonsko. Od roku 2004 působí jako členka výboru European Network of Japanese Art Collections (ENJAC). Publikace: *Japanese Graphic Art from the Collection of the National Gallery in Prague* (Tokyo: Óta Memorial Museum of Ukiyoe, 1994), *Sto básní (Hjakunin Isšu)* (antologie japonské poezie z roku 1236, překlad z japonštiny, Praha: Národní galerie v Praze, 1997), *Knihy řezané do dřeva* (Praha: Národní galerie v Praze, 1997), *Japanese Illustrated Books and Manuscripts from the National Gallery in Prague* (spoluautoři M. Koike – A. P. Reznér, Praha: Národní galerie v Praze, 1998), *Japan v knihách Joe Hlouchy* (Revolver Revue, 1999), *O horách v srdci japonských literátů (Kameda Bósai)*, doslov In: Macuo Bašó: *Úzká stezka do vnitrozemí* (Praha: DharmaGaia, 2001), Lubor Hájek: *Bambusy* (kniha in memoriam

Lubora Hájka – úvod a redakce, Praha: DharmaGaia, 2002), *Japanese Woodcuts from the Collection of the National Gallery in Prague* (Kjóto: Kyoto National Museum, 2002), *Zlatý věk ukiyoe* (Praha: Národní galerie v Praze, 2004), *Kunisada – mistr pozdního japonského dřevorezu* (Praha: Národní galerie v Praze, 2005), *Krajiny, ptáci a květiny* (Praha: Národní galerie v Praze, 2006), *Černá na bílé – moderní japonská kaligrafie* (Praha: Národní galerie v Praze a Galerie výtvarných umění v Chebu, 2007).

Kontakt: PhDr. Helena Honcoopová, Národní galerie v Praze, Sběrka orientálního umění, Zbraslav zámek, 156 00 Praha 5, e-mail: honcoopova@ngprague.cz.

Hruška, Blahoslav (5. 5. 1945, Český Brod), profesor PhDr., DrSc., asyriolog, historik a religionista; profesor a zakladatel Katedry religionistiky a teorie náboženství Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, vědecký pracovník Orientálního ústavu Akademie věd České republiky v Praze. V letech 1962–1967 absolvoval obory klínopisné bádání a archeologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V současné době je profesorem na Katedře religionistiky Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, vědeckým pracovníkem Orientálního ústavu Akademie věd České republiky v Praze, hostujícím profesorem na Svobodné univerzitě a v Ústavu Maxe Plancka pro dějiny vědy v Berlíně. V letech 1973–1989 byl výkonným redaktorem a 1989–1997 šéfredaktorem mezinárodního vědeckého časopisu *Archiv orientální* (více než 40 vlastních příspěvků). Překládá vědecko-naučnou literaturu (například kapitoly věnované dějinám starověku v knihách a sbornících: *Kronika lidstva* (1993); *Kronika techniky* (1993); *Kronika medicíny* (1994); *Sfinga 2* (1996); *Sfinga 3* (1997); *Svět Mezopotámie* (1998); *Nebe, peklo a nirvána* (1999) a významně se podílí na tvorbě encyklopedií (*Diderot*, 1998–, *Bertelsmannova všeobecná encyklopedie*, 1999–); dále spolupracuje s Českým rozhlasem (pořady *Me-teor a Mikrofórum*) a s Českou televizí (historický seriál *Sfinga, Století válek*). V pedagogické a vědecké práci se zabývá především hospodářskými dějinami a náboženstvím starověkého Předního východu, sumerskými klínopisnými texty, mytologií a mytickým myšlením. Publikoval u nás i v zahraničí řadu vědeckých studií, encyklopedických hesel a knih: *Der Mythenadler Anzu in Literatur und Vorstellung des alten Mesopotamien* (1975); *Mýty staré Mezopotámie (část Sumer)* (1977); *Prameny života* (1982); *Pod babylónskou věží* (1987); *Tradiční obilnářství staré Mezopotámie* (1992); *Kulturní život starého Sumeru* (1995); *Sumerian Agriculture: New Findings* (1995); *Duchovní prameny života (část Sumer)* (1997) aj. Zejména v člancích časopisu *Nový Orient* přiblížil českým čtenářům historické a kulturní dědictví sumerské civilizace v dávné Mezopotámii. Je stálým spolupracovníkem výboru Mezinárodní asociace asyriologů (Amsterdam, Paříž) a členem mezioborového týmu Sumerian Agriculture Group se sídlem v Cambridgi, v červenci 1996 byl jedním z hlavních organizátorů 43. Mezinárodního kongresu asyriologů v Pra-

ze, v letech 1994–1997 řídil rozsáhlý grantový projekt *Encyklopedie starého Předního východu*, který se stal základem stejnojmenné knižní publikace (Praha: Libri, 1999). Její publikace získala v roce 2000 Cenu Akademie věd České republiky. Od roku 1996 pracuje na samostatném projektu *Poznání bez soustavy pojmů* v prestižním Ústavu Maxe Plancka pro dějiny vědy v Berlíně, kde také pořádá semináře. V Německém archeologickém ústavu (DAI) v Berlíně se podílí na projektu *Forschungsarchiv* (staré ruské výzkumy v Příkaspí a Kavkazsku). Na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze akreditoval magisterské studium religionistiky, byl členem Akademického senátu a přednáší studentům dějiny Izraele ve starověku, přehled světových náboženství, kulturní dějiny starého Předního východu a Úvod do klínového písma a sumerštiny spojený s četbou textů. Na Západočeské univerzitě v Plzni se podílí na výuce sociální a kulturní antropologie (*Duchovní svět starověkého Předního východu, Vliv náboženských systémů Předního východu na křesťanství*). Působí též jako školitel v postgraduálním studiu, a to i na jiných fakultách Univerzity Karlovy v Praze a na univerzitách v Brně, Olomouci a Plzni.

Kontakt: Prof. PhDr. Blahoslav Hruška, DrSc., Orientální ústav Akademie věd České republiky, Pod vodárenskou věží 4, 182 08 Praha 8, e-mail: hruska@orient.cas.cz; Katedra religionistiky a teorie náboženství Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Pacovská 350/4, 140 00 Praha 4.

Kandert Josef (22. 7. 1943, Praha), profesor PhDr., CSc., etnolog a sociokulturní antropolog; vedoucí Katedry sociologie Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. V roce 1966 absolvoval obory etnografie, folkloristika a afrikanistika na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Od roku 1969 byl vědeckým pracovníkem Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur v Praze, od roku 1998 je vedoucím Katedry sociologie Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. Výzkumy prováděl v Nigérii, na Pobřeží Slonoviny, v Etiopii, v Zimbabwe a také na Slovensku. Od roku 1992 přednáší sociální a kulturní antropologii na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. Je autorem knihy *Afrika* (1984) a dalších monografií a článků věnovaných africkým kulturám a problematice společenských vztahů „přírodních“ národů. Absolvoval četné badatelské a přednáškové pobyty v Nigérii, Portugalsku, USA, ve Velké Británii a v dalších zemích. Je členem Národopisné společnosti, European Association of Social Anthropologists a Slovenské národopisné společnosti.

Kontakt: Prof. PhDr. Josef Kandert, CSc., Katedra sociologie Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze, U Kříže 8, 159 00 Praha 5-Jinonice, e-mail: kandert@mbox.fsv.cuni.cz.

Kašpar, Oldřich (6. 1. 1952, Jestřebí), docent PhDr., CSc., amerikanista, etnolog, historik, překladatel a spisovatel; docent Ústavu etnologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a člen korespondent Mexické akademie historie. V roce 1974 absolvoval obory historii a bohemistiku na Univerzitě Palackého v Olomouci. V současné době působí jako docent na Ústavu etnologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Je členem České národopisné společnosti, ediční rady Encyklopedie českých dějin, Asociación Española de los Nahuatlátlos, redakční rady odborného časopisu *Kámen*, redakční rady časopisu *Western World*, Komise pro

sbírkotvornou činnost Náprstkova muzea. V odborné práci se zabývá zvláště dějinami a kulturou předkolumbovské Ameriky, dějinami česko-španělsko-hispanoamerických vztahů, působením českých jezuitů 17. a 18. století v Novém světě, zvláště v Mexiku. V letech 1984–2004 působil jako hostující profesor na Kubě (Universidad de la Habana), ve Španělsku (Universidad Complutense de Madrid), v Mexiku (Universidad Ibero-Americana, Ciudad de México; Universidad Autónoma Nacional de Querétaro, Universidad San Nicolás de Hidalgo, Morelia; Universidad Nacional Autónoma de Baja California, Tijuana) a ve Slovinsku (Univerzita v Ljubljani). Zúčastnil se řady mezinárodních kongresů a sympozií v Anglii, Francii, Itálii, Mexiku, Rakousku, ve Španělsku a na Kubě. V roce 2004 byl koordinátorem jedné ze sekcí Mezinárodního kongresu evropských amerikanistů v Bratislavě. Publikoval několik desítek knih, učebních textů a stovky studií u nás i v zahraničí. Z odborných publikací a edicí: *Nový svět v české a evropské literatuře 16.–19. století* (Praha 1983); *Tam za mořem je Amerika: Dopisy a vzpomínky českých vystěhovalců do Ameriky v 19. století* (Praha 1986); *Zlato v rouše smrti: Antologie z evropských a amerických kronik o dobývání Tenochtitlánu a Tahuantinsuyu* (Praha 1990); *Los Jesuitas Checos en la Nueva España (1678–1767)* (México 1991); *Zámořské objevy 15. a 16. století a jejich ohlas v českých zemích* (Praha 1992); *Légendes et contes des Aztèques* (Paris 1995); *Märchen der Azteken* (Hanau 1995); *Neuvadnou mé květy, neumlknou mé písně: Výbor z aztécké, kečuánské a mexické poezie* (Praha 1996); *Děti Opeřeného hada: Mýty, legendy a pohádky mexických Indiánů* (Praha 1996); *Ninigo a stvoření světa: Mýty, legendy a pohádky Indiánů Jižní Ameriky* (Praha 1996); *El Nuevo Mundo y el Corazón de Europa* (Praha 1997); *Dějiny Mexika* (Praha 1999); *Kouzelný strom: Mýty, legendy, pohádky a humorky Latinské Ameriky a Karibské oblasti* (s Evou Mánkovou, Praha 2001). Autorsky se také podílel na publikaci *Slovník spisovatelů Latinské Ameriky* (Praha 1996) a to hesly hispanoamerických autorů období conquisty a kolonie. Z beletrie: *Tajemství vlčí rokle* (Praha 1998); *Svatyně smrti aneb Stříbrný Tezcatlipoca* (Praha 1991, druhé vydání 1994); *Koruna a srdce Evropy: Na cestu do Španělska* (Olomouc 1992); *Smrtí život nekončí: Příběh českého misionáře na Amazonce* (Praha 1993); *Toulky magickým světem Mexika* (Praha 2000). Z překladů: José López Portillo y Pacheco, *Příchod Opeřeného hada: Quetzalcóatl* (Praha 1989); Nejkrásnější pohádky z celého světa (se Šárkou Belisovou, Praha 1997); Kolektiv autorů, *Velký atlas zaniklých civilizací* (Bratislava 2000); Hernán Cortés, *Dopisy: Druhý a třetí dopis o dobytí Tenochtitlánu* (s Evou Mánkovou, Praha 2000). Pro edici Panoráma biologické a sociokulturní antropologie napsal 8. svazek *Předkolumbovská Amerika z antropologické perspektivy (Karibská oblast, Mezoamerika, Andský areál)* (2002). Byl autorem výstav *Zámořské objevy a jejich ohlas v českých zemích* (Vojenské historické muzeum, Praha, 1992) a *Tadeáš Haenke – český účastník Malaspiny výpravy* (Vojenské historické muzeum, Praha, 1994).

Kontakt: Doc. PhDr. Oldřich Kašpar, CSc., Ústav etnologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Celetná 20, 110 00 Praha 1, e-mail: oldrich.kaspar@ff.cuni.cz.

Kolmaš, Josef (6. 8. 1933, Těmice u Hodonína), profesor

PhDr., DrSc., sinolog a tibetolog, sociokulturní antropolog, překladatel; emeritní ředitel Orientálního ústavu Akademie věd České republiky v Praze (1994–2002) a emeritní profesor Masarykovy univerzity v Brně. Po gymnazijních studiích na Velehradě a v Kyjově (1945–1952) absolvoval v letech 1952 až 1957 obory čínština a dějiny Dálného východu na Filologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a v letech 1957 až 1959 tibetský jazyk a literaturu na Ústředním národnostním ústavu v Pekingu. Od roku 1959 do roku 2003 působil v Orientálním ústavu, kde v letech 1961–1964 absolvoval interní vědeckou aspiranturu v oboru tibetanistiky. Působil jako Visiting Lecturer na Australian National University v Canberrě (1966), byl profesorem tibetštiny na Státní jazykové škole v Praze (1975–1994); v roce 1997 se habilitoval v oboru antropologie na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity v Brně (*Antropologické struktury zemí východní a vnitřní Asie a jejich místo v současném světě: Fenomén sociokulturního přenosu*), v roce 2003 byl jmenován profesorem antropologie na Masarykově univerzitě v Brně. V letech 1994–2003 byl členem redakčních rad *Archivu orientálního* a *Nového Orientu*. Je členem International Association for Tibetan Studies (1979), European Association of Chinese Studies (1990). V letech 1993–2001 byl členem Vědecké rady Akademie věd České republiky v Praze. Od roku 1998 je členem ediční rady Edice Scientia Nadace Universitas Masarykiana v Brně, od roku 2003 členem Vědecké rady Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, v letech 2004–2005 byl členem redakční rady časopisu *Univerzitní noviny* (Brno). V odborné práci se zabývá sociokulturní antropologií a politickými a kulturními dějinami Číny a Tibetu, tibetskou historiografií, klasickou tibetskou a čínskou literaturou, tibetským buddhismem a bibliografií tibetského a tibetologického písemnictví. Překládá z čínštiny, tibetštiny a některých evropských jazyků. Publikoval u nás i v zahraničí řadu vědeckých knih, překladů a odborných statí, mimo jiné *Bibliography of Sino-Tibetan Languages*, sv. 2 (Wiesbaden 1963, spoluvydavatel); *Tibet and Imperial China: A Survey of Sino-Tibetan Relations up to the End of the Manchu Dynasty in 1912* (Canberra 1967); *A Genealogy of the Kings of Derge (Sde-dge'i rgyal-rabs)* (Prague 1968); *Tibetan Manuscripts and Blockprints in the Library of the Oriental Institute Prague* (Prague 1969); *Prague Collection of Tibetan Prints from Derge, I–III* (Wiesbaden – Prague 1971–1996); *Mezinárodní konference o otázkách statusu a hranic Tibetu (Simla, 1913–1914)* (Praha 1975); *Tibetan Books and Newspapers (Chinese Collection) with Bibliographical Notes* (Wiesbaden – Prague 1978); *The Iconography of the Derge Kanjur and Tanjur* (New Delhi 1978, 2002); *ABC cestovatelů, mořeplavců, objevitelů* (Praha 1979, ve spolupráci s Ivanem Hrbkem); *Ferdinand Stoliczka (1838–1874): The Life and Work of the Czech Explorer in India and High Asia* (Wien 1982); *Chinese Studies on Tibetan Culture* (New Delhi 1983); *The Ambans and Assistant Ambans of Tibet (A Chronological Study)* (Prague 1994); *Buddhistická svatá písma. Šestnáct arhatů* (Praha 1995); *Svět tibetského buddhismu* (Praha 1996, spoluautor); *Vzpomínka na Tibet / Recalling Tibet* (Oslo – Praha 1997, spoluautor); *Tibet: dějiny a duchovní kultura* (Praha 2004); *Suma tibetského písemnictví* (Praha 2004). Pro edici Panoráma biologické a sociokulturní antropologie napsal 11. svazek *Tibet z antropologické perspektivy* (2002), 12.

svazek *Smrt a pohřbívání u Tibetanů* (2003), 16. svazek *První Evropané ve Lhase (1661) (Kircherovo resumé Grueberovy cestovní zprávy. Latinský text a český překlad)* (2003) a 21. svazek (s Jaroslavem Malinou) *Čína z antropologické perspektivy* (2005). Překlady z čínštiny: Po Tü-i, *Drak z černé tůně* (Praha 1958, 1964, v básnické spolupráci s J. Štroblovou); Fa-sien, *Zápisky o buddhistických zemích* (Praha 1972, 1995); Po Tü-i, *Dallovník v meruňkovém sadu* (Praha 1996, v básnické spolupráci s J. Štroblovou); Süan-cang, *Zápisky o západních krajinách za Velkých Tchangů* (Praha 2002). Překlady z tibetštiny: *Bajka o ptácích a opicích* (Praha 1965); *Černý mrak v bílém. Tibetská lidová poezie* (Praha 1976, Ostrava 2000, Praha 2005, v básnické spolupráci s J. Štroblovou); *Tibet, v knize Prameny života. Obraz člověka a světa ve starých kulturách* (Praha 1982, s novým názvem *Duchovní prameny života. Stvoření světa ve starých mýtech a náboženstvích*, Praha 1997); Sakjapandita, *Pokladnice moudrých rčení* (Praha 1984, 1988, Praha – Litomyšl 2006, v básnické spolupráci s J. Štroblovou); *Tibetská kniha mrtvých. Bardo thödol. Vysvobození v bardu skrze naslouchání* (Praha 1991, 1995, 1998, 2001, 2004, 2007; též ve slovenském překladu, *Tibetská kniha mrtvých*, Praha 1998); *Jádro transcendentální moudrosti* (Praha 1992); *Nangsa Öbum. Mysterium o životě a zmrtvýchvstání krásné paní Nangsy* (Praha 1993); Sönam Gjalčchän, *Zrcadlo králů. Tibetská kronika 14. století* (Praha 1998). Překlady z ruštiny: *Čína. Čínský jazyk* (Praha 1957, spolupřekladatel); G. C. Cybikov, *Cesta k posvátným místům Tibetu* (Praha 1987, 2001). Překlady z angličtiny: XIV. dalajlama, *O Tibetu a tibetském buddhismu* (Praha 1992, spolupřekladatel); *Svoboda v exilu. Autobiografie 14. dalajlamy* (Praha 1992); Roy Willis, *Mytologie světa. Ilustrovaný průvodce* (Praha 1997, spolupřekladatel); W. D. Žagabpa, *Dějiny Tibetu* (Praha 2000); Tarthang Tulku, *Starověký Tibet* (Praha 2006). Překlady z latiny a francouzštiny: Karel Slavíček, *Listy z Číny do vlasti a jiná korespondence z evropskými hvězdáři (1716–1735)*, Praha 1995 (překlad do čínštiny, *Čung-kuo laj-sin* [Listy z Číny], Čeng-čou 2002). Překlad z němčiny: *Lexikon východní moudrosti. Buddhismus, hinduismus, taoismus, zen* (Praha – Olomouc 1996, spolupřekladatel). Odborný editor cestopisných a jiných knih o Tibetu, autor odborných úprav, předmluv, doslovů, poznámek apod.: Arnošt Černík, *Trůny bohů. K nebytčným štítům Himálaje* (Praha 1964, 1972); Láma Yongden [Lama Jongdän] a Alexandra David-Néelová, *Mipam, lama s Paterou moudrostí* (Praha 1969, 1990, Kutná Hora 2000); Evariste-Régis Huc, *Cesta do Lhasy* (Praha 1971, s novým názvem *Putování Tibetem L. P. 1845–1846*, Praha 2002); Heinrich Harrer, *Sedm let v Tibetu. Můj život na dvoře dalajlamy* (Praha 1972, 1998); Ippolito Desideri, *Cesta do Tibetu* (Praha 1976, 2001); W. Y. Evans-Wentz, *Milaräpa. Velký tibetský jógin* (Praha 1996); Helmut Uhlig, *Tibet. Tajemná země na střeše světa* (Praha 2002); Patrick French, *Tibet, Tibet. Historie ztracené země* (Praha 2004); Fosco Maraini, *Skrutý Tibet* (Praha – Litomyšl 2004). Josef Kolmaš je držitelem medaile Kőrösi Csoma Sándora (Budapest, 1984), Zlaté plakety Františka Palackého (Akademie věd ČR, 1993), několika nakladatelských cen ad. K 70. narozeninám mu byl věnován sborník *Studia Sinica et Tibetica* (Dedicated to Josef Kolmaš to His 70th Birthday). *Archiv orientální*, roč. 71, 2003, č. 3, s. 245–489. A dále Martin Slobodník (2003): Vědecká dráha na pomezí sinica a tibe-

tica – k životnému jubileu profesora Josefa Kolmaša. *Studia Orientalia Slovaca*, 2, s. 23–27 (Bratislava).

Kontakt: Prof. PhDr. Josef Kolmaš, DrSc., Čihákova 30, 190 00 Praha 9, telefon: 284 823 782, e-mail: kolmas@post.cz. **Králík**, Miroslav (28. 1. 1973, Brno), RNDr., Ph.D., antropolog; odborný asistent Ústavu antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity a statutární zástupce vedoucího ústavu. Absolvent magisterského a doktorského studijního programu a rigorózního řízení v oboru antropologie na Ústavu antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Diplomová práce: *Otisky prstů a dlaní na keramickém materiálu* (2000), vedoucí práce: Doc. MUDr. Vladimír Novotný, CSc.; rigorózní práce: *Otisky prstů na Věstonické venuši* (2003); disertační práce: *Paleodermatoglyfika. Analýza otisků prstů na pravěké keramice: teoretická východiska, metodologické problémy a praktická doporučení* (2004), školitel: Doc. MUDr. Vladimír Novotný, CSc. Zabývá se zejména rozvíjením metod analýzy otisků prstů na pravěkých a historických keramických artefaktech, antropologií sexuality a metodologií vědy. V roce 2000 získal Cenu Biologické sekce, v roce 2004 Cenu rektora Masarykovy univerzity v Brně pro nejlepší studenty doktorského studijního programu. Kontakt: RNDr. Miroslav Králík, Ph.D., Ústav antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity, Vinařská 5, 603 00 Brno, e-mail: kralik@sci.muni.cz.

Křikavová Adéla (9. 8. 1938, Praha – 3. 8. 2002, Samopše), PhDr., CSc., íránistka, islamistka; vědecká pracovnice Orientálního ústavu Akademie věd České republiky v Praze. V roce 1962 absolvovala oborovou kombinaci ruština a gruzínština, v letech 1968–1973 obory perština, arabština, dějiny a kultura islámských zemí na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Zabývala se perštinou a dějinami Íránu, dějinami Kurdů, dále islámským uměním a otázkou vztahu islámu a přírody, islámskou historickou ekologií, vzhledem k Íránu rovněž šíťským islámem. Je autorkou nebo spoluautorkou publikací *Kurdové, Čerkesové* (1984), *Islám – ideál a skutečnost* (1990); *Judaismus, křesťanství a islám* (1994); *Islám a jeho svět* (1995); *Krajina jako domov* (1996); a řady statí v odborném i populárním tisku. Pedagogicky působila na vysokých školách, často přednášela na veřejnosti. Byla předsedkyní České orientalistické společnosti, členkou redakce časopisu *Nový Orient*.

Lomová, Olga (31. 5. 1957, Podbořany), docentka PhDr., CSc., sinoložka; docentka Ústavu Dálného východu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. V roce 1981 absolvovala sinologii a orientalistiku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V současné době v Ústavu Dálného východu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze přednáší dějiny čínské literatury, klasickou (a příležitostně i moderní) čínskou poezii, klasickou čínštinu a ideologii ve vztahu k literatuře a umění v Čínské lidové republice. Čínskou literaturou obecně a klasickou poezií zejména se zabývá i v odborné práci. Publikovala *Čítanku tchangské poezie* (1995); *Poselství krajiny: Obraz přírody v díle tchangského básníka Wang Weje* (1999); *Ach běda, přeběda: Oplakávání mrtvých ve středověké Číně* (s Yeh Kuo-liangem, 2005); připravila k vydání přednášky profesorky Lin Wen-yüeh (*Devět zastavení s čínskou básní*, 1999); je editorkou sborníků odborných studií o kultuře Dálného východu: *Acta Universitatis Caroli-*

nae – Orientalia Pragensia XIV (2002), *Recarving the Dragon – Understanding Chinese Poetics* (2003). Usiluje o zpřístupnění prací českých sinologů starší generace českému i mezinárodnímu publiku. K vydání editorsky připravila anglický překlad kulturního cestopisu Jaroslava Průška *Sestra moje Čína (My Sister China)*, 2002) a dále nové vydání překladu Berty Krebsové knihy – Lao-c': *Tao te ťing* (1997) a překlad Jaroslava Průška Pchu Sung-lingových povídek *Zkazky o šesteru cest osudu* (2004). Překládá z čínštiny staré kriminální příběhy (1989, 1996), poezii i prózu moderních autorů (1989, 1997), podílela se na překladu básní tchangského excentrika a čchanového světce Chan-šana (1996), je autorkou úplného překladu Lu Jüho *Knihy o čaji* (2002). Publikovala a publikuje ve sbornících česko-čínské společnosti a v časopisech *Revolver revue*, *Literární noviny*, *Pěší zóna*, *Nový Orient* a další.

Kontakt: Doc. PhDr. Olga Lomová, CSc., Ústav Dálného východu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Celetná 20, 116 38 Praha 1, e-mail: olga.lomova@ff.cuni.cz.

Löwensteinová, Miriam (25. 5. 1958, Praha), docentka, PhDr., Ph.D., koreanistka; docentka Ústavu Dálného východu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. V roce 1982 absolvovala koreanistiku a rusistiku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, roce 2002 obhájila doktorskou práci na téma *Kim Man-džungův Kuunmong – Sen devíti z oblaků v kontextu tzv. staré prózy kodá sosöl*, v roce 2006 se habilitovala na základě práce *Historická vyprávění z doby Tří království a Sjdnocené Silly*. Zabývá se starší i novodobou korejskou literaturou, etnografií, kulturou i starší historií. Publikuje články a stati u nás i v zahraničí, překládá. Z knižních překladů: Kim Man-džung, *Sen devíti z oblaků* (1992); *Hvězda blesku* (1992); *Vyprávění z dlouhé chvíle* (1997); *Písň z druhého břehu*, (1997), *Květy okamžiku* (2005). Dále je autorkou prvních přehledných dějin moderní korejské literatury mimo Koreu – *Dějiny moderní korejské literatury* (1998), spoluautorkou *Studii z dějin starší korejské literatury* (2006) a *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje* (2006). Podílela se i na překladu *Dějin Koreje* (2000). V současné době je v tisku další překlad korejského románu 20. století a *Slovník korejských spisovatelů*. Pro edici Panoráma biologické a sociokulturní antropologie napsala 30. svazek *Korea: Historická vyprávění z doby Tří království a Sjdnocené Silly* (2006).

Kontakt: Doc. PhDr. Miriam Löwensteinová, Ph.D., Ústav Dálného východu Filozofické fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Celetná 20, 116 38 Praha 1, telefon: 224 491 424, fax: 224 491 423, e-mail: mlowensteinova@yahoo.com.

Macúchová, Klára (28. 10. 1959, Praha), Mgr., japanoložka a překladatelka. V roce 1990 absolvovala orientalistiku a japanologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a působila jako odborná asistentka v Orientálním ústavu Československé akademie věd (nyní Akademie věd České republiky) v Praze. V současné době je odbornou asistentkou v Kabinetu Dálného východu Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Zabývá se zejména moderní japonskou literaturou. Publikuje recenze, časopisecky překlady moderní japonské beletrie, knižně vyšel román *Sansirō* Nacume Sosekiho (Praha: Argo – Brody, 1996) a *Zlatý pavilón* Jukia Mišimy (Praha: Brody, 1998).

Kontakt: Mgr. Klára Macúchová, Doudova 20, 147 00 Praha 4, e-mail: macuki@mbox.vol.cz.

Maiello, Giuseppe (10. 6. 1962, Neapol), Dr., Ph.D., italský sociokulturní antropolog, historik a politolog; odborný asistent Katedry sociálních věd Filozofické fakulty Univerzity Pardubice. V Neapoli, kde se narodil, vystudoval politologii, specializoval se na historii střední a východní Evropy a napsal doktorskou práci *Počátky Českého státu*. V České republice žije trvale od roku 1992. Zabývá se antropologií smrti, sexuality a náboženství. V akademickém roce 1997–1998 na Katedře slavistiky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy vedl seminář *Náboženské myšlení starých Slovanů*. Od roku 1998 do roku 2006 na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze přednášel *Úvod do dějin slovanských národů*. V roce 1999–2000 vedl při Kabinetu společenských věd, kultury a umění Filmové fakulty Akademie múzických umění v Praze seminář o *Upírech*, zde také do roku 2004 přednášel *Úvod do dějin náboženství*. Problematika původu upírství se stala tématem jeho disertační práce a monografie *Vampyrismus v kulturních dějinách Evropy* (2004). V současnosti spolupracuje s Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy (Katedra kulturologie), s Fakultou humanitních studií Univerzity Karlovy, kde vede kurz *Antropologie smrti*, s Filozofickou fakultou Západočeské univerzity (Katedra politologie a mezinárodních vztahů) a s Filozofickou fakultou Masarykovy univerzity v Brně (Ústav slavistiky). Přispívá k propagaci české vědecké literatury o raném středověku, například několika překlady a recenzemi publikovanými v italském slavistickém časopisu *Europa Orientalis*, aj. Na české půdě usiloval o to, aby se antropologické kulturní studie staly součástí výuky kateder slavistiky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Kromě toho publikoval v češtině rozsáhlou prezentaci o *Základních směrech italské slavistiky v posledních padesáti letech*. Je členem celostátního výboru *Spolku česko-lužického* a zakladatelem spolku *Rodná víra*.

Kontakt: Dr. Giuseppe Maiello, Ph.D., Katedra sociálních věd Filozofické fakulty Univerzity Pardubice, Studentská 84, 532 10 Pardubice, e-mail: giuseppe.maiello@upce.cz.

Malina, Jaroslav (11. 4. 1945, Dolní Bučice u Čáslavi), profesor PhDr., DrSc., socio-kulturní antropolog, archeolog a spisovatel; profesor antropologie a vedoucí Ústavu antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity (od roku 1999). Vystudoval Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně (1967), PhDr. (1968), docent pro obor antropologie (1993, *Experimentální metody a jejich aplikace v antropologii a příbuzných disciplínách*), DrSc. (1994), profesor antropologie (1995). Člen oborové rady Biologie, předseda oborové komise Antropologie, předseda komise pro státní závěrečné zkoušky v bakalářském, magisterském a doktorském studijním programu v oboru Antropologie na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity v Brně, předseda habilitačních a profesorských komisí v oboru Antropologie aj. Je rovněž členem našich a zahraničních grémií a institucí (Vědecká rada Národní galerie v Praze, Vědecká rada Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity, Komise pro udělení Ceny města Brna, Společnost pro podporu univerzitních aktivit v Brně a Praze aj.). Počátkem devadesátých let minulého století spolu s profesorem Janem Benešem a docentem Vladimírem Novotným založil Katedru antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně jako vědecko-pedagogické pracoviště moderní integrální biolo-

gicko-socio-kulturní antropologie, která navázala na věhlasný Sukův Antropologický ústav, jehož činnost byla v letech 1948–1989 z ideologických důvodů redukována. V roce 1993 spoluzaložil Nadaci Universitas Masarykiana (od roku 2004 Nadace Universitas), stal se jejím předsedou, dále předsedou Výboru Ceny Karla Engliše a předsedou Výboru Ceny Nadace Universitas Masarykiana. Zakladatel a šéfredaktor časopisu *Univerzitní noviny – List Masarykovy univerzity a Nadace Universitas Masarykiana* (od roku 2003 *Univerzitní noviny – List Nadace Universitas [Masarykiana] a Společnosti pro podporu univerzitních aktivit*), který vycházel v letech 1993–2005, zakladatel a editor šesti nadačních knižnic – Beletrie, Heureka, Miscellanea, Osobnosti, Scientia, Scintilla, kde bylo dosud publikováno více než sto svazků. V roce 2006 založil odborný časopis *Anthropologia Brunensis: Mezinárodní časopis pro obecnou (biologicko-socio-kulturní) antropologii a příbuzné obory*. Byl řešitelem nebo spoluřešitelem řady projektů podpořených Grantovou agenturou České republiky (GA ČR) a Fondem rozvoje vysokých škol (FRVŠ); v současné době (2007) je řešitelem dvou projektů GA ČR (*Lidská sexualita a kultura: obecně antropologická a sexuologická analýza; Antropologie smrti: komparační sociokulturní analýza umírání, smrti, pohřebních rituů a rituálů*) a jednoho projektu FRVŠ (*Zavedení nového předmětu Antropologie občanské společnosti*). Přednáší Úvod k antropologii, Antropologii starověku, Antropologii sexuality a další témata, vede Antropologický seminář. V letech 2001–2005 absolvovalo pod jeho vedením devět studentů doktorského studijního programu, v současné době je školitelem třinácti doktorských studentů. V odborné práci se zabývá tématy z oblasti experimentální, socio-kulturní a filozofické antropologie a archeologie, petroarcheologie a filozofie vědy. Kromě více než dvou set studií, článků a esejů v odborných časopisech publikoval u nás i v zahraničí na tři desítky knih: *Anwendung der Petrographie in der Archäologie*, 1970 (s Jindřichem Štelclem), *Archeologie: Jak a proč?*, 1975, *Základy petroarcheologie*, 1975 (s Jindřichem Štelclem), *System of Analytical Archaeography*, 1977, *Metody experimentu v archeologii*, 1980, *Archaeology Yesterday and Today: The Development of Archaeology in the Sciences and Humanities*, 1990 (se Zdeňkem Vašíčkem), *Kámen a hlína jako ekofakt a artefakt ve vývoji životního prostředí*, 1991, *O tvořivosti ve vědě, politice a umění*, I–III, 1993 (s kolektivem autorů), *První císař*, 1994, *Čína z antropologické perspektivy*, 2005 (s Josefem Kolmašem), *Slovník antropologie občanské společnosti*, 2006 (s Marií Dohnalovou), *Antropologický slovník aneb co by mohl o člověku vědět každý člověk*, 2007 (s kolektivem autorů) aj. V roce 1993 inicioval rozsáhlý vědecko-umělecký projekt několikavazkové knihy a výstavy *Kruh prstenu: Světové dějiny sexuality, erotiky a lásky od počátků do současnosti v reálném životě, krásné literatuře, výtvarném umění a dílech českých malířů a sochařů inspirovaných obsahem této knihy* (po preprintech čtyř svazků publikovaných v letech 1999–2003 začalo dílo v definitivní podobě vycházet od roku 2007). V roce 2000 zahájil dlouholetý vědecko-pedagogický projekt *Panoráma biologické a sociokulturní antropologie: Modulové učební texty pro studenty antropologie a „příbuzných“ oborů*, v jehož rámci pod jeho editorským vedením a za autorského přispění řady významných odborníků bylo dosud publikováno třicet svazků; v roce 2006 bylo zahájeno publikování

čtvrté desítky. Vydal také vědecko-naučné a umělecko-naučné knihy obracející se k záhadám dávné minulosti a lidské tvořivosti: *Vzpomínky na minulost aneb Experimenty odhalují tajemství pravěku*, 1982, 1992, *Zasáhli mimozemšťané a katastrofy do vývoje lidstva?*, 1988, *Obdivuhodný člověk: Úvahy o lidské tvořivosti*, 1991, *Dvacet nejvýznamnějších archeologických objevů dvacátého století*, 1991, *Jak vznikly největší monumenty dávnověku*, 1994 (s Pavlem Pavlem), *Adolf Born*, 1995 (s kolektivem autorů), *Olbram Zoubek*, 1996 (s kolektivem autorů), *Alois Mikulka*, 2001, *Vincenc Makovský*, 2002 (s Jiřím Hlušíčkou a Jiřím Šebkem), *Vladimír Preclík*, 2002 (s kolektivem autorů), *První císař: Tvůrce Číny a osmého divu světa*, 2004, *Zdeněk Macháček*, 2005 (s Ninou Dvořákovou), *Nadace Universitas Masarykiana: 1993–2004*, 2005, *Bohumír Matal*, 2006 (s Ludvíkem Kunderou a Kateřinou Svobodovou) aj. Zasahuje i za hranice vědecké a vědecko-naučné činnosti a projevuje se na poli beletrie: *Amor: Počítačový systém k automatickému generování milostných scén*, 1993, *První pozemšťan: Zpráva o archeologickém podvrhu století*, 1995, *Světová katastrofa a jiné povídky s neblahým koncem*, 1996, *Smrt profesora a jiné příběhy z univerzitního prostředí*, 1997 aj. Malinovy vědecké a vědecko-naučné knižní publikace vyšly u nás a v cizině v angličtině, bulharštině, francouzštině, italštině, němčině, rumunštině, ruštině a slovenštině (Academia, Cambridge University Press, Editura Artemis, Electa, Mysl, Obzor, Progress aj.) v celkovém nákladu více než půl milionu výtisků. Obdržel dvakrát Cenu rektora Masarykovy univerzity v Brně za významný tvůrčí čin (1995, 1997), Cenu města Brna (1997) v oblasti společenských věd, 3. cenu a Čestné uznání na 18. knižním veletrhu Libri v Olomouci za knihy *Vladimír Preclík a Vincenc Makovský* (2003), Cenu Akademického nakladatelství CERM za nejlepší knihu roku (*První císař: Tvůrce Číny a osmého divu světa*) (2005).

Kontakt: Prof. PhDr. Jaroslav Malina, DrSc., Ústav antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity, Viničská 5, 603 00 Brno, e-mail: jmalina@sci.muni.cz.

Maršálek, Jakub (22. 12. 1972, Praha), Mgr., Ph.D., sinolog a archeolog; odborný asistent Ústavu Dálného východu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. V letech 1991 až 1997 absolvoval obor sinologie na Ústavu Dálného východu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy a obor pravěká a raně středověká archeologie na Ústavu pro pravěk a ranou dobu dějinnou téže fakulty. Roku 2003 získal doktorát v oboru Dějiny a kultury zemí Asie a Afriky. Od roku 1999 působí jako asistent na Ústavu Dálného východu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. V rámci studia i odborné práce absolvoval několik pobytů v Číně: v letech 1994 až 1995 roční studijní stáž na Pekingské univerzitě, kde studoval čínštinu a archeologii, v červnu 2002 se zúčastnil mezinárodního projektu (vedeného Archeologickým ústavem Čínské akademie věd) povrchového archeologického průzkumu v provincii Henan v centrální Číně. Účastní se rovněž mezinárodního projektu počítačové databáze starověkých čínských textů *Thesaurus Linguae Sericae*, kde má na starosti části týkající se hmotné kultury čínského starověku, starověkých čínských dějin a historické geografie starověké Číny. Hlavními oblastmi jeho zájmu jsou dějiny a archeologie pravěké a starověké Číny, především problematika formování prvních čínských států. Mimoto se věnuje i otázce vztahů Číny se stepními kul-

turami v pravěku a starověku. Magisterské studium ukončil diplomovou prací *Odras společenské struktury kultury Erlitou v jejím pohřebním ritu* (1997), postgraduální studium disertační prací *Sociální analýza pohřebišť pozdního neolitu (cca 3000–2000 př. n. l.) na území provincie Shandong* (2003). Problematice pravěké a starověké Číny, stejně jako stepních kultur, věnoval několik článků v odborných periodikách a sbornících: *Katakombní kulturní komplex na Ukrajině a v přilehlých oblastech* (in: *Præhistorica*, XXIV, Praha 1999), *The Views of History in the Western Zhou Period* (in: *Acta Universitatis Carolinae – Philologica* 1, *Orientalia Pragensia* XIV, Praha 2001), *Vývoj v povodí Dlouhé řeky od počátku neolitu po sjednocení Číny* (in: *Plynutí času na Dlouhé řece*, Praha 2002), *Duchovní představy v rané Číně* (in: *Z myšlenek a představ Žluté země*, CDrom, Brno 2002), *Obřady, politika, hmotná kultura* (in: *Posvátno v životě člověka, I a II*, Praha 2003), *Šamani a šamanismus v rané Číně* (in: *Posvátno v životě člověka, I a II*, Praha 2003).

Kontakt: Mgr. Jakub Maršálek, Ph.D., Ústav Dálného východu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Celetná 20, 110 00 Praha 1, e-mail: marsalekj@yahoo.com.

Oliverius Jaroslav (8. 5. 1933, Praha), profesor PhDr., CSc., orientalista (arabistika, hebraistika); profesor Ústavu Blízkého východu a Afriky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. V roce 1956 absolvoval obory arabistika a hebraistika na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V současné době je profesorem Ústavu Blízkého východu a Afriky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, kde je jako orientalista odborně zaměřen na dějiny arabské literatury a moderní spisovnou arabštinu. Publikoval mnoho studií a článků vztahujících se k moderní arabské, zejména egyptské literatuře, k egyptské literární kritice a k středověké arabské lidové literatuře. Pravidelně recenzuje vědecké práce z oboru arabistiky a hebraistiky pro naše a zahraniční časopisy. Je autorem nebo spoluautorem řady skript a studijních textů a učebnice *Egyptská hovorová arabština* (s Rudolfem Veselým, 1. vydání 1965, 4. vydání 1982); *Kapitoly ze syntaxe moderní spisovné arabštiny* (1998); *Kapitoly z frazeologie a idiomatiky moderní spisovné arabštiny* (Praha: Set Out 2004). Vydal *Moderní literatury arabského Východu* (Praha: Karolinum, 1995) a v brněnském nakladatelství Atlantis knihu *Svět klasické arabské literatury* (1995). Má také rozmanité práce populárně vědecké. Přeložil z arabštiny román *Skandál v Káhiře* od egyptského spisovatele Nagíba Mahfúze (Praha: Odeon, 1968) a bajky *Kalíla a Dimna. Bidpájovy bajky* (Praha: Gema Art – Dar Ibn Rushd 2004). K 650. výročí jubilea Univerzity Karlovy mu byla udělena Pamětní medaile Univerzity Karlovy.

Kontakt: Prof. PhDr. Jaroslav Oliverius, CSc., Ústav Blízkého východu a Afriky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Celetná 20, 110 00 Praha 1, telefon: 221 619 691.

Olivová, Lucie (27. 3. 1956, Praha), docentka, Ph.D., sinoložka. Vystudovala dějepis, čínštinu a italštinu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, později absolvovala postgraduální studium na Kalifornské univerzitě v Berkeley, USA, kde se specializovala na čínskou literaturu pozdního císařství a na dějiny čínského umění. Několik let strávených v Číně a na Taiwanu využila především k dalšímu studiu a cestování. Pracovala v Čínském oddělení Britské knihovny v Londýně, v Národní galerii v Praze, v Ústavu Dálného východu Filozofic-

- ké fakulty Univerzity Karlovy v Praze a na Katedře asijských studií Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Zabývá se kulturními dějinami Číny v 18. století. Je autorkou prací z literatury a dějin Číny (do roku 1998 pod jménem Borotová): *A Confucian Story of the Prodigal Son: Li Lüyuan's Novel „Lantern at the Crossroads“*. Bochum: Brockmeyer, 1991; Seznam vlastních pečeti Čchi Paj-š' ve Sbírkách Národní galerie. In: *O čínském umění a vzdělanosti*. Praha: Česko-čínská společnost, 1994, s. 36–38; Protestantské misie v Číně, *Religio*, roč. 3, 1995, č. 2, s. 155–168; *Čínská figuralistika v 19. století*. Praha: Národní galerie v Praze, 1995; O zbloudivším čaji a zpochybných originálech. In: *O kultuře čaje v Číně: Čajová zastavení*. Praha: Česko-čínská společnost, 1997, s. 43–49; Vývoj žánrového malířství v Kuang-tungu v 19. století. In: *O čínské filosofii, literatuře a umění*. Praha: Česko-čínská společnost, 1995, s. 43–50; Chinese Paintings at the Lee Kong Chien Art Museum, Singapore. *Oriental Art*, roč. 63, Winter 1997/1998, č. 4, s. 40–48; Tygr v čínském povědomí. *Informační zpravodaj Česko-čínské společnosti*, roč. 4, 1998, č. 1, s. 1–2; Storytelling in Yangzhou in the Eighteenth Century: Yangzhou huafang lu. In: Børdahl, Vibeke, ed., *The Eternal Storyteller*. Richmond: Curzon Press, 1998, s. 197–209; The Album of Paupers. In: Børdahl, Vibeke, ed., *The Eternal Storyteller*. Richmond: Curzon Press, 1998, s. 45–52; Bulage de dangdai Zhongguohua shouchang [Sbírky moderního čínského malířství v Praze]. *Yishujia*, 280, 1998, č. 9, s. 338–345; *Vývoj správního systému v Číně* (spoluautor Xu Shu'an). Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2000; Čínské komnaty v zámku Trója. *Ateliér*, 2000, č. 20, s. 9; *Současná čínská tušová malba – tradice a experiment*. Praha: Národní galerie v Praze, 2001; Li Dou and Theatre: The Case of an Eighteenth Century Yangzhou Playwright. In: Hansson, Anders – McDougall, Bonnie S. – Weightman, Frances, ed., *Chinese at Play: Festivals, Games and Leisure*. London: Kegan Paul, 2001, s. 109–136; Reminiscences from the Pleasure Boats of Yangzhou: A Book about City. *Acta Universitatis Carolinae – Philologica 1, Orientalia Pragensia*, roč. 14, 2001, s. 127–149; Zlatý věk města Jang-čou (Obrázek literární společnosti). In: *Plynutí času na Dlouhé řece. Sborník statí*. Praha: Česko-čínská společnost, 2002, s. 99–115; Příběh amerických Číňanů, 1848 až 1906. *Fénix*, roč. 3, 2002, č. 1, s. 10–18; Koncepce města ve staré Číně. In: Syrová, Iljuše, ed., *Z myšlenek a představ Žluté země*. (CD-Rom). Brno: Moravské zemské muzeum v Brně, 2002, s. 109–118; Sakrální stavby v Zakázaném městě v Pekingu. In: *Posvátno*. Praha: Portál, 2003, s. 121–131; Tibetan Temples in the Forbidden City (An Architectural Introduction). *Archiv orientální*, roč. 71, 2003, č. 3, s. 409–432); *Čínská architektura*. Praha: Orientální ústav Akademie věd České republiky, 2003; Forgotten Bridges in Southern Hebei: Dulin qiao and Shan qiao. *Bulletin of Museum of Far Eastern Antiquities*, roč. 75, 2003, s. 220–242; O čchanové malbě. In: Tung-šan, *Paradoxy čchanového mistra*. DharmaGaia, Praha 2004, s. 102 / 115–132; Zlatý obraz posvátného stromu Šála. *Nový Orient*, roč. 60, 2005, č. 2, s. 39–42; *Tabák v čínské společnosti (1600–1900)*. Univerzita Palackého v Olomouci, 2005; Ignác Sichelbarth, S. I., malíř čínského císaře. *Nový Orient*, roč. 61, 2006, č. 1, s. 53–56; Šňupací lahvičky a šňupání v Číně. *Piktorial keramiky a skla*, 2006, s. 4–7; Tobacco Smoking in Qing China. *Asia Major*, Third series vol. 18, Part One, 2006, s. 225–260; Images of Collectors in Eighteenth Century China. In: Michèle Pirazzoli-t'Serstevens, Anne Kerlan, eds. *Autour des collections d'art en Chine, XVIIIe siècle*. Paris: EPHE, 2007; a jiných. Podílela se na publikacích: *Mistrovská díla asijského umění ze sbírek Národní galerie v Praze*. Praha: Národní galerie v Praze, 1998; *Zkouškový systém na Dálném východě*. Praha: Česká orientalistická společnost, 2003; *Routledge Encyclopedia of Contemporary Chinese Culture*. London: Routledge, 2004; Josef Kolmaš a Jaroslav Malina. *Čína z antropologické perspektivy*. Brno: Masarykova univerzita, 2005 a dalších. Redigovala výbory čínské literatury: *Ranní jasmín, moderní tchajwanské povídky*. Praha: DharmaGaia, 2001; *Nejkrásnější díla literatury staré Číny*. Praha: Velvyslanectví Čínské lidové republiky v České republice, 2004; *Klenoty čínské literatury*. Praha: Portál, 2006; *Chuť jablek. Moderní tchajwanské povídky*. Praha: Brody a The Museum of Taiwan Literature, 2006; *7x čínská avantgarda*. Olomouc: Česko-čínská společnost, 2006. Z čínské literatury také překládá, kromě příspěvků ve výše uvedených výběrech například: Wang Ceng-čchi, Máslové koláčky. *Nový Orient*, 1993, č. 5, s. 149–152; Wang Ceng-čchi, Svěcení. *Nový Orient*, 1993, č. 6, 7, 8, s. 179–183, 221–222, 253–254; Čchi Paj-š' vypravuje o svém mládí. In: *O čínském umění a vzdělanosti*. Praha: Česko-čínská společnost, 1994, s. 7–17; Buddhův výklad o zkáze dharmy. *Nový Orient*, 1995, č. 1, s. 30–32; Pchu Sung-ling, O geomancii. *Nový Orient*, 2002, č. 10, s. 356–357; Bei Dao, *Noční hlídka*. Praha: Nakladatelství Vlasty Brtníkové a Festival spisovatelů, 2003; Jüan Mej, *O čem Konfucius nehovořil*. Praha: Brody, 2003; Tung-šan, *Paradoxy čchanového mistra*. Praha: DharmaGaia, 2004. Kontakt: Doc. Lucie Olivová, M.A., Ph.D., Lounských 10, 140 00 Praha 4, e-mail: lucieolivová@quick.cz. **Skupnik**, Jaroslav (19. 3. 1962, Karviná), PhDr., Ph.D., kulturní a sociální antropolog; odborný asistent Ústavu etnologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. V roce 1992 absolvoval na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v oboru etnologie (Mgr.), v roce 1998 ukončil tamtéž postgraduální studium (Dr., roku 1999 PhDr. a Ph.D.). Od roku 1996 je odborným asistentem Ústavu etnologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, kde přednáší kulturní a sociální antropologii, antropologii příbuzenství, problematiku terénního výzkumu a etnografie. Pravidelně přednášel rovněž na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze a na Fakultě humanitních studií Západočeské univerzity v Plzni. Je členem Pracovní skupiny pro otázky spojené s vytvářením Koncepce romské integrace Rady vlády České republiky pro záležitosti romské komunity. Absolvoval studijní a badatelské pobyty v USA (1992–1993 University of Massachusetts, Mount Holyoke College; 1994–1995 Kansas State University) a opakovaně v Polsku a na Slovensku. V letech 1998–1999 prováděl antropologický terénní výzkum v romských osadách na Slovensku. Pro edici Panoráma biologické a sociokulturní antropologie napsal 7. svazek *Manželství a sexualita z antropologické perspektivy* (2002) a 33. svazek *Kulturní sexuality: Západ a ženská obrázka. Kulturně antropologická perspektiva* (2007). Věnoval se kritice biologizujících modelů lidského chování, zvláště pak v souvislosti s kulturními determinantami příbuzenství, manželství a sexuality (články Geny a metafory. Sexuální role v Západní společnosti – výsledek genetické determinace či metaforického uchopení

reality? *Český lid*, roč. 82, 1995, č. 2, s. 145–160; Příbuzenský výběr a etnografická data. *Český lid*, roč. 85, 1998, č. 3, s. 223–239, Sociobiologie: antropologická perspektiva. *Cargo*, 1999, č. 1, s. 67–69; Bezpředmětné průrvy a kulturní prosakování. *Cargo*, 1999, č. 3–4, s. 232–242; Je nesnadné vysvětlit je jinak: Iracionalita a nepochopení kulturně konstituovaných významů. *Český lid*, roč. 86, 1999, č. 4, s. 303–309), publikuje studie zpracovávající jeho terénní výzkumy v romských osadách (Pohled z druhé strany potoka: Sociopsychologická dynamika marginalizovanosti. In: Scheffel, David – Mušinka, Alexander, ed., *Romská marginalita*. Prešov: Centrum antropologických výzkumov, 2004). Je autorem textů v obrazové publikaci dokumentující život Romů – *Hermanovce* (New York: Trolley, 2003), stál u zrodu časopisu *Cargo* (*Časopis pro kulturní / sociální antropologii*), věnuje se popularizaci kulturní a sociální antropologie (Česká televize, Rádio Svobodná Evropa).

Kontakt: PhDr. Jaroslav Skupnik, Ph.D., Ústav etnologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Celetná 20, 110 00 Praha 1, e-mail: jaroslav.skupnik@ff.cuni.cz.

Svoboda, Jiří A. (2. 9. 1953, Praha), profesor PhDr., DrSc., profesor Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně, archeolog a paleoetnolog, vedoucí vědecký pracovník Archeologického ústavu Akademie věd České republiky v Brně, vedoucí Střediska pro paleolit a paleoetnologii při Archeologickém ústavu Akademie věd ČR Brno v Dolních Věstonicích, kde pokračuje v práci vynikajících badatelů – Karla Absolona a Bohuslava Klímy. Z uvedeného střediska učinil badatelské pracoviště vyhledávané našimi i zahraničními odborníky. Je učitelem Ústavu antropologie Přírodovědecké fakulty a Ústavu archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Zabývá se problematikou paleolitu v celé šíři, zejména moravským paleolitem. Navázal na terénní výzkumy svých předchůdců v Dolních Věstonicích, v Předmostí u Přerova, v Petřkovicích u Ostravy a v jeskyních Moravského krasu a Malých Karpat, nové výzkumy otevřel na Stránské skále v Brně a v pískovcových převisích severních Čech. Zúčastnil se paleoantropologických, archeologických a etnoarcheologických expedic a studijních cest v zahraničí, směřovaných především na Přední východ, do severní Asie a severní Afriky. Výsledky těchto výzkumů se promítly ve více než 300 státech, publikovaných u nás i v zahraničí, v několika vědeckých monografiích (Svoboda, Jiří a kolektiv, *Paleolit Moravy a Slezska*. Brno: Archeologický ústav AV ČR, 1994; Svoboda, Jiří – Ložek, Vojen – Vlček, Emanuel, *Hunters between East and West: The Paleolithic of Moravia*. New York – London: Plenum, 1996; Svoboda, Jiří, ed., *Paleolithic in the Middle Danube Region*. Brno: Archeologický ústav AV ČR, 1996; Svoboda, Jiří, ed., *Prehistorické jeskyně*. Brno: Archeologický ústav AV ČR, 2002; Svoboda, Jiří, ed., *Mezolit severních Čech*. Brno: Archeologický ústav AV ČR, 2003; Svoboda, Jiří – Bar-Yosef, Ofer, ed., *Stránská skála: Origins of the Upper Paleolithic in the Brno Basin, Moravia, Czech Republic*. Cambridge: Harvard University Press, 2003; Svoboda, Jiří – Sedláčková, Lenka, ed., *Gravettian Along the Danube*. Brno: Archeologický ústav AV ČR, 2004; Trinkaus, Erik – Svoboda, Jiří, ed., *Early Modern Human Evolution in Central Europe: The People of Dolní Věstonice and Pavlov*. Oxford: Oxford University Press, 2006; monografie lokalit Ondratice, Strán-

ská skála, Dolní Věstonice II, Pavlov I, Předmostí aj.) a vědecko-naučných knihách (*Mistři kamenného dláta*. Praha: Panorama, 1986; Svoboda, Jiří – Dvorský, Pavel, *Archeologové na loveckých stezkách*. Praha: Albatros, 1994; Svoboda, Jiří, *Čas lovců: Dějiny paleolitu, zvláště na Moravě*. Brno: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, 1999). Pro edici Panoráma biologické a sociokulturní antropologie napsal 1. svazek *Paleolit a mezolit: Lovecko-sběračská společnost a její proměny* (2000), 6. svazek *Paleolit a mezolit: Myšlení, symbolismus a umění* (2002), 19. svazek *Paleolit a mezolit: Pohřební rítus* (2003) a 32. svazek *Čas lovců: Aktualizované dějiny paleolitu*.

Kontakt: Prof. PhDr. Jiří A. Svoboda, DrSc., Archeologický ústav AV ČR, Královopolská 147, 612 00 Brno, telefon: 541 514 118; Archeologický ústav AV ČR, Dolní Věstonice 25, 692 01 Mikulov, telefon: 519 517 637, e-mail: svoboda@i-abrno.cz.

Třísková, Hana (4. 6. 1958, Turnov), PhDr., sinoložka; vědecká pracovníce Orientálního ústavu Akademie věd České republiky v Praze. V roce 1981 absolvovala obor vědecké informace a knihovnictví a v roce 1983 obor sinologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, v letech 1983–1985 postgraduálně studovala na Katedře čínského jazyka a literatury Pekingské univerzity. Od roku 1983 působí v Orientálním ústavu Akademie věd České republiky v Praze, od roku 1998 jako vědecká pracovníce. Zabývá se lingvistikou, zvláště pak fonetikou moderní čínštiny a metodami její výuky; čínskou fonetiku též od roku 1997 vyučuje na Ústavu Dálného východu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Hlavní publikace: *Česko-čínská konverze*. Praha: Academia, 1990; Třísková, Hana, ed. (1999): *Transkripcie čínštiny*. I. *Sborník statí*; II. *Tabulky a návody*. Praha: Česko-čínská společnost, 1999; Třísková, Hana, ed. (2001): *Tone, Stress and Rhythm in Spoken Chinese*. Journal of Chinese Linguistics, monograph series No. 17. Berkeley: University of California, 2001, 208 s.

Kontakt: PhDr. Hana Třísková, Orientální ústav Akademie věd České republiky, Pod vodárenskou věží 4, 182 08 Praha 8, telefon: 266 052 412, e-mail: triskova@orient.cas.cz.

Vachala, Břetislav (27. 7. 1952, Jaroměř), profesor PhDr., CSc., egyptolog; profesor Českého egyptologického ústavu Univerzity Karlovy v Praze a Káhiře. V letech 1970 až 1975 absolvoval egyptologii a arabštinu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Poté v rámci postgraduálního studia pobýval v letech 1975 až 1976 na Fakultě archeologie Káhirské univerzity. V letech 1979 až 1981 studoval arabštinu na Burgibově ústavu živých jazyků v Tunisu. V roce 1978 získal na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy titul PhDr. (rigorózní práce *Sociální postavení ženy v Egyptě za Staré říše*) a v roce 1988 mu byla na téže fakultě udělena vědecká hodnost kandidáta věd o umění (disertační práce *Fragmenty reliéfů z Ptahšepesovy mastaby v Abúsíru*). V letech 1976 až 1992 působil a od roku 1998 dosud je opět činný v Českém (dříve Československém) egyptologickém ústavu Univerzity Karlovy v Praze a Káhiře (v letech 2000–2005 byl jeho ředitelem). Pravidelně se účastní archeologických a epigrafických výprav do Abúsíru, pyramidového pohřebiště 5. dynastie, podílí se na výuce oboru egyptologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a rozsáhle se věnuje odborné i popularizační

publikační činnosti. V letech 1993 až 1997 působil jako první velvyslanec České republiky v Egyptské arabské republice a Súdánské republice. V odborné činnosti se zaměřuje především na egyptské dějiny, filologii a literaturu. Publikuje vybrané epigrafické a ikonografické materiály z 3. tisíciletí př. n. l. objevené při českých archeologických výzkumech v Abúsíru. Zpracovává staroegyptské památky z českých sbírek a muzeí. Zvláštní pozornost věnuje překládání a vydávání staroegyptských literárních děl. Je autorem monografií, vědeckých studií v zahraničních egyptologických periodikách, encyklopedických hesel, učebních textů a vědecko-naučných článků. Rozsáhle recenzuje odbornou literaturu v českých a zahraničních časopisech (*Archiv orientální, Bibliotheca Orientalis*). Výsledky egyptologického bádání ze svých četných cest po Egyptě a Předním východě popularizuje formou rozhlasových a televizních pořadů, přednášek pro veřejnost a rozhovorů pro české i egyptské listy a časopisy. Je dopisujícím členem Německého archeologického ústavu (Berlín) a členem České orientalistické společnosti a mezinárodních organizací International Association of Egyptologists (Oxford, Berlín), International Society for Nubian Studies (Den Haag) a National Geographic Society (Washington). Od roku 1999 je předsedou Sdružení přátel Egypta v České republice. Jeho zásluhy o rozvoj egyptologického bádání byly oceněny v roce 1995 udělením medaile Alexandrijské archeologické společnosti. Vydané monografie: *Dávné písně lásky: Milostná lyrika starého Egypta* (1982, společně s Michalem Černíkem), *77 zajímavostí ze starého Egypta* (1989), *Moudrost starého Egypta* (1992), *Pověsti a legendy faraónského Egypta* (1994), *Mír na Nilu: První mírová smlouva a její pozadí* (1997), *Ilustrovaná encyklopedie starého Egypta* (1997, společně s Miroslavem Vernerem a Ladislavem Barešem); *Nejstarší literární texty v nekrálovských hrobkách egyptské Staré říše* (2000) *Starí Egypťané* (2001), *Mastaba: Objevování a rekonstrukce staroegyptské hrobky* (2002, společně s Michaelem Balíkem a Karlem Mackem), *Guide des sites d'Abousir* (2002), *Egypt* (2003), *Milostné písně starého Egypta* (2003), *Die Relieffragmente aus der Mastaba des Ptahschepses in Abusir* (2004). Pro edici Panoráma biologické a sociokulturní antropologie napsal 27. svazek *Abúsír: Staroegyptské královské pohřebiště* (2006).

Kontakt: Prof. PhDr. Břetislav Vachala, CSc., Český egyptologický ústav Univerzity Karlovy v Praze a Káhiře, Celetná 20, 110 00 Praha 1, e-mail: bretislav.vachala@ff.cuni.cz.

Vančata, Václav (22. 6. 1952, Praha), docent RNDr. CSc., evoluční antropolog, paleoantropolog a primatolog; vedoucí Oddělení antropologie Katedry biologie a ekologické výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. V roce 1975 absolvoval obor fyzická antropologie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V roce 1982 se stal kandidátem věd v oboru evoluční biologie v Laboratoři evoluční biologie Československé akademie věd, kde pak pracoval až do roku 1993 jako samostatný vědecký pracovník a vedoucí Oddělení evoluční antropologie. Po dvouletém studijním pobytu v primatologickém centru Ústavu pro farmacii a biochemii, kde se jako koordinátor grantového projektu zabýval ontogenetickým vývojem a růstem makaků rhesus, se v roce 1995 stal odborným asistentem a vedoucím Oddělení antropologie Katedry biologie a ekologické výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a v roce 1998 pak docen-

tem antropologie. Ve své badatelské práci se zabýval vznikem a evolucí bipedie, evolucí postkranialního skeletu hominidů, fylogenezí vyšších primátů, hominizačním procesem a ontogenezí lokomoce a chování vyšších primátů, zvláště makaků, pavianů a lidoopů. V poslední době se věnuje zejména otázkám evoluce člověka v mladém paleolitu a v době přechodu od paleolitu do neolitu, otázkám velikosti a tvaru těla v evoluci hominidů a v neposlední řadě také problematice ontogenetických a růstových procesů makaků, šimpanzů a orangutanů. Publikoval přes 120 původních vědeckých prací (z větší části v mezinárodních vědeckých časopisech a zahraničních sbornících) a více než 100 abstraktů, recenzí, prací popularizačních a zpráv. Je autorem dvou monografií (*Primatologie*, díl 1. – *Evoluce, ekologie a chování primátů – Prosimii a Platyrrhina*, *Primatologie*, díl 2. – *Catarrhina – opice a lidoopi*) a dále jedné učebnice v elektronické podobě (*Evoluční antropologie a paleoantropologie*). Je také spolueditorem čtyř sborníků a členem redakční rady časopisů *Anthropologie a Variability and Evolution*. Pro edici Panoráma biologické a sociokulturní antropologie napsal (s Marinou Vančatovou) 10. svazek *Sexualita primátů* (2002) a 13. svazek *Paleoantropologie – přehled fylogeneze člověka a jeho předků* (2003). Pravidelně spolupracuje s redakcí *Věda Lidových novin*, kde se vyjadřuje k různým otázkám z oborů evoluční antropologie, paleoantropologie a primatologie. Navštívil řadu badatelských zahraničních pracovišť ve Francii, v Itálii, Izraeli, Jižní Africe, Německu, Polsku, Rusku, Řecku, USA a ve Velké Británii. Rozsáhlá je i jeho činnost pedagogická: vedle Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze působí také jako externí pedagog na katedrách antropologie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze a Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Jako hostující profesor přednášel na Univerzitě v Durhamu ve Velké Británii, Univerzitě ve Florencii a Univerzitě v Bari v Itálii, Demokritově univerzitě v Komotini v Řecku a na Univerzitě Adama Mickiewicze v Poznani. Absolvoval řadu zvaných přednášek, zejména v Německu, Polsku a ve Velké Británii.

Kontakt: Doc. RNDr. Václav Vančata, CSc., Oddělení antropologie Katedry biologie a ekologické výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, M. D. Rettigové 4, 116 39 Praha 1, e-mail: Vaclav.Vancata@pedf.cuni.cz; Vaclav.Vancata@seznam.cz.

Vančatová, Marina (15. 8. 1958, Perm, Rusko), Mgr., primatoložka a etoložka; odborná asistentka Katedry obecné antropologie Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, vedoucí certifikovaného programu Humánní etologie FHS UK a vedoucí Laboratoře mezidruhové komunikace FHS UK. V roce 1980 absolvovala obor zoologie – etologie na Permské státní univerzitě v Permu. Dva roky pracovala jako odborná pracovníce v primatologickém centru Ústavu pro experimentální medicínu a terapii Ruské akademie lékařských věd v Suchumi. V roce 1982 se přestěhovala do České republiky a pracovala jako vědecká pracovníce nejprve v Laboratoři evoluční biologie a posléze ve Fyziologickém ústavu Československé akademie věd. Po šestiletém studijním pobytu v primatologickém centru Ústavu pro farmacii a biochemii, kde se zabývala chováním, reprodukcí a ontogenetickým vývojem a růstem makaků rhesus, působila jako vědecká pracovníce Katedry biologie Pedagogické fakulty Univerzi-

ty Karlovy v Praze. V roce 2001 se stala odbornou asistentkou a vedoucí certifikovaného programu humánní etologie na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze. V badatelské práci se zabývala nástrojovým chováním vyšších primátů, zejména pak lidoopů, chováním a reprodukci primátů, ontogenetickým vývojem chování vyšších primátů, zvláště šimpanzů, goril, orangutanů, makaků, kočkodanů a pavíánů. V současnosti se zaměřuje zvláště na problematiku ontogeneze chování šimpanzů, orangutanů a makaků, ontogeneze a růstu šimpanzů a orangutanů a kresebných aktivit lidoopů. Publikovala více než 60 původních vědeckých prací (z větší části v mezinárodních vědeckých časopisech a zahraničních sbornících) a desítky abstraktů, recenzí, prací popularizačních a zpráv. Je také spolueditorkou jednoho sborníku a několik let byla členkou ediční rady časopisu *Folia Primatologica*. Pro edici Panoráma biologické a sociokulturní antropologie napsala (s Václavem Vančatou) 10. svazek *Sexualita primátů* (2002). Od roku 1993 je členkou výboru Evropské primatologické federace při Evropské unii, kde také pracuje jako expertka na chov primátů v zajetí. Pravidelně spolupracuje s médii, například s oddělením Věda *Lidových novin* a s Českou televizí. Soustavně popularizuje například výzkum kresebných aktivit lidoopů. Absolvovala četné badatelské stáže na zahraničních pracovištích ve Francii, v Indii, Indonésii, Itálii, Japonsku, Německu, Polsku, Rusku, USA, na Madagaskaru a ve Velké Británii a řadu zvaných přednášek zejména v Německu, Rusku a USA.

Kontakt: Mgr. Marina Vančatová, Katedra obecné antropologie Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, U Kříže 8, 158 00 Praha 5, e-mail: Marina.Vancatova@seznam.cz.

Vrhel, František (28. 5. 1943, Klatovy), docent PhDr., CSc., etnolog, překladatel; ředitel Ústavu etnologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. V roce 1967 absolvoval na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze obor románská filologie. Na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy pracuje od roku 1968 jako odborný asistent (1968–1978), vědecký pracovník (1978–1987) a docent (od roku 1987). V roce 1989 se stal ředitelem Ústavu etnologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy a proděkanem pro zahraniční styky na této fakultě. V roce 1994 byl zvolen děkanem Filozofické fakulty Univerzity Karlovy a v roce 1997 opakovaně na druhé funkční období. Odborně se zabývá ibero-americkou literaturou, světovou literární teorií, hermeneutikou a postmoderní antropologií. O těchto tématech publikoval mnoho studií v našich a zahraničních odborných periodikách: *Archivum Orientale*, *Český lid*, *Ibero-Americana Pragensia* aj. Vydal několik skript a učebních textů: *Texty nativní Iberoameriky I: Předkolumbovské literatury* (1978, s Oldřichem Kašparem), *Texty nativní Iberoameriky III: Folklor Mezoameriky* (1984,

s Oldřichem Kašparem) aj. Pro edici Panoráma biologické a sociokulturní antropologie napsal 4. svazek *Antropologie sexuality: Sociokulturní hledisko* (2002) a 14. svazek *Předkolumbovské literatury: Témata, problémy, dějiny* (2003). Absolvoval četné badatelské a přednáškové pobyty ve Francii, na Kubě, v Izraeli, Mexiku, Peru, Španělsku, USA aj. Věnuje se též překladatelské a editorské činnosti: Jorge Luis Borges, Adolfo Bioy Casares, Friedrich Katz.

Kontakt: Doc. PhDr. František Vrhel, CSc., Ústav etnologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Celetná 20, 110 00 Praha 1, e-mail: vrhel@ff.cuni.cz.

Zvěřina, Jaroslav (18. 12. 1942, Třebíč), docent MUDr., CSc., sexuolog a politik; docent a přednosta Sexuologického ústavu 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy a Všeobecné fakultní nemocnice v Praze. V roce 1965 absolvoval Lékařskou fakultu Univerzity Karlovy v Hradci Králové. V letech 1965–1969 působil jako sekundární lékař v Psychiatrické léčebně v Havlíčkově Brodě, v letech 1969–1977 jako odborný lékař-psychiater v Táboře. V roce 1977 se stal vědeckým pracovníkem Sexuologického ústavu 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy a Všeobecné fakultní nemocnice v Praze. Od roku 1989 je docentem sexuologie a přednostou Sexuologického ústavu 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy. Publikoval více než 120 odborných prací, řadu z nich v zahraničí, přispěl do několika monografií, skript a sborníků. Je autorem učebních textů a monografií: *Lékařská sexuologie* (Praha: H+H, 1992), *Lékařská sexuologie* (Praha: Schering AG, 1994), *O politice a sexualitě* (Praha: Medea, 1996), *Sexuologie (nejen) pro lékaře* (Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2003). Pro edici Panoráma biologické a sociokulturní antropologie napsal (spolu s Jaroslavem Malinou) 5. svazek *Sexuologie pro antropology* (2002). Je předsedou Sexuologické společnosti ČLS (od 1990) a prezidentem Společnosti pro plánování rodiny a sexuální výchovu, členem mezinárodní International Academy of Sex Research, Deutsche Gesellschaft für Sexualwissenschaft, čestným členem Polské sexuologické společnosti a držitelem Pamětní medaile Univerzity Karlovy v Praze. Od listopadu 1989 se angažuje politicky. Za Občanskou demokratickou stranu byl v roce 1992 zvolen do Sněmovny národů Federálního shromáždění ČSFR, v letech 1996–2004 byl poslancem Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, ve volebním období od roku 1998 zastával funkci předsedy Výboru pro evropskou integraci Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, od roku 2004 je poslancem Evropského parlamentu.

Kontakt: Doc. MUDr. Jaroslav Zvěřina, CSc., Sexuologický ústav 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy a Všeobecné fakultní nemocnice, Apolinářská 4, 128 08 Praha 2, e-mail: jzverina@europarl.eu.int; internet: www.zverina.cz.

PRAMENY A AUTOŘI FOTOGRAFIÍ A ILUSTRACÍ

(Číslo před lomítkem je číslem kapitoly, číslo za lomítkem je číslem ilustrace v dané kapitole, s. značí stranu.)

- Archiv Nadace Universitas (Brno), 3/1–13, 11/1–5, 16/18–19, 16/23–26, 16/28, 16/32.
Armutidisová, Irena (fotografie), s. 4, s. 1077, s. 1095.
Baňka, Pavel (fotografie), s. 1148.
Bartoš, Michal (fotografie), s. 1084.
British Library (Londýn, Anglie), 16/31.
Filipský, Jan (archiv), 12/1–60, 12/62–65.
Havlová, Jitka (fotografie), s. 1072.
Hruška, Blahoslav (archiv), 8/1–28.
Kandert, Josef (archiv), 7/1–23.
Kašpar, Oldřich (archiv), 17/1–43.
Kolmaš, Josef (archiv), 14/1–24.
Králík, Miroslav (archiv), 2/1–20.
Krásenská, Eva, 12/61.
Křikavová, Adéla (archiv), 10/1–27.
Kyoto National Museum (Kjóto, Japonsko), 16/1–2.
Lomová, Olga (archiv), 13/12, 13/98–120.
Löwensteinová, Miriam (archiv), 15/1–38.
Malina, Jaroslav (archiv), 6/4, 6/41–63, 13/1–11, 13/13–21, 13/32, 13/38–61, 13/63, 13/66–71.
Maršálek, Jakub, 13/22–31, 13/33.
Mita Arts Gallery (Tokio, Japonsko), 16/8.
Mořkovský, Tomáš (fotografie), 4/7, s. 1089, s. 1102–1103, s. 1107–1108, s. 1114, s. 1117, s. 1120, s. 1124, s. 1128, s. 1146, s. 1169.
Museum of Fine Arts (Boston, USA), 16/7.
Národní galerie v Praze, 13/62, 13/64–65, 13/72–91, 16/3–6, 16/9–17, 16/20–22, 16/27, 16/29–30, 16/33–36.
Neubert, Karel (fotografie), s. 1152.
Oliverius, Jaroslav (archiv), 11/6–23.
Olivová, Lucie (archiv), 13/34–37, 13/92–97.
Plíhal, Radek, s. 1087–1088.
Skupnik, Jaroslav (archiv), 5/1–11.
Svoboda, Jiří, 6/1–3, 6/5–40.
Vachala, Břetislav, 9/1–2, 9/6, 9/12, 9/17–18, 9/21, 9/32, 9/34, 9/36, 9/44–45, 9/51–53.
Vančata, Václav (archiv), 1/1–44.
Voděra, Kamil (fotografie), 9/3–4, 9/43.
Vrhel, František (archiv), 4/1–6.
Zemina, Milan (fotografie), 9/5, 9/7–11, 9/13–16, 9/19–20, 9/22–31, 9/33, 9/35, 9/37–42, 9/46–50, 9/54–61.

PODĚKOVÁNÍ

První svazek trilogie *Kruh prstenu*:

Světové dějiny sexuality, erotiky a lásky od počátků do současnosti v reálném životě, krásné literatuře, výtvarném umění a dílech českých malířů a sochařů inspirovaných obsahem této knihy

je výsledkem spolupráce s mnoha odborníky z akademických institucí,
s malíři a sochaři, grafiky, typografy a fotografy.

Jejich jména jsou uvedena v tiráži a na příslušných místech knihy.

Rád však zde doplním jméno Josefa Zemana, kolegy z Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity, jenž byl u vzniku projektu Kruhu prstenu a významně se podílel na několika „preprintech“,

Jaroslav Malina

SUMMARY

The Circle of the Ring: The World History of Sexuality, Eroticism and Love from the Beginnings up to the Present Day in Real Life, Belle-Lettres, Visual Art and in the Works of Czech Painters and Sculptors Inspired by the Content of this Book

Jaroslav Malina and co-authors

The Project *The Circle of the Ring: The World History of Sexuality, Eroticism and Love from the Beginnings up to the Present Day in Real Life, Belle-Lettres, Visual Art and in the Works of Czech Painters and Sculptors Inspired by the Content of this Book* arose at the beginning of the 1990s. It presents the formation of the representative publication in three volumes and a collection of erotica of Czech painters and sculptors.

The publication consists of the following three volumes:

The Circle of the Ring, 1: "The Whole World" except the Euro-American Civilisation;

The Circle of the Ring, 2: The Euro-American Civilisation;

The Circle of the Ring, 3: The Czech World.

The mentioned publication in three volumes presents the treatise of the development of human sexuality, eroticism, love and marriage in biological, general anthropological and cultural and historical contexts together with the presentation of the most interesting works of literature and fine art of the past and the reproductions of the pictures and sculptures made by about seventy Czech painters and sculptors inspired by the content of the single volumes at the end of the 20th and at the beginning of the 21st centuries.

The Czech originals may become the basis for the Gallery and Museum of Sexuality, Eroticism and Love in Brno; they will, however, together with the book "travel" from one museum, gallery and exhibition hall to another.

The author of the subject matter and of the whole project is Jaroslav Malina, co-authors of the whole publication in three volumes are Marie Dohnalová, Jan Filipický, Helena Honcoopová, Blahoslav Hruška, Josef Kandert, Oldřich Kašpar, Josef Kolmaš, Miroslav Králík, Adéla Křikavová, Olga Lomová, Miriam Löwensteinová, Klára Macúchová, Giuseppe Maiello, Jakub Maršálek, Jaroslav Oliverius, Lucie Olivová, Alena Opletalová, Marie Pardyová, Jiří Pavelka, Lydia Petráňová, Ivo Pospíšil, Jaroslav Skupnik, Jiří A. Svoboda, Miloš Štědroň, Hana Třísková, Břetislav Vachala, Václav Vančata, Marina Vančatová, František Vrhel and Jaroslav Zvěřina, i. e. specialists in American studies, anthropologists, arabists, archaeologists, egyptologists, ethnologists, historians, experts in Indian, Japanese and Korean studies, literary historians, sexologists, sinologists, specialists in Sumerian and Tibetan studies and other experts who – thanks to their erudition – show the reader round history, culture and ethics of the relations between man and woman of "their world" and select literary and visual illustrations so that – regardless of the necessary limited number and range – the specific features of single cultural and historical areas of our planet in their evolution from primeval age and antiquity up to the modern times became most apparent.

The book appears in the framework of the "Edition Scientia" initiated by the Universitas Foundation in Brno.

ZUSAMMENFASSUNG

Der Kreis des Fingerringes: Weltgeschichte der Sexualität, Erotik und Liebe von den Anfängen bis zur Gegenwart – dargestellt im realen Leben, in der Belletristik, der Bildenden Kunst und in Kunstwerken vom Inhalt des vorliegenden Buches inspirierter tschechischer Maler und Bildhauer

Jaroslav Malina und Kollektiv

Mit dem Projekt *Der Kreis des Fingerringes: Weltgeschichte der Sexualität, Erotik und Liebe von den Anfängen bis zur Gegenwart – dargestellt im realen Leben, in der Belletristik, der Bildenden Kunst und in Kunstwerken vom Inhalt des vorliegenden Buches inspirierter tschechischer Maler und Bildhauer*, das Anfang der neunziger Jahre des vorigen Jahrhunderts entstand, wurde eine repräsentative dreibändige Publikation samt einer Sammlung von Erotika tschechischer Maler und Bildhauer gestaltet.

Die genannte Trilogie besteht aus folgenden Bänden:

Der Kreis des Fingerringes, 1: „Die ganze Welt“ außer der euroamerikanischen Zivilisation;

Der Kreis des Fingerringes, 2: Euroamerikanische Zivilisation;

Der Kreis des Fingerringes, 3: Tschechische Welt.

In der Trilogie wird die Entwicklung der menschlichen Sexualität, Erotik, Liebe und der Ehe im Rahmen biologischer, allgemein anthropologischer und kulturell-historischer Zusammenhänge behandelt und gemeinsam mit interessantesten literarischen und künstlerischen Werken der Vergangenheit sowie Reproduktionen von zeitgenössischen Gemälden, Zeichnungen und Plastiken präsentiert, die gegen Ende des 20. und Anfang des 21. Jahrhunderts von rund sieben Dutzenden vom Inhalt einzelner Bände inspirierter tschechischer Maler und Bildhauer geschaffen wurden. Die Originale der tschechischen Kunstwerke dürften den Grundstock einer zukünftigen Galerie des Museums für Sexualität, Erotik und Liebe bilden, die in Brünn errichtet werden soll, mit dem Buch gemeinsam werden sie jedoch als Wanderausstellung durch Museen, Galerien und Ausstellungsräume „ziehen“.

Der Autor der Konzeption und des gesamten Projekts ist Jaroslav Malina, die Mitverfasser sind Marie Dohnalová, Jan Filipický, Helena Honcoopová, Blahoslav Hruška, Josef Kandert, Oldřich Kašpar, Josef Kolmaš, Miroslav Králík, Adéla Křikavová, Olga Lomová, Miriam Löwensteinová, Klára Macúchová, Giuseppe Maiello, Jakub Maršálek, Jaroslav Oliverius, Lucie Olivová, Alena Opletalová, Marie Pardyová, Jiří Pavelka, Lydia Petráňová, Ivo Pospíšil, Jaroslav Skupnik, Jiří A. Svoboda, Miloš Štědroň, Hana Tříšková, Břetislav Vachala, Václav Vančata, Marina Vančatová, František Vrhel und Jaroslav Zvěřina, das heißt Amerikanisten, Anthropologen, Arabisten, Archäologen, Ägyptologen, Ethnologen, Historiker, Indologen, Japanologen, Koreanisten, Literaturhistoriker, Sexuologen, Sinologen, Sumerologen, Tibetologen und weitere Spezialisten, die dank ihrer Erudition den Leser durch Geschichte, Kultur und Ethik der Beziehungen zwischen Mann und Frau innerhalb „ihrer“ Welt führend begleiten, wobei sie die literarischen und künstlerischen Beispiele so geeignet wählen, dass die Spezifika einzelner kulturhistorischer Gebiete unseres Planeten in ihrer Entwicklung seit den Urzeiten bis in die moderne Zeit trotz einer notwendigen Limitierung in Anzahl und Umfang der vorgestellten Werke deutlich werden.

Hiermit ist ein einheitliches und allem Anschein nach auch einzigartiges Werk entstanden.

Die dreibändige Publikation erscheint in der Reihe „Edice Scientia“, die von der Stiftung Universitas in Brünn gegründet wurde.

RÉSUMÉ

L'anneau d'une bague: L'histoire mondiale de la sexualité, de l'érotisme et de l'amour dès le début jusqu'à nos jours dans la vie réelle, dans les belles lettres, les arts plastiques des artistes tchèques inspirés par le contenu de ce livre

Jaroslav Malina et collaborateurs

Le projet *L'anneau d'une bague: L'histoire mondiale de la sexualité, de l'érotisme et de l'amour dès le début jusqu'à nos jours dans la vie réelle, dans les belles lettres, les arts plastiques des artistes tchèques inspirés par le contenu de ce livre* est né au début des années 90 du siècle dernier. Il contient un livre représentatif en trois volumes et une collection d'œuvres érotiques de peintres et sculpteurs tchèques.

Les volumes s'intitulent ainsi:

L'anneau d'une bague 1: „Le monde entier“ excepté la civilisation euraméricaine;

L'anneau d'une bague 2: La civilisation euraméricaine;

L'anneau d'une bague 3: Le monde tchèque.

Le projet présenté apporte un traité sur l'évolution de la sexualité, de l'érotisme de l'homme, sur l'amour et le mariage dans le contexte biologique, anthropologique, culturel et historique, accompagné de présentation des œuvres littéraires et plastiques les plus intéressantes du passé. Les 20e et 21e siècles sont représentés par les travaux de 70 peintres et sculpteurs tchèques qui se sont inspirés par le contenu de 3 volumes. Ces œuvres deviendront peut-être les fondements du Musée et de la galerie de la sexualité, de l'érotisme et de l'amour à Brno. Au départ elles vont „voyager“, accompagnées de livre, dans des musées et des galeries.

C'est Jaroslav Malina qui est l'auteur du projet et parmi ses collaborateurs il faut nommer Marie Dohnalová, Jan Filipický, Helena Honcoopová, Blahoslav Hruška, Josef Kandert, Oldřich Kašpar, Josef Kolmaš, Miroslav Králík, Adéla Křikavová, Olga Lomová, Miriam Löwensteinová, Klára Macúchová, Giuseppe Maiello, Jakub Maršálek, Jaroslav Oliverius, Lucie Olivová, Alena Opletalová, Marie Pardyová, Jiří Pavelka, Lydia Petráňová, Ivo Pospíšil, Jaroslav Skupnik, Jiří A. Svoboda, Miloš Štědroň, Hana Třísková, Břetislav Vachala, Václav Vančata, Marina Vančatová, František Vrhel et Jaroslav Zvěřina, donc des américanistes, anthropologues, arabistes, archéologues, égyptologues, ethnologues, historiens, indologues, japonisants, spécialistes en civilisation coréenne, historiens littéraires, sexologues, sinologues, sumerologues, tibétologues et d'autres spécialistes qui grâce à leur érudition accompagnent le lecteur à travers l'histoire, la culture et l'éthique des relations de l'homme et de la femme de „leur partie du monde“. Les extraits littéraires et les ouvrages plastiques sont choisis de la manière pour que les spécificités historiques et culturelles de chaque aire apparaissent dans leur évolution dès la préhistoire jusqu'à l'âge moderne.

L'œuvre ainsi née est intégrale, et apparemment unique.

La publication est éditée dans le cadre de la collection „Edice Scientia“ créée par la Fondation Universitas à Brno.